

Kaksi tulkintaa, yksi diktaattori

Historiografinen tutkimus kenraali Francisco Francon elämänkerroista

Henry Saarinen

Turun Yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Poliittinen historia

Syksy 2020

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Poliittinen historia/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

SAARINEN HENRY: Kaksi tulkintaa, yksi diktaattori

Historiografinen tutkimus kenraali Francisco Francon elämänkerroista

Pro gradu -tutkielma, 95 sivua

Poliittinen historia

Syyskuu 2020

Tässä historiografisessa tutkimuksessa vertailtiin neljää Espanjan diktaattorista Francisco Francosta kirjoitettua englanninkielistä biografiaa. Tutkimus lähti ennakkoolettamuksesta, jonka mukaan Francosta kirjoittavat historian tutkijat voidaan jakaa Francoon negatiivisesti suhtautuviin ortodoksisen linjan tutkijoihin, sekä Francoon positiivisesti suhtautuviin eli revisionistisen linjan tutkijoihin. Tässä tutkimuksessa Paul Prestonin *Franco, a Biography* ja Gabrielle Ashford Hodgesin *Franco, a Concise Biography* teokset edustavat ortodoksista tulkintaa. Stanley G Paynen ja Jesús Palaciosin yhteisteos *Franco, A personal and political biography* sekä Brian Crozierin *Franco, a Biographical History* edustavat revisionistista tulkintaa. Tutkimuksessa tutkittiin, millä tavoin ortodoksinen ja revisionistinen tulkinta eroavat toisistaan. Tutkimuksen tarkoitus oli löytää myös tekijöitä, joilla voidaan selittää tulkintojen väliset eroavaisuudet.

Keskeisimpien tulosten mukaan ortodoksinen tulkinta suhtautuu Francoon ja francolaiseen hallintoon jyrkän negatiivisesti. Franco ja muut taantumukselliset voimat olivat syyllisiä Espanjan sisällissotaan. Toisesta maailmansodasta Francon piti poissa vain käytännön pakottamat syyt, eikä niinkään Francon tietoinen pyrkimys pitää maa sodan ulkopuolella. Ortodoksisen tulkinnan mukaan Franco oli fasisti, eikä Espanjan voimakas talouskasvu 1960-luvulla ollut millään tavalla hänen ansioitaan. Ortodoksinen tulkinta näkee Francon kolmantena julmana diktaattorina Adolf Hitlerin ja Benito Mussolinin rinnalla.

Revisionistisen tulkinnan mukaan vasemmisto oli syyllinen Espanjan sisällissotaan, eikä Francoa voida pitää syyllisenä sodan alkamiseen. Franco piti Espanjan myös nerokkaasti ulkona toisesta maailmansodasta antamalla Saksalle tyhjiä lupauksia. Francon ja hänen hallintonsa kehityshankkeet siivittivät Espanjan talouden voimakkaaseen kasvuun 1950-luvulta alkaen. Francon aikana fasismi kuihtui olemattomaksi liikkeeksi Espanjassa ja maa pysyi poissa kansainvälisistä konflikteista Francon hallitessa maata. Revisionistisen tulkinnan mukaan Franco ei ollut fasisti ja francolainen Espanja oli huomattavasti parempi paikka tavalliselle kansalaiselle verrattuna sosialistisiin Itä-Euroopan maihin. Franco oli revisionistisen tulkinnan mukaan myös normaali ihmisenä verrattuna muihin diktaattoreihin.

Asiasanat:

Historiografia, Espanja, Diktaattorit, Vertaileva tutkimus, Fasismi, Historiantutkijat

Sisällysluettelo

1.	JOHDANTO.....	3
1.1	JOHDATUS AIHEESEEN	3
1.2	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TARKOITUS	5
1.3	AIKAISEMPI TUTKIMUS JA LÄHTEET	11
1.4	HISTORIA ESPANJALAISESSA POLITIIKASSA	17
2.	TIE SISÄLLISSOTAAN	25
2.1	FRANCISCO FRANCON VARHAISET VAIHEET	25
2.2	ESPAJAN POLIITTINEN KUOHUNTA 1930-LUVULLA	27
2.3	TOISEN TASAVALLAN ROMAHDUS JA SISÄLLISSOTA.....	32
2.4	REVISIONISTINEN NÄKEMYS.....	35
2.5	ORTODOKSINEN NÄKEMYS	38
3.	KIISTAT TOISEN MAAILMANSODAN TAPAHTUMISTA	43
3.1	TAUSTAA.....	43
3.2	ERIMIELISYYDET TOISEN MAAILMANSODAN TAPAHTUMISTA.	45
4.	FRANCON OSUUS ESPAJAN MODERNISOITUMISEEN	49
4.1	FRANCON OSUUS ESPAJAN TALOUSKASVUUN	49
4.2	FRANCO JA ESPAJAN DEMOKRATISOITUMINEN	56
5.	FRANCO DIKTAATTORINA	62
5.1	RAUHA VUODESTA 1939 – FRANCON ANSIOTA VAI EI?.....	62
5.2	OLIKO FRANCO FASISTI?	64
6.	SELITYKSIÄ TULKINTOJEN EROAVAISUUKSIIN.....	73
6.1	ARKISTO- JA HENKILÖLÄHTEET	73
6.2	AIKAISEMPI TUTKIMUS	75

6.3 TUTKIMUSKYSYMYKSISTÄ JOHTUVAT EROT	77
6.4 POLIITTISET JA YHTEISKUNNALLISET NÄKEMYKSET	80
7. LOPUKSI	84
8. LÄHTEET	89
8.1 LÄHDETEOKSET	89
8.2 TUTKIMUSKIRJALLISUUS	89
8.3 DIGITAALISET LEHDET	91
8.4 KUVALÄHTEET	93
8.5 MUUT LÄHTEET	94
8.6 LYHENTEET	95

1. Johdanto

1.1 Johdatus aiheeseen

Oikeistolaisten kenraalien johtamana Espanjan armeija yritti vuonna 1936 vallankaappausta tasavaltaa hallinnutta vasemmistohallitusta vastaan. Vallankaappaus kuitenkin epäonnistui ja johti vuosina 1936–1939 käytyyn sisällissotaan, jossa vastakkain olivat ideologisesti vasemmistolainen tasavalta ja oikeistolainen kansallismieliseksi kutsuttu armeija. Kansallismieliset oikeistovoimat voittivat lopulta sodan vuonna 1939 ja Espanjan diktaattoriksi nousi kansallismielisten joukkojen komentaja kenraali Francisco Franco. Franco hallitsi Espanjaan aina kuolemaansa saakka vuoteen 1975. Francon kuoleman jälkeen Espanjassa diktatuuri purettiin demokratiaan siirtymisprosessin aikana vuosina 1975–1979. 1980-luvulle tultaessa Espanjasta oli tullut perustuslaillinen monarkia, jossa hallinto on järjestetty muun Länsi-Euroopan tavoin demokratian periaatteita noudattavaksi.

Diktatuurin aikana historiantutkimus ei ollut täysin vapaata Espanjassa. Virallisen tulkinnat mukaisesti Espanjan toinen tasavalta oli vuoteen 1936 mennessä ajautunut vallankumoukseen ja armeija oikeutetusti palautti maahan lain ja järjestyksen. Samaisen tulkinnan mukaisesti Franco itse johti ristirekettä vapaamuurareita, sosialismia ja kommunismia vastaan koko kristillisen maailman puolesta.¹ Tasavaltalaisten joukkojen tekemät sotarikokset oli tutkittu varsin hyvin ja syylliset saaneet rangaistukseksi vankileirituomioita tai joutuneet teloitetuiksi.² Kansallismielisten joukkojen tekemät sotarikokset oli pääosin jätetty tutkimatta.³

Francon diktatuuri ei ollut totalitaarinen esimerkiksi Stalinin Neuvostoliiton tai Hitlerin Saksan tapaan. Tieteentekijöitä, kuten historiantutkijoita ei Espanjassa vainottu, mutta hallinnon sensuuri valvoi julkaistavia tekstejä.⁴ Sensuuri ja ylipäätään kaikenlainen valvonta heikkeni vuosi vuodelta aina Francon kuolemaan 1975. Francolaisen Espanjan loppuvuosina alettiin tutkijoiden toimesta esittää kritiikkiä virallista historiantulkintaa vastaan. Tasavallan ajassa alettiin nähdä hyviäkin puolia, eikä tasavallan vasemmistohallituksia voitu katsoa yksin syyllisiksi sotaan. Espanjan ulkopuolella

¹ Casanova 2017, 148 – 152.

² Beevor 2006, 555 – 557.

³ Tremlett 2007, 81.

⁴ Historiantutkimuksen sensuurista Espanjassa esimerkiksi: Ruiz 2009, 453.

Francoa kohtaan oli osoitettu niin kritiikkiä, kuin tukea aina vuodesta 1939 lähtien historian­tut­kijoiden toimesta.⁵

Francon kuoltua Espanjassa aloitettiin demokratiaan siirtymisprosessi. Maan suurimmat puolueet oikealta ja vasemmalta sopivat, ettei historiaa käytettäisi poliittisena aseena puolueiden välillä. Historian vääryydet luvattiin unohtaa kummankin poliittisen leirin toimesta, eikä julkisissa kannanotoissa kritisoidaisi tasavaltaa tai sen paremmin Francon hallintoa.⁶

Historiantutkimuksen osalta Espanjassa yleisimmin hyväksytyksi tulkinnaksi nousi toisen tasavallan hyvien puolien korostaminen. Tasavaltaa ei nähty kaaoksen tilana, joka olisi johtanut Venäjän vuoden 1917 tapahtumiin ilman armeijan väliintuloa. Monet historiantutkijat myönsivät tasavallan monet ongelmat, mutta nostivat samalla esiin yleisen äänioikeuden, naisten oikeuksien kohentumisen, valtion erottamisen kirkosta ja työntekijöiden oikeuksien kehittymisen parempaan suuntaan. Samalla armeijan kapina ja sitä seurannut Francon hallinto nähtiin taantumuksellisenä negatiivisessa valossa.

1990-luvulla tätä ortodoksiseksi kutsuttua tulkintaa alettiin haastaa revisionistisiksi kutsuttujen tutkijoiden toimesta. Revisionistit esittivät, että tasavalta oli todella samalla vallankumouksen tiellä kuin Venäjä vuonna 1917, eikä armeijan väliintulolle ollut enää vuonna 1936 muuta vaihtoehtoa. Revisionistit korostivat myös francolaisen Espanjan voimakasta talouskasvua ja rauhaa, joka alkoi Francon tultua diktaattoriksi. Francolainen Espanja loi pohjan tulevalle demokratialle, eikä Espanjan ajautunut tästä syystä sisällissotaan vuonna 1975. Revisionistiset tulkinnat saivat taustatukea Espanjan oikeistohallituksilta 1990-luvulla, kun taas 2000-luvun alussa vasemmiston noustessa valtaan revisionismia vastaan hyökättiin jopa lainsäädännön voimin.

Historiantutkimuksen kiistat Espanjassa ovat siirtyneet myös englanninkieliseen historiantutkimukseen. Espanjan lähihistoriaa tutkivat historiantutkijat ovat englanninkielisessä maailmassa ajautuneet niin ikään kiistoihin. Tutkijat syyttävät toisiaan puolueellisiksi ja väittävät itse esittävänsä objektiivisia tulkintoja Espanjan lähihistoriasta.

⁵ Francoa arvosteltiin sisällissodan jälkeen erityisesti Espanjasta paenneiden henkilöiden toimesta.

⁶ Tremlett 2007, 69 – 80.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin tutkia, miten historiantutkimuksen kiistat näkyvät englanniksi julkaistuissa Francisco Francon elämänerkeroissa. Tätä tutkimusta varten olen lukenut ja analysoinut neljä Francon elämänerkerta, joista Paul Prestonin *Franco: A Biography* ja Gabrielle Ashord Hodgesin *Franco: A Concise Biography* teokset edustavat ortodoksisista näkemystä. Brian Crozierin *Franco a biographical history* sekä Stanley G Payne ja Jesús Palaciosin *Franco a personal and political biography* yhteisteokset edustavat puolestaan revisionistiseksi kutsuttua näkemystä. Tutkimuksessa tutkin, millä tavoin tulkinnat eroavat toisistaan. Tutkimuksessa on tarkoitus etsiä mahdollisia selityksiä tulkintojen eroavaisuuksille. Huomioitavaa on, että kaikki neljä teosta on osoitettu suurelle yleisölle ja ne ovat saatavilla suurimmista verkkokaupoista, sekä englanninkielisissä maissa kivijalkakirjakaupoista. Näin ollen teoksilla on suuri vaikutus suurelle yleisölle välittyvistä mielikuvista Francisco Francosta ja Espanjasta vuosina 1936 – 1975.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tarkoitus

Tämä tutkimus perustuu teoriaan, jonka mukaan kenraali Francisco Francosta ja francolaisesta diktatuurista on historiantutkijoiden keskuudessa kahdenlaisia tulkintoja.⁷ Tulkinnat on teorian mukaan jaettu ortodoksisiin ja revisionistisiin tulkintoihin. Termit ortodoksinen ja revisionistiset tulevat englanninkielisestä tutkimuskentästä. Tiivistetysti voidaan sanoa, että ortodoksinen tulkinta näkee Espanjan toisen tasavallan varsin myönteisessä valossa ja Francon diktatuurin negatiivisessa valossa. Revisionistinen tulkinta puolestaan esittää vastakkaiset näkemyksen. Toinen tasavalta nähdään kielteisessä valossa ja Francon diktatuuri ortodoksisista tulkintaa positiivisemmassa valossa. Francon diktatuuri oli ainakin vähemmän paha, kuin monet muut saman aikakauden diktatuurit revisionistisen näkemyksen mukaan. Kaikki revisionistinen tutkimus ei ole kuitenkaan pro-francolaista, vaikka revisionistinen leiri pitääkin sisällään myös pro-francolaiset tulkinnat. Alla olevassa taulukossa keskeisimmät näkökulmat erot tulkintojen välillä

⁷ Aiheesta esimerkiksi: Casanova 2017.

Tapahtuma	Ortodoksinen – Preston ja Ashford Hodges.	Revisionistinen - Payne&Palacios ja Crozier.
Tasavalta	Demokraattinen kehitys, ongelmat olisivat olleet ratkaistavissa.	Tasavalta ongelmia täynnä, esivallankumouksellinen tila.
Sisällissota	Taantumukselliset kenraalit sodat syynä. Francon vallanhalu. Yhteistyö fasistien kanssa.	Armeijan väliintulo välttämätön. Tasavallan vasemmistohallitus syyllinen. Francolla ei aluksi merkittävää roolia.
Toinen maailmansota	Vain käytännön ongelmat pitivät Francon pois sodasta. Kuitenkin suuri halu liittyä akselivaltoihin.	Franco piti nerokkaasti Espanjan sodan ulkopuolella. Tasavallan voitto olisi johtanut Saksan invaasioon Espanjaan.
Espanjan talouskasvu	Talouskasvu ei Francon ansiota. Osaksi työntekijöiden oikeuksien polkeminen kasvun taustalla. Teknokraattien merkitys suuri.	Mitään uudistuksia ei olisi tehty ilman Francon hyväksyntää. Talouskasvu alkoi jo ennen teknokraattien aikaa.
Fasismi	Franco oli fasisti, mutta joutui 1945 jälkeen piilottamaan fasismin.	Espanjassa vain falangi fasistinen. Franco rajoitti fasistien vaikutusvaltaa.

Rauha	Francon imperialistiset tavoitteet. Hallinnon militarisointi.	Espanja ei sodassa Francon noustua valtaan. Siirtomaista luopuminen ilman sotaa. Armeijan vaikutusvallan kaventaminen.
--------------	---	--

Luettuani useita Espanjan lähihistoriaa käsitteleviä teoksia, totesin itse suuret eroavaisuudet tulkintojen välillä. Vasta tämän oman havaintoni jälkeen aloin tutustumaan aiheeseen tarkemmin ja perehdyin Espanjan lähihistoriaan liittyvään historiografiseen keskusteluun, jossa määritellään tulkintojen jakautuminen revisionistisiin ja ortodoksisiin tulkintoihin. Toisin sanoen tutkimuksen taustana on sekä kirjoittajan oma havainto, että muiden tutkijoiden havainto.

Erilaiset tulkinnat Francosta ja francolaisesta Espanjasta tulevat esille englanniksi julkaistuista Francon elämäkertoista. Rakenteellisesti teokset noudattavat samaa kaavaa ja Espanjan lähihistoria on teoksissa jaoteltu samalla tavalla ajanjaksoihin. Näin ollen teokset ovat vertailukelpoisia toistensa kanssa. Teokset luettuaan lukijalle välittyy kuitenkin varsin erilainen kuva Espanjan edesmenneestä diktaattorista ja Espanjasta vuosina 1936–1975, vaikka kaikki tutkijat ilmoittavansa antavansa Francosta oikeanlaisen kuvan.⁸

Tätä tutkimusta varten olen tutustunut kaikkiin saatavilla oleviin englanninkielisiin Francon elämäkertoihin.⁹ Kuten aikaisempikin tutkimus on todennut, voidaan Espanjan lähihistorian tutkimus jakaa ortodoksisiin ja revisionistisiin tulkintoihin. Elämäkertojen joukosta olen valinnut kaksi ortodoksista näkemystä edustavaa (Preston, Ashford Hodges) ja kaksi revisionistista (Crozier, Payne&Palacios) näkemystä edustavaa teosta. Luettuani ja analysoituani nämä teokset esitän alla olevat kysymykset.

⁸ Crozier 1967, Foreword; Payne&Palacios 2014, Preface; Preston 1994, Prologue; Ashford Hodges 2004, Introduction.

⁹ Muita englanninkielisiä Francon elämäkertoja: Moradiellos Enrique: Franco: anatomy of a dictator (2018), Franco: anatomy of a dictator, Hourly History: *Francisco Franco a life from beginning to end* (2017), Charles River Editors: *The Life and Legacy of the Controversial Spanish Dictator* (2018).

- Mistä tapahtumista tutkijat esittävät erilaisia tulkintoja?
- Minkälaisena henkilönä Francisco Franco esitetään eri tulkinnoissa?
- Miten tutkijat perustelevat omia näkemyksiään?
- Miksi tulkinnat eroavat toisistaan?

Esitettyäni vastaukset kysymyksiin tässä tutkimuksessa, täyttää tutkimuksessa olevan aukon, joka tutkimuskentällä vallitsee tällä hetkellä. Espanjan lähihistorian historiografinen tutkimus keskittyy pääosin tutkimaan ortodoksisen ja revisionistisen tulkinnan eroja liittyen Espanjan sisällissodan taustatekijöihin. Tutkimus sivuuttaa lähes kokonaan muut Espanjan lähihistorian kiistat historiatutkimuksessa. Erilaisten narratiivien muodostumiseen vaikuttavat sisällissodan taustatekijöiden lisäksi muutkin menneisyyden tapahtumat, joista tutkijat esittävät erilaisia näkemyksiä. Tämän tutkimuksen yksi tärkeimmistä tavoitteista on tuoda myös muut narratiivien eroihin vaikuttavat tekijät esille.

Luettuani tutkimuksen lähteinä olevat neljä teosta, nousi esille neljä keskeistä teemaa, joihin kohdistuvat suurimmat erimielisyyden ortodoksisten ja revisionististen tutkijoiden välillä. Nämä teemat ovat Espanjan sisällissota, Espanjan toisessa maailmansodassa, Espanjan talousihme sekä Francon suhde fasismiin. Nämä teemat muodostavatkin tutkimuksen pääluvut, joissa etsin vastauksen edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimus sisältää suhteellisen paljon taustoitusta niin Francisco Francon, kuin Espanjan poliittisen historian osalta. Francon henkilön historian taustoitus on perusteltua, sillä osa tutkijoiden argumenteista puolesta ja vastaan perustellaan Francon henkilöhistoriallisilla tekijöillä. Toinen perustelu melko mittavaan taustoitukseen on Espanja itsessään. Tutkimus on kirjoitettu suomeksi ja osa suomalaisen yliopiston opintoja. Näin ollen lukijakunnan oletan olevan suomalaista. Espanjan poliittinen historia on varsin tuntematonta Suomessa, eikä lukijan taustatietojen voida olettaa olevan siten tarpeeksi laajat ymmärtääkseen Espanjan historiaan liittyviä kiistakysymyksiä. Vastaavan laajuista taustoitusta ei tarvittaisi esimerkiksi Suomen poliittisen historian kenttään sijoittuvassa historiografisessa tutkimuksessa.

Toiseksi tämän tutkimuksen tavoitteena on löytää mahdollisia selityksiä tulkintojen eroavaisuuksiin. Aikaisemmassa tutkimuksessa on keskitytty pohtimaan tunnetuimman

revisionistin ja jopa pro-francolaiseksi kutsutun espanjalaisen Pio Moan motiiveita.¹⁰ Moan tutkimusten tulkinnat on ohitettu epätieteellisinä.¹¹ Sen sijaan aikaisempi tutkimus ei ole tutkinut Espanjan ulkopuolella tehdyn tutkimuksen eroavaisuuksien syitä. Tässä tutkimuksessa pyrin esittämään selityksiä englanniksi julkaisevien tutkijoiden tulkintojen eroavaisuuksille. Tulkintojen eroavaisuuksiin selityksen etsivän luku muodostaan viidennen tutkimusluvun.

Tämä tutkimuksen olisi voinut tehdä vertailemalla ainoastaan Payne&Palaciosin ja Prestonin teoksia keskenään. Stanley G Payne ja Paul Preston ovat kaikkein tunnetuimmat ja tuotteliaimmat englanniksi Espanjan lähihistoriasta julkaisevista tutkijoista. Luettuani kaikki saatavilla olevat englanninkieliset Francon elämäkerrat, olen tullut tulokseen, jonka mukaisesti kaikki teokset ovat puolueellisia enemmän tai vähemmän. Tämän vuoksi halusin ottaa tutkimukseen mukaan myös kaksi muuta teosta edustamaan kahta eri tulkintaa Francosta. Osaltaan tämä osoittaa, ettei kyseessä ole vain kiista Paynen ja Prestonin välillä. En halunnut ottaa tutkimukseen mukaan lyhyitä ja tai tiivistettyjä elämäkertoja¹². Kattavuudeltaan Ashford Hodgesin ja Crozierin teokset ovat samalla tasolla, näistä ensimmäisen tosin kattaen myös Francon viimeiset elinvuodet.

Tutkimuskentällä tämä tutkimus liikkuu historiografisessa ja henkilöhistoriallisen tutkimuksen kentällä. Historiografisen tutkimuksen on perinteisesti katsottu olevan historiankirjoituksen historiaa.¹³ Historiografinen tutkimuskenttä kattaa laajemmin katsottuna myös historian tutkimuksen metodien tutkimuksen. Toisaalta historiografinen tutkimus on kiinnostunut selvittämään tutkimustulosten eroavaisuuksiin liittyviä kysymyksiä sekä kysymyksiä liittyen historiakäsitysten muodostumisesta. Tiivistetysti voidaan sanoa historiografisen tutkimuksen olevan historian tutkimuksen, historiaesitysten ja historiakäsitysten tutkimusta. Onkin tärkeää huomioda, että historiaa eivät ole vain akateeminen historian tutkimus, vaan myös muut historiaesitykset, kuten emeritusprofessori Jorma Kalela huomauttaa.¹⁴ Näin ollen historiografinen tutkimus on

¹⁰ Pio Moan teoksia muun muassa: *Los orígenes de la guerra civil española, El derrumbe de la segunda república y la guerra civil ja Franco – un balance histórico*.

¹¹ Esimerkiksi Ciaurriz 2020.

¹² Lyhyillä teoksilla tarkoitetaan a brief history ja introduction -tyyppisiä teoksia.

¹³ Hexter 1967.

¹⁴ Kalela 2000, 22 – 25.

kiinnostunut myös tutkimaan historiakäsitysten muodostumisesta laajemminkin, kuin vain akateemisen kirjallisuuden kautta.

Historiografinen tutkimus ei ole varsinaisesta historian tutkimuksesta erillään oleva tieteen ala, vaan varsinainen historian tutkimus joutuu jatkuvasti käymään historiografista keskustelua. Lähes kaikki historian tutkimus myös joutuu aikanaan historiografisen tutkimuksen kohteeksi tavalla tai toisella. Uutta tutkimusta tehdessään tutkijan on käytävä aiempaa tutkimusta lävitse, sekä punnittava aiemman tutkimuksen tuloksia ja niiden vakuuttavuutta. Tässä mielessä jokainen historiantutkija tekee historiografista tutkimusta ja vanha tutkimus joutuu historiografisen tutkimuksen kohteeksi. Jorma Kalela onkin todennut seuraavaa:

”Historiantutkimuksen tehtävänä on siten punnita historian ilmiöiden välisistä yhteyksistä esitettyjen väitteiden kestävyyttä. Tämä johtopäätös ei kuitenkaan vielä riitä sellaisenaan historiantutkijan itseymmärryksen perustaksi. Tietääkseen, mitä on tekemässä, hänen on myös oltava perillä kritiikkinsä kohteena olevien tulkintojen luonteesta. Muutoin on vaarana itsensä kohottaminen huomaamattaan sellaiselle jalustalle, jolle yksikään historiantutkija ei voi sijoittaa itsensä.”¹⁵

Postmoderneiksi kutsuttavat historiantutkijat, kuten Keith Jenkins ovat nostaneet historiografisen tutkimuksen jopa varsinaisen historian tutkimuksen yläpuolelle.

”Jenkins says that it is wrong to insist that history students should properly look at history itself rather than what historians have written about it. 'If history is interpretation, if history is historians work(s), then historiography is what the "proper" study of history is actually about,' because history itself is simply a discourse a 'congealed interpretation'.”¹⁶

Tämä tutkimus sijoittuu tarkan kategorian mukaisesti Espanjan historiaa käsittelevään historiografisen tutkimusten kategoriaan. Suomeksi julkaistu Espanjan historiaan liittyvä historiografinen tutkimus on ollut varsin vähäistä. Englanniksi julkaistua tutkimusta on tehty melkoisesti, mutta kolme suurinta tutkimuskohdetta ovat olleet mustan legendan, Espanjan imperiumin ja Espanjan sisällissodan historiografinen tutkimus. Mustalla legendalla tarkoitetaan ei-espanjalaisten, erityisesti englanninkielisten

¹⁵ Kalela 2000, 22 – 25.

¹⁶ Evans 1997, 97 – 98.

historiantutkijoiden suorittamaa tahallista Espanjan mustamaalaamista. Mustaa legendaa levittävät tutkijat kuvasivat tutkimuksissaan Espanjaa takapajuisena, siirtomaita sortavana ja inkvisition vallassa olleena maana.¹⁷ Espanjan imperiumin historiaa on vuosisatojen saatossa käsitelty useilla eri kielillä useista eri näkökulmista. Koska aiheesta on tehty huomattavan paljon historiantutkimusta, on aiheen ympärillä tehty myös historiografista tutkimusta itse historiantutkimuksesta.¹⁸ Tämän tutkimuksen voi liittää myös osaksi diktaattoreista tehtyä historiografista tutkimusta. Esimerkkinä diktaattoreita käsittelevästä historiografisesta tutkimuksesta Partick Bernhardin artikkeli *Renarrating Italian Fascism* vuodelta 2014.¹⁹

1.3 Aikaisempi tutkimus ja lähteet

Sebastian Balfour on vuonna 2008 julkaisemassaan artikkelissaan Espanjan sisällissodan ja francolaisen Espanjan tulkintojen muuttumista ja nostaa artikkelissaan esille erityisesti niin sanotun revisionismin nousun 1990-luvulla. Balfourin mukaan yksikään vakavasti otettava historiantutkija ei ennen 1990-lukua ottanut huomioon francolaisen Espanjan tuottamaan propagandaa sisällissodan syttymisen taustoista. 1990-luvulla Espanjassa revisionistiset tulkinnat nostivat kuitenkin päätään ja alkoivat tuottaa uudelleen francolaista propagandaa sisällissodan syistä. José María Aznarin johtama oikeistohallitus²⁰ 1990-luvulla alkoi Balfourin mukaan antamaan tukea näille revisionistisille näkemyksille. Tilanne kärjistyi 2000-luvun alkupuolella historiatutkimukselliseksi sodaksi, kun sosialistihallitus José Luis Rodríguez Zapateron johdolla ajoi historian muistolain läpi parlamentissa.²¹ Balfourin artikkeli käsittelee historiatutkimuksellisia eroja varsin yleisellä tasolla, eikä artikkelissaan vertaile mitään tiettyjä teoksia. Balfour keskittyy artikkelissaan vain kiistoihin sisällissodan taustoista ja jättää huomioitta muut kiistellyt tapahtumaketjut Francon valtakaudella. Balfour asettuu artikkelissaan selvästi ortodoksisen tulkinnan taakse, sillä hän ei pidä revisionistista tulkintaa edes oikeastaan tulkintana tai historiatutkimuksen, vaan francolaisen propagandan jatkeena.

¹⁷ Slater&Lopez-Terrada 2017.

¹⁸ Fradera&Schmidt-Nowara 2004.

¹⁹ Bernhard 2014.

²⁰ José María Aznar (PP) oli Espanjan pääministeri 1996 – 2004.

²¹ Balfour 2008.

Chris Ealham on vuonna 2013 julkaisemassaan artikkelissaan käsitellyt niin ikään espanjanlaisen historiantutkimuksen kiistoja. Ealhamin mukaan historiatutkimukselliset kiistat ovat mahdollisia koska demokraattinen Espanjan nousi francolaisen hallinnon pohjalta, toisin kuin toisen maailmansodan jälkeen Saksa. Ealham toteaa, että tutkijat ilmoittavat tekevänsä objektiivista tutkimusta, mutta objektiivisuus näyttää olevan vain tyhjä sana vailla merkitystä. Artikkelissaan Ealham keskittyy Balfourin tapaan vain sisällissotaan johtaneisiin syihin ja niistä aiheutuneisiin kiistoihin historiantutkijoiden keskuudessa. Ealhamin mukaan tutkijat ovat jakautuneet kahteen leiriin, toisen leirin mukaan tasavalta epäonnistui, anarkistien ja vasemmistoryhmien aseellinen toiminta johti sisällissotaan. Toisen näkökulman mukaan tasavalta oli kehittyvä demokratia ja taantumukselliset kenraalit aiheuttivat sisällissodan. Objektiivista näkemystä sisällissotaan johtaneista tapahtumista ei ole, vaan tutkijoilla on selvät poliittiset kannat, jotka ovat tosin yritetty piilottaa objektiivisuuden taakse.²²

Stanley G Payne ja Jesús Palacios: *Franco a personal ja political biography*. Amerikkalainen Stanley G Payne (synt. 1934) on yksi tunnetuimmista englanniksi julkaisevista Espanjan lähihistorian tutkijoista. Hän on työskennellyt professorina Yhdysvalloissa Wisconsin-Madisonin yliopistossa. Payne on julkaissut aina 1960-luvun alusta useita Francon Espanjaan käsitteleviä teoksia ja tutkinut niin ikään yleisesti fasismin teoriaa ja luonnetta. Jesús Palacios (synt. 1952) on espanjalainen toimittaja, joka on julkaissut artikkeleita ja teoksia erityisesti Espanjan demokratiaan siirtymisestä Francon kuoleman jälkeen. Payne ja Palacios julkaisivat vuonna 2014 Francisco Francon elämäkerran, joka käsittelee Francon henkilökohtaisen elämän lisäksi varsin laajasti Espanjan 1900-luvun historiaa aina 1970-luvun puoleen väliin saakka. Lähes 600 sivuisena teos on yksi laajimmista Francoa käsittelevistä englanniksi julkaistuista teoksista. Payne ja Palacios ovat kumpikin allekirjoittaneet historian ja vapauden manifestin (*Manifiesto por la Historia y la Libertad*²³). Kyseisen manifestin allekirjoittajia pidetään yleisesti revisionistisen tulkinnan kannattajina ja manifesti on julkaistu Francisco Francon säätiön verkkosivuilla.

Brian Crozier (1918–2012) oli australialainen historioitsija ja toimittaja, joka toimi kylmän sodan aikana Britannian ja USA:n tiedusteluviranomaisten neuvonantajana sekä

²² Ealham 2013.

²³ Manifestissa joukko historiantutkijoita pelkää Espanjan vasemmiston ajavan omia historiaan liittyviä näkemyksiään ja rajoittavan toisenlaisten tulkintojen ilmaisemista.

Britannian konservatiivipuolueen johdon konsulttina turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. Tutkimuksissaan Crozier keskittyi erityisesti kommunismin ja vallankumouksellisten liikkeiden toimintaan. Hän ei siten varsinaisesti ollut Espanjan historiaan erikoistunut tutkija, vaan teki maantieteellisesti eri alueita käsittäneitä tutkimuksia. Vuonna 1967 vielä Francisco Francon ollessa Espanjan diktaattori, julkaisi Crozier Francon elämäkerran. Crozierin mukaan hän vietti osan kirjoitusprossiin käytetystä ajasta Madridissa 1960-luvulla Francon ollessa vallassa. Teos *Franco a biographical history* on julkaistu 1967. Brian Crozierin teos edustaa yhdessä Payne&Palaciosin teoksen kanssa revisionistista tulkintaa tämä tutkimuksen lähdeaineistossa.

Paul Preston (synt. 1946) on englantilainen entinen London School of Economicsin professori ja Espanjan lähihistorian asiantuntija. Preston on julkaissut Espanjan lähihistoriaa käsitteleviä teoksia aina 1970-luvun puolivälistä lähtien. Erityisesti Preston on keskittynyt toisen tasavallan historiaan. Prestonin merkkiteos on vuonna 1993 julkaistu Francisco Francon elämäkerta *Franco: A Biography*, joka tuhannella sivullaan on kaikkein kattavin Francon elämäkerta ja yksi laajimmista Espanjan lähihistoriaa käsittelevistä englanninkielisistä teoksista ylipäätään. Prestonia voidaan pitää johtavana englanninkielisenä ortodoksisen tulkinnan edustajana. Francisco Francon säätiön mukaan Paul Preston on yksi niistä tutkijoista, jotka levittävät väärää tietoa Francosta ja francolaisesta Espanjasta.²⁴ Tässä tutkimuksessa on käytetty teoksen digitaalista Kindle-versiota, joka on vaikuttanut osaltaan viittauskäytäntöön. Prestonin teoksen osalta viittauksen on ilmoitettu teoksen lukujen perusteella, sillä sähköisessä kirjassa ei ilmoiteta sivunumeroita.

Gabrielle Ashford Hodgesin taustasta on melko niukasti tietoa saatavilla. Hän on edellä mainitun Paul Prestonin vaimo, mutta juuri muuta tietoa hänen taustastaan ei löydy. Heikosti saatavilla olevat taustatiedot viittaavat siihen, ettei kyseessä ole kovin tunnettu tai laajasti julkaisutoimintaa tehnyt tutkija. Gabrielle Ashford-Hodgesin teos *Franco: A Concise Biography* vuodelta 2002 edustaa Prestonin teoksen ohella tässä tutkimuksessa ortodoksista tulkintaa. Tässä tutkimuksessa on käytetty Ashford-Hodgesin teoksen

²⁴ FNFF: Los Impostores. Por Jaime Alonso.

Kindle -versioita. Viitteet on laitettu kappaleiden mukaan, sillä sähköisessä Kindle -versiossa ei ole sivunumerointia.

Tutkijat Stanley G Payne ja Paul Preston.

Tulkinnat Espanjan sisällissodasta, Francosta ja Espanjasta 1939–1975 on useiden historiantutkijoiden toimesta jaoteltu ortodoksisiin ja revisionistisiin tulkintoihin. Ortodoksisinen tulkinta näkee Espanjan toisen tasavallan demokraattisena ja kulkeneen kohti tasa-arvoisempaa tulevaisuutta. Franco ja francolainen Espanjan sen sijaan nähdään fasistisena ja taantumuksellisena. Revisionistisen tulkinnan mukaisesti toinen tasavalta oli matkalla kohti vallankumousta ja syyt sisällissotaan löytyvät tasavallasta itsestään, eikä niinkään oikeistolaisista upseereista. Tulkinnan mukaan francolainen Espanjan ei ollut fasistinen.²⁵

Tämä jaottelu ortodoksisiin ja revisionistisiin tulkintoihin on kuitenkin ongelmallinen. Francoa vastustavaa tulkintaa kutsutaan ortodoksiseksi eli yleisesti hyväksytyksi ja perinteiseksi tulkinnaksi. Kuitenkin Francoa puolustavia tulkintoja on esitetetty jo 1960-luvulta alkaen, eikä ainoastaan 1990-luvulta lähtien.²⁶ Pio Moan²⁷ pro-francolaiseksi nimetty tulkinta ei myöskään ole uusi, sillä vuosina 1936–1975 Espanjassa esitettiin varsin laajasti pro-francolaista tulkintaa historiasta. Näin ollen voidaankin kummankin tulkinnan olleen olemassa rinnakkain jo Francon diktatuurin alkua ajoista lähtien, eikä Francoon myönteisesti suhtautuva tulkinta ole siten revisionistinen.

²⁵ Ealham 2013; El Pais 12.6.2011, La Segunda República y el revisionismo.

²⁶ Esimerkiksi Brian Crozier puolustaa Francoa vuoden 1967 teoksessaan.

²⁷ Pio Moan 1990-luvulla tekemiä tulkintoja voidaan pitää kaikkein francolaisimpina sitten vuoden 1975.

Toinen ongelma tulkintojen jakaminen ortodoksisiin ja revisionistisiin leireihin on määritelmän keskittyminen vain sisällissodan syyllisten etsintään. Tulkintojen eroavaisuuksiin keskittyvät artikkelit tarkastelevat tulkintojen eroja liittyen sisällissotaan johtaneista tapahtumista. Francosta tulkintoja tehneet tutkijat ovat kuitenkin erimielisiä muuan muassa Francon ja kolmannen valtakunnan suhteista, Espanjan talouskasvun taustasyistä sekä fasismin ja francolaisuuden suhteesta. Francosta tehtyjen tulkintojen välillä vallitseekin suuri narratiivinen eroavaisuus. Tulkinnat eivät ole erimielisiä vain yksittäisistä tapahtumista, vaan tutkijat luovat tosistaan suuresti poikkeavia narratiiveja, joihin sisältyvät erilaiset tulkinnat niin Espanjan poliittisista tapahtumista kuin Francon persoonastakin.

Espanjan historian revisionismia tutkinut Sebastian Balfour on niin ikään todennut, ettei revisionismin käsite sovi kuvaamaan Francoon postitiivisesti suhtautuvia näkemyksiä ja koko revisionismin käsitteeseen liittyy ongelmia.²⁸ Balfour itse voidaan nähdä Francoa vastustavana tutkijana, sillä hän tyrmää yleisesti pro-francolaiset argumentit, eivätkä nämä tulkinnat ole hänen mielestään revisionismia, saati historiatutkimusta lainkaan. Ongelmana voidaankin pitää myös historiografisen tutkimuksen politisoituminen itse sisällissodan ja diktatuurin tutkimuksen lisäksi.

”The so-called revisionism of the right in Spain since 1930s does not merit the term because it does not propose new analysis based on archival work or historical memory.”²⁹

On myös hyvä pohtia mitä revisionismi oikeastaan on ja mikä johtaa revisionismiin? Cambridge Dictionary mukaan revisionismi tarkoittaa kysymyksien esittämistä ja pyrkimystä muuttaa vallitsevaa käsitystä menneisyyden tapahtumista tai tapahtumien merkittävyyksistä.³⁰

Historiantutkimus tuottaa jatkuvasti uutta tietoa ja tulkintoja jo tutkituista menneisyyden tapahtumista. Tässä mielessä suurin osa historiantutkimuksesta on revisionistista. Syitä uuden eli revisionistisen tutkimuksen tekemiseen ovat paitsi uudet lähdemateriaalit, niin aikakauden muuttuminen ja tutkijasta itsestään lähtevät syyt. Queensin yliopistossa

²⁸ Balfour 2008.

²⁹ Balfour 2008.

³⁰ Cambridge Dictionary – Revisionism.

historianfilosofiaa opettava Aviezer Tucker on tehnyt varsin kattavan listauksen tekijöistä, jotka johtavat revisionismiin historian tutkimuksessa.

Tuckerin mukaan revisionismia eli uusia tulkintoja syntyy useiden eri tekijöiden vaikutuksesta (Evidence-driven revision). Tuckerin mukaan uudet lähteet ovat tietysti yksi uusien tulkintojen synnyttäjä. Uudet lähteet tukevat Tuckerin mukaan usein uusia teorioita, eli synnyttävät revisionismia vanhoja tulkintoja vastaan. Toiseksi Tuckerin mukaan eri tutkijat näkevät menneisyyden tapahtumat eri tärkeysjärjestyksessä (Significance-driven revision). Nykyhetken tapahtumat voivat johtaa siihen, että menneisyyden tapahtumat nähdään eri tavalla. Esimerkiksi Tuckerin mukaan vuoden 2001 terrori-iskut Yhdysvalloissa johtivat uusien näkökulmien ja mielenkiinnon kohdistumiseen 1980-luvun Afganistanin historiaan. Kolmanneksi Tuckerin mukaan historian tutkijat arvottavat menneisyyden toimijoita eri tavoin (Value-driven revision). Esimerkkeinä Tucker mainitsee taide- ja kirjallisuushistoriat, jotka arvottavat jatkuvasti eri tavoin tutkimuskohteitaan.³¹ On hyvä kuitenkin huomioida, ettei revisionismi tarkoita menneisyyden tapahtumien kiistämistä. Historioitsija Richard J. Evansin mukaan tapahtumaa ei sinänsä voida kiistää, mikäli lähdemateriaalista tapahtunut asia voidaan osoittaa. Evansin mukaan tapahtumien syy-seuraussuhteet ja niiden tulkinnat ovat kuitenkin avoimia revisionismille.³²

Alicanten yliopiston professori Francisco Sevillano Calero on määritellyt historiallisen revisionismin aatteena, joka kukoistaa erityisesti yliopistoiden ulkopuolella konservatiivisten ja nationalististen poliitikkojen keskuudessa. Revisionistit pyrkivät käyttämään historiaa ideologiansa välineenä hyökäten virallista historian tulkintaa vastaan.³³ Määritelmänsä Sevillano Calero liittää nimen omaisesti espanjalaiseen revisionismiin. Tämän virallisen tulkinnan voidaan olettaa tarkoittavan Espanjassa vuoden 2007 historian muistolakia, joka yksiselitteisesti tuomitsee Francon diktatuurin. Näin ollen virallinen tulkinta Espanjassa on Francoon negatiivisesti suhtautuva ja ortodoksiseksi kutsuttu näkemys. Sevillano Caleron määritelmän ongelmana on tosin myös hänen selvä asettuminen ortodoksisen tulkinnan taakse.

³¹ Tucker 2013, 1 – 14.

³² Evans 1997, 79.

³³ Sevillano Calero 2007.

Englannin kielisessä maailmassa historian­tut­kijat ovat kiistelleet tulkinnoista teostensa johdannoissa sekä julkaisemalla vertaisarviointeja toistensa kirjoista. Revisionistiksi kutsuttu Stanley G Payne joutui professori Raymond Carrin kritiikin kohteeksi vuonna 1988, jolloin Carr kritisoi suuresti Paynen näkemyksiä Espanjan sisällissodan syistä, joita Payne oli tuonut esille teoksessaan *The Franco Regime: 1936–1975*.³⁴ Stanley G Payne puolestaan syyttää vuonna 2015 kirja-arvostelussaan Paul Prestonia Espanjan toisen tasavallan vasemmiston toiminnan kaunistelemisesta.³⁵ Näiden esimerkkien kaltaista nokittelua on käyty englanninkielisten tutkijoiden välillä käyty yli kolmen vuosikymmenen ajan kirja- ja artikkeliarvioissa. Kahden johtavat tutkijan Stanley G Paynen ja Paul Prestonin keskeisimmät tulkinnat löytyvätkin tämän tutkimuksen kohteina olevista teoksista.

1.4 Historia espanjalaisessa politiikassa

Prosessi, jonka aikana Espanja siirtyi Francon kuoleman jälkeen diktatuurista demokratiaan, vaikutti ja vaikuttaa edelleen merkittävästi erilaisten tulkintojen muodostumiseen historian­tu­tkimuksessa. Espanjan melko omalaatuinen diktatuurin rakenteiden purkamisprosessi on vaikuttanut myös historian julkiseen ja poliittiseen käsittelyyn Espanjassa. Tämän vuoksi aihetta on tärkeää avata, koska tämän kautta on mahdollista ymmärtää ympäristö, jossa erilaiset historiantulkinnat ovat muodostuneet.

Vuonna 1977 Espanjan demokraattisesti valittu parlamentti säätöi lain, joka kantaa nimeä Ley de Amnistía en España de 1977. Lain turvin maanpaossa olleet espanjalaiset pääsivät palaamaan kotimaahansa ilman pelkoa, että heitä olisi voitu haastaa oikeuteen Francon vastaisesta toiminnasta. Näin ollen erityisesti Britanniassa ja Ranskassa asuneet maanpakolaiset pääsivät palaamaan Espanjaan niin halutessaan. Laki on tunnettu kuitenkin sen toisesta puolesta. Laki nimittäin vapauttaa sisällissodan tai Francon diktatuurin aikana ihmisoikeusrikkoksiin syyllistyneet sotilaat, poliisit, poliitikot ja virkamiehet syytteistä. Toisin sanoen diktatuurin aikaisista ihmisoikeusrikkomuksista ei voida syyttää ketään. Laki on Espanjassa edelleen voimassa ja rikoksiin syyllistyneet ovat edelleen syytesuojan piirissä. Huomioitavaa on, että lain takana seisoivat sitä säädettäessä niin Espanjan oikeisto kuin vasemmistokin.³⁶

³⁴ Carr Raymond 1988.

³⁵ Payne 2015, Spain's comrade.

³⁶ Tremlett 2006, 69 – 80.

Laki liittyi kiinteästi Espanjan demokratiaan siirtymiseen. Koska francolainen poliittinen järjestelmä suostui rauhanomaisesti lakkauttamaan itse itsensä, oli tämän vanhan hallinnon edustajille tarjottava jotakin vaihdossa. Mikäli demokratiaa kannattaneet voimat eivät olisi suostuneet antamaan syytesuojaa francolaisille toimijoille, olisi demokratiaan siirtyminen ollut huomattavasti vaikeampaa ja voinut johtaa jopa väkivaltaisuuksiin. Lain ja syytesuojan turvin monet jo Francon aikana viroissa olleet henkilöt saivat jatkaa viroissaan normaaliin tapaan, osan eläköityessä vasta 1990-luvulla. Laki mahdollisti myös monien Francon aikaisten virkamiesten asettumisen ehdolle demokraattisiin vaaleihin ja jatkamisen sitä kautta politiikassa.³⁷

Lakiin liittyy myös kirjoittamaton osa, jota Espanjassa kutsutaan nimellä pacto del olvido, joka tarkoittaa sopimusta hiljaisuudesta. 1970-luvun puolessa välissä demokratiaan siirtymisen aikana Espanjan suurimmat puolueet oikeiston ja vasemmiston taholta sopivat, ettei sisällissotaa tai diktatuurin aikaisia tapahtumia käytettäisi tulevaisuudessa poliittisina aseita. Samalla johtavat puolueet sopivat pidättäytymisestä kaivelemasta sisällissodan ja diktatuurin aikaisia rikoksia valtiollisella tasolla. Pacto del olvido ei ollut varsinaisesti virallinen poliittinen sopimus, joka solmittiin vasemmiston ja oikeiston yhteisymmärryksessä.³⁸ Tosiasiassa vasemmisto oli ennemminkin pakotettu tilanteeseen, sillä francolaisen järjestelmän paluu olisi tapahtunut hyvinkin helposti asevoimien tuella, mikäli vasemmistopoliitikot olisivat heti 1970-luvun puolivälin jälkeen alkaneet vaatimaan diktatuurin aikaisen tapahtumien selvittämistä.

Ley de Amnistían ja pacto del olvidon johdosta francolaisuus hävisi Espanjasta hiljalleen vuosikymmenien kuluessa, eikä äkillisesti kuten maissa, joissa diktaattorit ovat kaatuneet vallankaappaukseen tai koko ideologian äkilliseen romahtamiseen. Francolaisia virkamiehiä siirtyi demokraattisesti valituiksi poliitikoiksi ja upseerit pysyivät asemissaan, poistuen viroistaan useassa tapauksessa vasta eläköityessään.³⁹ Francolaisuudet ulkoiset tunnukset poistuivat niin ikään hitaasti. Francon ja muiden kansallismielisten upseerien mukaan nimetyt paikat nimettiin uudelleen vuosikymmenien kuluessa, eikä kaikkia Francon itsensä mukaan nimettyjä paikkoja ole vieläkään nimetty uudelleen.⁴⁰ Viimeisin Francon patsas poistui katukuvasta vasta 2000-luvun alussa.

³⁷ Esimerkiksi Francon turismiministeri Manuel Fraga oli PP:n perustajia vuonna 1989.

³⁸ Tremlett 2007, 81 – 90.

³⁹ Esimerkiksi kenraali ja puolustusministeri Manuel Gutiérrez Mellado eläköityi vasta 1981.

⁴⁰ Tremlett 2007, 42 – 43.

Francolainen vaakuna poistui Espanjan lipusta vasta 1981.⁴¹ Espanja ei ole käynyt menneisyyttään läpi johtuen 1970-luvun poliittisesta kompromissista. Käytännössä tämä on näkynyt siten, ettei sisällissodassa kansallismielisten tekemiä rikoksia ole kunnolla selvitetty. Toisin kuin tasavaltalaisten rikokset, joista tekijät joutuivat vastuuseen viimeistään tasavallan hävittyä sodan 1939. Diktatuurin aikaisia rikoksia ei yritetty selvittää 1990-luvun loppupuolelle asti laisinkaan ja edelleen Ley de Amnistía estää rikollisten tuomitsemisen.⁴²

Sopimus Espanjan kahden valtapuolueen keskusta-oikeistolaisen UCD:n (ja seuraajapuolueen PP:n) ja sosialistipuolueen PSOE:n välillä takasi francolaisen Espanjan hiljaisen katoamisen. Vuonna 1981 kävi ilmi, ettei puolueiden välinen sopimus ollut turha. Helmikuussa vuonna 1981 osa armeijasta yritti vallankaappausta eversti Antonio Tejeron johdolla. Kaappaus kuivui nopeasti kasaan kuningas Juan Carlosin vedottua asevoimiin demokratian säilyttämiseksi.⁴³ Vaikka kaappaus kuivui kasaan heti alkumetreillä, osoitti se francolaisten voimien olemassa olon vielä 1980-luvulla. Ilman sopimusta, joka takasi syytesuojan ja hiljensi francolaisuuden julkisen arvostelun politiikan huipulla, olisi koko Espanjan demokratiaan siirtyminen saattanut epäonnistua. Vuonna 1975 vasemmisto ja muut Francon hallinnon vastaiset voimat olisivat voineet vaatia syytteiden nostamista vielä vallassa olevia poliitikkoja kohtaan. Kansallismielisten sisällissodassa tekemiä rikoksia olisi voitu myös käyttää poliittisena aseena oikeistoa vastaan. Tässä tilanteessa vallanpitäjät, kuten francolaisten hallussa oleva Cortes olisivat tuskin luopuneet vallastaan niin helposti, kuin se tapahtui. Armeija, joka oli francolaisuuden vahvin tukija, olisi saattanut puuttua politiikkaan väliintulolla ja kenties uusi sotilasdiktattori olisi nostettu valtaan. Riski armeijan väliintuloon oli todellinen, kuten vuoden 1981 tapahtumat osoittivat. Voidaankin sanoa, että historian hallinnalla poliittisella tasolla oli varsin ratkaiseva merkitys Espanjan demokratisoitumisella. Useat poliitikot ja varmasti suuri osa espanjalaisista halusi sodan ja diktatuurin rikosten selvittämistä puolueettoman tahon toimesta. Johtavat poliitikot kuitenkin siirsivät tämän selvittelyn vuosikymmeniksi eteenpäin, jotta maa saatiin osaksi demokraattista Länsi-Eurooppaa.

⁴¹ Espanjan lipun vaakunaan tehtiin pieniä muutoksia 1977, mutta lopullisesti kotkavaakuna poistui vasta 1981, korvautuen nykyisin käytössä olevalla vaakunalla.

⁴² Tremlett 2007, 69 – 86.

⁴³ Tremlett 2007, 85 – 86.

Espanjanlaiset politiikan huipulla Franco pysyi julkituloissa eräänlaisena epähenkilönä 1970 – 1990-luvuilla ja lähihistorian muistamista politiikan välteltiin.⁴⁴ Falangi kutistui olemattoman kokoiseksi ja poliittisesti merkityksettömäksi liikkeeksi heti demokratian palattua Espanjaan.⁴⁵ Äärioikeisto loisti poissaolollaan 1970-luvulta aina vuoden 2019 parlamenttivaaleihin asti, jolloin VOX nousi parlamenttiin yli 10% äänisaalillaan. Sen sijaan PSOE, joka vielä Francon eläessä oli ollut kielletty, nousi useissa vaaleissa parlamentin suurimmaksi puolueeksi. Francon aikaisia virkamiehiä oli siirtynyt oikeistopuolue PP:n riveihin, mutta suorainen Francon julkinen ihailua puuttui Espanjasta. Toisaalta vasemmisto ei yrittänyt vaaliaseena käyttää diktatuurin aikaisia rikoksia oikeistoa vastaan. Francon muiston julkista poistamista ei kovinkaan voimakkaasti vaadittu, vaan ulkoiset tunnukset hävisivät hiljalleen usein paikallisviranomaisten toimenpiteiden vuoksi. Franco ruumis sai niin ikään jäädä rauhassa lepäämään kaatuneiden laakson mausoleumiin. Vasemmisto oli pitkään pakotettu hyväksymään tilanne, jossa francolaisuutta vastaan ei voinut hyökätä hallituksen tai parlamentin taholta. Oikeistolle ei puolestaan olisi ollut eduksi pitää yllä diktatuurin muistoa demokraattisessa maassa, vaan diktatuurin aikana tapahtuneet rikokset olisi parempi antaa unohtua. Kuten todettua, äärioikeisto oli puolestaan käytännössä kadonnut aina 2010-luvulle saakka, jolloin äärioikeistolainen VOX nousi parlamenttiin.

Tilanne kuitenkin muuttui 2000-luvun alkupuolella, erityisesti vuoden 2004 vuoden parlamenttivaalien jälkeen, jolloin sosialistit muodostivat hallituksen José Luis Rodríguez Zapateron johdolla.⁴⁶ Zapateron hallitus ajoi parlamentissa läpi historian muistamiseen liittyvän lain.⁴⁷ Laki tunnustaa kummankin osapuolen tekemät rikokset sisällissodassa sekä Francon diktatuurin aikana. Laki yksiselitteisesti tuomitsee Francon diktatuurin sekä edellyttää francolaisten symbolien poistamisen julkisista katukuvista, mikäli niillä ei ole uskonnollista tai arkkitehtuurista arvoa. Laki myös kumoaa diktatuurin aikana säädetyt lait. Laki edellyttää valtiota avustamaan sisällissodan aikaisten joukkohautojen ja kadonneiden ihmisten kohtaloiden selvittämisessä. Lain myötä

⁴⁴ Ruiz Torres 2001, 98.

⁴⁵ Preston 1994, Epilogue.

⁴⁶ José Luis Rodríguez Zapatero (PSOE) oli Espanjan pääministeri vuosina 2004 – 2011.

⁴⁷ Laki viralliselta nimeltään Ley 57/2007 por la que se reconocen y amplían derechos y se establecen medidas en favor de quienes padecieron persecución o violencia durante la Guerra Civil y la Dictadura.

Espanjan kansalaisuus palautetaan ihmisille, joka joutuivat jättämään Espanjan taloudellisesta tai poliittisista syistä diktatuurin aikana.

Vuonna 2007 säädetty laki sinä edeltänyt poliittinen keskustelu teki melkoisen muutokset edelliseen vuosikymmeniin verrattuna. Siinä missä 1970-1990-luvuilla sisällissodasta ja diktatuurista vaiettiin espanjalaisen politiikan huipulla, tuomittiinkin se 2000-luvun alkupuolella lain voimalla. Espanjan vasemmistolla on ollut selvästi halua selvittää sisällissodan ja diktatuurin aikaiset rikokset. 2000-luvulla Espanja on vakiintunut demokratia, eikä armeijan väliintuloa tarvitse enää pelätä. Tämä puolestaan mahdollistaa avoimen kritiikin Francoa vastaan. Espanjan oikeisto puolestaan on nähnyt vuoden 2007 lain ja sen ympärillä olleen keskustelun vanhojen haavojen avaamisena ja syyttänyt vasemmistoa vuoden 1976 poliittisen sopimuksen rikkomisena.

Sosialistit hävisivät Espanjan vuoden 2011 parlamenttivaalit ja uuden hallituksen muodosti PP:n Mariano Rajoy.⁴⁸ Oikeistohallitus ei kumonnut Zapateron hallituksen läpi ajamaa historian muistamisen lakia, mutta jätti kyseisen lain huomioimatta. Rajoyn hallitus ei ollut kiinnostunut esimerkiksi sisällissodan aikaisen joukkohautojen selvittämisestä.⁴⁹ Lain tulkinta kuitenkin kulmineitui vahvasti kaatuneiden laakson monumenttiin.

Sisällissodan ja francolaista Espanjaan käsittelevä historian tutkimus alkoi politisoitua jo 1990-luvulla ja Zapateron hallituksen ajama historian muistolaki voidaan nähdä vastaiskuna aikaisemmalle kehitykselle. Vuosina 1996-2004 Espanjan hallitsi oikeistolainen PP José María Aznarin johdolla. Aznarin hallitus rahoitti anteliaasti Real Academia de la Historia (RAH) -säätiön toimintaa. RAH:n tutkijat ovat puolestaan profiloituneet jopa pro-francolaisina tutkijoina, tai vähintään välttävät kritisoimasta Francoa. RAH julkaisi julkisen rahoituksen turvin eräänlaisen kansallisbiografian merkittävimmistä espanjalaisista. Kyseisessä biografiassa Francoa ei tosin edes kutsuttu diktaattoriksi, muusta kritiikistä puhumattakaan.⁵⁰ Voidaankin ajatella, että PP ei itse ollut halukas keskustelemaan sisällissodasta tai diktatuurista, mutta kiertoteitse rahoituksen kautta ajoi itselleen mieleisen tulkinnan esilletuomista historiankirjoituksessa.

⁴⁸ Mariano Rajoy (PP) oli Espanjan pääministeri vuosina 2011 – 2018.

⁴⁹ El Pais 8.10.2013, Spain stonewalls on Franco-era abuses.

⁵⁰ Ealham 2012.

Historian professori Giovanni C Cattinin mukaan RAH on myös vastustanut katalaanien ja baskien autonomia pyrkimyksiä. RAH on kannanotoissaan kannattanut kouluopetuksessa espanjalaisen historian opettamista ja vastustanut autonomisten alueiden omien historioiden opettamista kouluissa. PP on ollut samoilla linjoilla ilmoittaessaan, että Espanja on kansakunta, joka perustuu yhteiseen politiikkaan, historiaan ja kulttuuriin, eikä etnisyyteen.⁵¹ Tunnetusti PP ei ole tukenut baskien ja katalaanien entistä laajempaa itsehallintoa itsenäisyydestä puhumattakaan. Revisionistisiksi kutsutut historiantutkijat ovat tuoneet esille näkemyksiä, joiden mukaan katalaanien ja baskien itsenäistymispyrkimykset olivat osasyynä Espanjan toisen tasavallan romahdukseen vuonna 1936. PP ja sitä lähellä oleva RAH tutkijoihin näkevät autonomisten alueiden itsenäisyysliikkeet maata erilleen repivinä ja itsenäisyysliikkeen ovat aiheuttaneet toiminnallaan ongelmia jo vuosikymmeniä sitten.⁵² Toisaalta Kataloniassa on itsenäisyyttä vastustavia henkilöitä haukuttu francolaisiksi, vaikka francolaisuuden ja 2010-luvun Katalonian itsenäisyysvastaisella liikkeellä ei ole tekemistä toistensa kanssa.⁵³ Voidaankin sanoa, että Espanjassa tulkinnat historiasta eivät ole vain kiistoja menneistä tapahtumista, vaan ne kytkeytyvät myös tämän päivän politiikkaan ja argumentteihin perustella poliittisia näkemyksiä.

Francisco Franco oli haudattuna kaatuneiden laaksossa olevaan basilikaan. Kyseessä on valtaisa falangin tunnuksin varustettu vuoren sisälle louhittu monumentti ja kirkko, joka rakennettiin 1950-luvulla virallisesti sisällissodan uhrien muistoksi. Monumentin sisällä oleviin holveihin on haudattuna yli 30 000 tuhatta sisällissodassa kaatunutta. Haudattuina on sotilaita kummaltakin sodan osapuolelta, mutta monumentin katsotaan yleisesti olevan francolainen ja edustavan kansallismielisten voittoa. Basilikan alttarin alla on Francon lisäksi haudattuna falangin perustaja ja espanjalaisen fasismin teoreetikko José Antonio Primo de Rivera.

Kaatuneiden laakso oli vuosikymmenten ajan falangin ja Francon muistoa vaalivien henkilöiden kokoontumispaikka Francon kuolinpäivien vuosipäivinä. Zapateron hallitus kielsi poliittiset kokoontumiset kaatuneiden laaksosta, sillä hallitus halusi lopettaa nämä eräänlaiset falangin pyhiinvaellukset. Kaatuneiden laakson basilika suljettiin myös vierailijoilta Zapateron hallituksen aikana. Virallisesti kyse oli kunnostustöiden aikaisista

⁵¹ Cattini 2011.

⁵² Ibid.

⁵³ Politico: Catalonia's muted anti-independence voices 18.7.2017.

työturvallisuusmääräysten vuoksi asetetuista vierailurajoituksista. Zapateron hallitus käynnisti myös aloitteen Francon ruumiin siirtämisestä pois kaatuneiden laaksosta. Rajoyn hallitus puolestaan avasi kaatuneiden laakson jälleen vierailijoille ja aloite Francon ruumiin siirtämisestä pistettiin jäihin.

Valle de los Caidos eli Kaatuneiden laakso.

Kiista kaatuneiden laaksosta ja Francon ruumiistaan nousi jälleen ajankohtaiseksi kesällä 2018, kun Rajoyn oikeistohallitus kaatui ja tilalle nousi Pedro Sánchezin johtama vasemmistohallitus. Sánchezin hallitus aloitti pian hallituskautensa alussa toimenpiteet Francon ruumiin siirtämiseksi, eli jatkoi Zapateron hallituksen aloitteen tiellä. Syksyllä 2018 Espanjan parlamentin alahuone äänesti Francon ruumiin siirtämiseen tähtäävistä toimenpiteistä. PP ja Ciudadanos pidättäytyivät äänestyksestä, PSOE yhdessä katalaanipuolueiden tuolla äänesti hallituksen puolesta. Pääministeri Sánchez on kohtasi kuitenkin useita ongelmia Francon ruumiin siirtämiseen liittyvässä operaatiossa parlamentin tuesta huolimatta. Kaatuneiden laakson basilikan toiminnasta vastaavat uskonnolliset tahot asettuivat Espanjan hallitusta vastaan. Francon vaikutusvaltaiset lapsenlapset ja muut sukulaiset olivat niin ikään ruumiin siirtämisen esteenä. Diktaattorin jälkeläiset aloittivat oikeusproessin ruumiin siirtämisen estämiseksi. Lisäksi Francon sukulaiset uhkasivat siirtää ruumiin Madridin keskustassa sijaitsevaan katedraaliin, jonne on haudattuna Francon tytär Carmen. Diktaattorin ruumiin siirtäminen melko syrjäisestä kaatuneiden laaksosta pääkaupungin keskustaun turistien suosimaan vierailukohteeseen voidaan nähdä melko kiusallisena asiana Espanjan hallitukselle.

Lopulta syksyllä 2019 kiista Franco ruumiin sijoittamisesta loppui ainakin jollakin tasolla, sillä pääministeri Sánchezin virkaatekevä hallitus sai korkeimmalta oikeudelta luvan aloittaa Francon ruumiin siirtämisen pois kaatuneiden laaksosta. 24.10.2019 kaatuneiden laaksossa Franco haudan peitteenä ollut kivipaasi siirrettiin ja Francon arkku nostettiin haudasta. Francon omaiset saivat kantaa Espanjan lipuin koristellun arkun pois basilikasta ja järjestää hänelle hautajaiset El Pardo-Mingorrubion hautausmaalla, jonne Franco haudattiin vaimonsa kanssa samaan mausoleumiin.⁵⁴ Siunaustilaisuudessa erikoisena kuriositeettina pappina toimi Ramón Tejero, vuonna 1982 vallankaappausta yrittäneen eversti Antonio Tejeron poika. Myös itse Antonio Tejero oli siunaustilaisuudessa paikalla.⁵⁵

PSOE onnistui tavoitteessaan siirtää Francon ruumis pois kaatuneiden laaksosta. PP ei asiasta ole koskaan halunnut keskustella, eikä puolue asiaan syksyllä 2019 ottanut juuri kantaa. Sen sijaan 2010-luvun lopulla voimakkaasti kannatustaan nostanut äärioikeistolaiseksi kutsuttu VOX vastusti Francon ruumiin siirtämistä. El Mundo -lehden tekemän kyselyn mukaan 41% espanjalaisista kannatti Francon ruumiin siirtämistä ja 39% vastusti. Yli 50% kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, ettei syksy 2019 ollut oikea aika siirtää ruumista.⁵⁶ Sisällissota ja Franco jakavat edelleen espanjalaisten mielipiteitä ja olettavaakin on, että myös historiantutkimuksessa erilaiset tulkinnat Francosta tulevat jatkumaan. Espanjan melko ainutlaatuinen siirtyminen vuoksikymmenten diktatuurista demokratiaan ilman sisällissotaa, vallankaappausta tai ulkoisen vallan osallisuutta mahdollisti osaltaan kahden rinnakkaisen historiantulkinnan muodostumisen. Eräänlaista ”voittajan historiaa” ei kirjoitettu Francon kuoltua 1975.

⁵⁴ Francon vaimo Carmen Polo de Franco haudattiin El Pardo-Mingorrubion hautausmaalle 1988.

⁵⁵ El País 24.10.2019, Franco’s exhumation: Bringing an end to a symbol of the Spanish dictatorship.

⁵⁶ Foreign Policy 28.10.2019, Digging Up a Dictator Won’t End Spain’s Divisions.

2. Tie sisällissotaan

2.1 Francisco Francon varhaiset vaiheet

Francisco Franco y Bahamonde syntyi 4.12.1892 El Ferollin laivastokaupungissa Galician maakunnassa. Francon suku oli usean sukupolven ajan ollut sotilassukua ja hänen isänsä oli niin ikään upseerina Espanjan laivastossa.⁵⁷ Francisco Francon elämäkertojen mukaan Francon isä oli uhkapeluri ja käytti runsaasti alkoholia, epäilemättä hänellä oli suhteita myös avioliittonsa ulkopuolella. Francisco Francon äitiä on puolestaan kuvattu hartaana katolisena perheenäitinä, jonka kanssa Franciscolla oli paljon läheisempi suhde kuin isänsä kanssa.⁵⁸

Sukuperinteen mukaisesti Francisco Franco hakeutui myös sotilasuralle, tosin maavoimiin, toisin kuin isänsä. Franco lähetettiin jo nuorella iällä perinteiseen Toledon sotilasakatemiaan, jossa vietettyjä vuosia on kuvattu rankoiksi. Francon on kerrottu pienen kokonsa vuoksi kärsineen kiusaamisesta sotilasakatemiassa. Kaikesta huolimatta Franco valmistui upseeriksi akatemiasta hyvin arvosanoin Espanjan armeijan upseeriksi.⁵⁹

1900-luvun alussa espanjalaisille upseereille oli periaatteessa kaksi urapolkua. Joko jäädä melko tapahtumaköyhiin varuskuntiin mantereelle tai liittyä siirtomaa-armeijaan ja lähteä sotimaan Espanjan hallitsemaan Marokon pohjoisosaan⁶⁰. Franco kunnostautui Marokossa taitava sotilaana ja nautti suurta kunnioitusta alaistensa keskuudessa. Sotalueella yleneminen armeijan asteikossa oli nopeaa verrattuna manner-Espanjaan, jossa ylennykset jaettiin iän mukaan. Sodassa ylennyksiä jaettiin ansioiden mukaan ja Franco kohosikin arvoasteikossa nopeasti. Vuosien mittaan Francosta tuli jopa Euroopan nuorin kenraali sitten Napoleonin.⁶¹

Franco oli Marokossa viettämänsä ajan epäpoliittinen, vaikkakin hän tutkijoiden mukaan olikin vankkumaton monarkian ja katolisen kirkon tukija. Hän ei kuitenkaan osallistunut poliittisiin järjestöihin tai ottanut osaa 1923 tapahtuneeseen kenraali Miquel Primo de

⁵⁷ Arraras 1938, 7 – 10.

⁵⁸ Payne&Palacios 2014, 3 – 10.

⁵⁹ Crozier 1967, 36 – 37; Payne&Palacios 2014, 13 – 16.

⁶⁰ Nykyisen Marokon alue oli 1900-luvussa jaettu Ranskan ja Espanjan kesken. Espanjalainen alue tunnettiin Marokon protektoraattina.

⁶¹ Preston 1994, Prologue ja II The making of a general.

Riveran johtamaan vallankaappaukseen.⁶² Siirtomaasodan aikaiset ansiot nostivat Francon paitsi kenraaliksi, niin myös valtakunnallisesti tunnetuksi henkilöksi, konservatiivisissa piireissä jopa kansallissankariksi.⁶³

Francisco Francon varhaiset vaiheetkin ovat joutuneet eräänlaisen kiistan kohteeksi. Kaikissa Francoa käsittelevissä teoksissa ollaan samaa mieltä Francon perhetausta, hänen siirtymisestään sotilasakatemiaan ja lopulta upseeriksi Afrikkaan. Afrikassa käydyistä taisteluista ollaan niin ikään yhtä mieltä. Kiista kuitenkin liittyy siihen, millainen upseeri Franco oli ja miten Afrikassa vietetyt vuodet vaikuttivat hänen myöhempiin vaiheisiinsa Espanjan diktaattorina.

Payne ja Palacios muodostavat teoksessaan narratiivin, jossa Francisco Franco oli ammattisotilas ja uskollinen Espanjan hallitukselle aina kevääseen 1936 asti. Kuvaa ammattimaisesta sotilaasta luodaan Paynen ja Palaciosin toimesta heti teoksen alussa, jossa tutkijat kuvaavat Francon ammattimaisuutta upseerina, johon hänen alaisensa luottivat ehdottomasti.⁶⁴ Francon ollessa nuori upseeri vietti hän kunniallista elämää. Payne ja Palacios totteavat, ettei Francon nuoruudessaan käyttänyt alkoholia, osallistunut uhkapeleihin tai käynyt bordelleissa.⁶⁵ Payne ja Palacios tuovat Francon hyveellisen elämän esille myös myöhemmin teoksessaan ja tätä kuvaa aletaan rakentamaan jo kirjan ensimmäisistä luvuista.

Ashford Hodges ei kiistä Francon saavutuksia sotilaana, mutta muuten hänen tulkintansa Francon Afrikassa viettämisestä vuosista poikkeaa revisionistisesta tulkinnasta. Ashford Hodgesin mukaan Afrikassa Franco kehitti vihan siviilipoliitikkoja kohtaan ja tuli vakuuttuneeksi, että ainoastaan sotilaat pystyisivät pelastamaan Espanjan vasemmiston maanpetokselta. Nämä ajatuksen eivät koskeneet ainoastaan Francoa, vaan myös muita siirtomaajoukkojen nuoria upseereita, jotka sittemmin nousivat kapinaan 1936. Ashford Hodges huomauttaa myös Francon komentamien joukkojen tekemistä sotarikoksista Afrikassa. Samalla Ashford Hodges spekuloi Francon saaneen mahdollisesti sadistista mielihyvää hänen joukkojensa tekemistä julmuuksista.⁶⁶ Ashford Hodges rakentaakin jo teoksensa alkuluvuissa kuvaa Francosta sadistisena ja kylmänä ihmisenä, joka toimi

⁶² Payne&Palacios 2014, 46 – 47.

⁶³ Ibid. 50 – 51.

⁶⁴ Ibid. 25 - 26.

⁶⁵ Ibid. 20&31.

⁶⁶ Ashford Hodges 2002, II The Emergent Hero.

brutaalisti niin Afrikan siirtomaasodissa, Espanjan sisällissodassa kuin myöhemmin diktaattorina.

Toinen ortodoksisen tulkinnan edustaja Paul Preston lähtee Francon nuoruuden tapahtumien vaikutuksesta myöhempiin vaiheeseen liikkeelle jo lapsuudesta. Prestonin mukaan vuonna 1898 Espanjan tappio sodassa Yhdysvaltoja vastaan ja viimeisten Amerikan siirtomaiden menetys vaikutti Francon suuresti. Armeijan keskuudessa vuoden 1898 tappiosta syytettiin siviilipoliitikkoja ja tämä epäluottamus jäi elämään Afrikan siirtomaajoukoissa. Prestonin mukaan siirtomaajoukot syyttivät tappioista Afrikassa 1900-luvun alkuvuosina niin ikään maan poliitikkoja.⁶⁷ Kuten tutkijat Ashford Hodges, Crozier, Payne ja Palacios, myös Preston tunnustaa Francon ansiot siirtomaasotien taisteluissa. Kuten Ashford Hodges, myös Preston pitää Francoa ja hänen johtamaansa joukko-osastoa säälimättömänä ja julmana, olivat kohteena viholliset tai kuria noudattamattomat espanjalaiset sotilaat. Säälimätön ja ehdotonta kurinalaisuutta vaativa Franco yritti Prestonin mukaan kompensoida pientä fyysistä pituuttaan.⁶⁸

Tutkimuskentän aikaisemmat tutkimukset eivät ole ottaneet huomioon ortodoksisen ja revisionististen tulkinnan eroja liittyen Francon imagon rakentumiseen biografioissa. Onkin merkillä pantavaa, että kuva Francosta rakentuu biografioissa jo osioissa, joissa kuvataan hänen nuoruuttaan sotilaana. Revisionistinen tulkinta pitää Franco kurinalaisena ammattisotilaana, joka oli miehenä rauhallinen ja diktaattorina jopa väritön ja tylsä. Ortodoksinen tulkinta puolestaan rakentaa kuvaa kylmästä ja brutaalista miehestä, joka ei kaihtanut koviakaan otteita diktaattorina. Toisin sanoen ortodoksinen tulkinta rakentaa Francosta tarinan antagonistia elämänkertojen alusta lähtien.

2.2 Espanjan poliittinen kuohunta 1930-luvulla

1930-luvulla alkupuolella Espanjassa kuohui poliittisesti. Kenraali Primo de Riveran diktatuuri kaatui vuonna 1930 ja pian tämän jälkeen kaatui myös diktatuurille tukensa antanut monarkia. Kuningas pakeni maasta ja Espanjan julistettiin tasavallaksi.⁶⁹ Tasavallan korvattua monarkian Francisco Franco oli jo siirtynyt arvolleen sopivaan virkaan upseeriakatemian komentajaksi. Eittämättä Franco ei ollut mielissään tasavallan perustamisesta, mutta toisaalta hän hyväksyi tilanteen, eikä ottanut liittynyt salaliittoon

⁶⁷ Preston 1994, I The making of a hero.

⁶⁸ Preston 1994, I The making of a hero.

⁶⁹ Beevor 2006, 50 – 63.

monarkian palauttamiseksi asevoimien tuella.⁷⁰ Viitaten tässä kenraali Sanjurjon yrittämään vallankaappaukseen vuonna 1932.⁷¹

Vuoden 1931 tasavallan perustuslaki takasi Espanjaan sananvapauden, yleisen jopa naisia koskeneen äänioikeuden, riisti aatelilta etuoikeudet sekä vähensi kirkon yhteiskunnallista vaikutusta suuresti.⁷² Tasavalta nautti aluksi varsin laajaa suosiota, eivätkä uhat poliittisten ääripäiden osalta olleet vakavia. Kommunistit, kuten myös äärimonarkistit olivat marginaalissa. Varsinaiset fasistit, eli Espanjan falangi oli edellä mainittuja ryhmittä vieläkin enemmän marginaalissa.⁷³ Tasavalta uudisti ja kevensi myös armeijan organisaatiota ja Francisco Francon johtama akatemia suljettiin. Tasavallan hallituksen tavoitteena oli keventää armeijan rakennetta ja siirtää erityisen monarkistisina tunnettuina olleet upseerit eläkkeelle. Franco siirrettiin melko vähäpätöiseen virkaan kotikaupunkiinsa El Ferroliin.⁷⁴

Poliittinen kuohunta ja matka kohti sisällissotaa alkoi vuoden 1933 vaaleista. Tasavallan vaalilait tukivat suuria koalitiota ja koalitiolla oli huomattavasti suuremmat todennäköisyyden voittaa vaalit, kuin yksittäisillä puolueilla. Vaalien voittajaksi selviytyi Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA). CEDA oli koonnut laajalta rintamalta yhteen oikeistolaisia puolueita. Joukossa oli niin monarkian palauttamista tukevia ryhmiä, kristillisdemokratiaa tukeneita tasavaltalaisia, kuin fasistista Italiaa ihailevia henkilöitä. Tiivistetysti voidaan sanoa CEDA:n koonneen yhteen vasemmistovastaisia voimia.⁷⁵

Puhuttaessa Espanjan poliittisesta kentästä on hyvä määritellä käsitteitä, joita tässä tutkimuksessa käytetään. Espanjan tasavallan oikeistolla tarkoitetaan paitsi parlamentissa toimineita oikeistolaisia puolueita, niin myös instituutioita, joiden keskuudessa kannatettiin konservatiivisia arvoja ja vastustettiin vasemmistopuolueiden ajamia uudistuksia. Oikeistolaiseksi instituutioksi voidaan lukea armeija ja katolinen kirkko. Kummankin edellä mainitun piirissä oli tietysti myös vasemmistolaista politiikkaa

⁷⁰ Payne&Palacios 2014, 64 – 68.

⁷¹ Kenraali Sanjurjo oli virkaiältään ja arvoltaan yksi Espanjan korkeimmista upseereista. Vallankaappauksen epäonnistuttua hän pakeni Portugaliin maanpakoon.

⁷² Beevor 2006, 63 – 69; Payne&Palacios 2014, 69.

⁷³ Payne&Palacios 2014, 77; Beevorin mukaan Falangin jäsenmäärä oli vain 15 000, ennen vuotta 1936: Beevor 2006, 89.

⁷⁴ Preston 1994, III In the cold.

⁷⁵ Beevor 2006, 73 – 74; Crozier 1967, 131 – 135.

kannatteita henkilöitä, eikä armeija tai kirkko yksimielisesti olleet tukemassa Francoa sisällissodan aikana. Armeijan korkeimmat upseerit ja erityisesti Espanjan armeijan tehokkaimpien yksiköiden, eli Marokkoon sijoitetun siirtomaa-armeijan upseerit näkivät poliittisen vasemmiston uhkaavan armeijan kunniaa, perinteitä ja yhteiskunnallista vaikutusvaltaa. Kirkon johtavat henkilöt puolestaan eivät katsoneet hyvällä vasemmiston pyrkimyksiä erottaa kirkko valtiosta ja vähentää kirkon osallistumista kouluopetukseen ja sosiaalityöhön.

Puoluepoliittisen oikeiston muodosti pääasiassa jo mainittu CEDA, joka kokosi useita oikeistolaisia ryhmiä ja puolueita yhteen. CEDA ajoi katolisen kirkon vaikutusvallan palauttamista, esiintyi nationalistisena, pyrki estämään ammattiyhdistysliikkeen vaikutusvaltaa ja esiintyi yksityisomaisuuden puolustajana maareformia vastaan. Vaikka CEDA:n toiminnassa oli mukana merkittäviä monarkian palauttamista kannattavia henkilöitä, ei puolue yksiselitteisesti ajanut monarkian palauttamista, vaan myös tasavaltalainen, autoritaarisempi ja konservatiivisempi Espanjan oli puolueessa mahdollinen tulevaisuuden visio.

PRR (Partido Republicano Radical) muodosti pääosan poliittisesta keskustasta. PRR tuki vahvasti tasavaltaa ja vastusti monarkian palauttamista. Myös kirkon vaikutusvallan vähentäminen oli PRR:n tavoitteena. PRR kykeni yhteistyöhön, niin vasemmisto kuin oikeiston kanssa. Yhteistyö CEDA:n kanssa tosin vei PRR:n äänestäjiä vasemmistolle ja toisaalta yhteistyö PSOE:n kanssa vaikutti konservatiivisempien äänestäjien siirtymisen CEDA:n äänestäjiksi.

Poliittisen vasemmiston suurin puolue toisen tasavallan aikana oli PSOE, joka pysytteli kolmen suurimman puolueen joukossa koko toisen tasavallan ajan. Kommunistit olivat aina sisällissodan alkamiseen saakka melko vähäpätöinen ryhmittymä, mutta sen sijaan anarkistijärjestö CNT (Confederación Nacional del Trabajo) oli merkittävä tekijä, vastustaen porvaristoa ja kannattaen puolueista riippumatonta suoraa demokratiaa. Vaikka CNT ei ollut puolue, voidaan se lukea osaksi espanjalaista vasemmistoa, sillä yli miljoonalla jäsenellään se oli merkittävä vastavoima kansallismielisten joukkojen vastaisessa taistelussa sisällissodassa.

CEDA:n vaalivoitto vuonna 1933 oli tyrmistys vasemmistolle, jolle CEDA näyttäytyi taantumuksellisten voimien liittoutumalta. Osa vasemmistopoliitikoista koki tasavallan

vasemmistolaiseksi projektiksi, jonka oikeisto oli vaalivoitollaan kaapannut. Tasavallan presidenttiä Alcalá-Zamora yritettiin jopa painostaa kumoamaan vaalitulokset, mutta presidentti päättäväisesti kieltäytyi demokraattisen vaalituksen kumoamisesta. Tämä puolestaan voidaan nähdä lähtölaukauksena ääriryhmien, kuten kommunistien ja anarkistien nousulle. Keskusta-vasemmiston kannatus alkoi laskea ja ääri-vasemmiston kannatus nousta. Presidentin toiveesta CEDA:n puheenjohtajasta José María Gil-Roblesista ei tullut pääministeriä, vaan pääministeriksi nimitettiin Alejandro Lerroux. Lerroux edusti puolestaan toiseksi vaaleissa tullutta keskustalaista Partido Republicano Radicalia. Presidentti piti Gil Roblesia liian oikeistolaisena johtamaan hallitusta.

Keskusta-oikeistolaisen hallituksen puolustusministeriksi nousi Diego Hidalgo, joka arvosti suuresti kenraali Francon sotilaallisia saavutuksia Marokon siirtomaasodissa. Uusi hallitus yllensikin Francon välittömästi prikaatikenraalin arvosta kenraalimajuriksi, Francon näin ohittaessa useat virkaiältään vanhemmat kenraalit. Franco myös kutsuttiin Madridiin takaisin syrjäisestä El Ferrolista. Siinä missä vasemmistoon kallistunut tasavallan ensimmäinen hallitus oli halunnut pitää Francon poissa Madridista ja strategisesti merkittävistä viroista, ajoi uusi hallitus täysin erilaista politiikkaa ja halusi hänet mukaan päätöksenteon huipulle.

Uusi keskusta-oikeistolainen hallitus joutui kuitenkin pian kohtaamaan levottomuuksia, joita vasemmiston vaalitappio oli aiheuttanut. Suurimmissa kaupungeissa koettiin mellakoita, mutta pahiten tilanne kärjistyi Asturian maakunnan kaivosalueilla. Asturian mellakat muuttuivat kaivostyöläisten avoimeksi kansannousuksi, jossa yksityisomaisuus joutui ryöstelyn ja ilkeiden kohteiksi. Kapinoitsijat syyllistyivät myös useisiin murhiin alueella ja ajautuivat avoimeen aseelliseen konfliktiin santarmiyksiköiden kanssa. Hallitus vastasi kapinaan lähettämällä Marokosta siirtomaa-armeijan yksiköitä ottamaan kapinoivat alueet takaisin haltuun. Francisco Franco oli suunnittelemassa ja johtamassa operaatiota Madridista käsin. Kapina tukahdutettiin verisesti siirtomaa-armeijan voimalla. Asturian kapina syvensi Espanjan poliittista jakoa voimakkaasti. Oikeiston mielestä kapina osoitti, kuinka työväestö on tarvittaessa valmis tarttumaan aseisiin laillista hallitusta vastaan ja ottamaan haltuun yksityisomaisuuden. Vasemmiston

mielestä taas kapinan osoitti, kuinka oikeisto on valmis käyttämään armeijaa siviiliväestöä vastaan.⁷⁶

Asturian veriseksi muuttunut lakko jakaa mielipiteitä myös Francon elämäkerroissa tutkijoiden välillä ja eroavaisuudet tulkintojen välillä ovat osaltaan rakentamassa erilaisia narratiiveja Francosta. Stanley G Payne ja Jesús Palacios kirjoittavat, kuin Asturian lakossa olleet kaivostyöläiset olivat syyllistyneet murhiin ja ryöstelyyn. Edellä mainittujen tutkijoiden mukaan Franco oli virallisesti Asturian rauhoittamiseen tähdänneen operaation johdossa, mutta käytännössä Asturian kapinan tukahduttaneen joukko-osaston komentajana toimi eversti Juan Yagüe. Payne ja Palacios toteavat myös, että Asturiassa tapahtuneita veritekoja on liioiteltu aikalaiskuvauksissa, niin oikeiston kuin vasemmistonkin osalta. Erityisesti kommunistinen internationaali oli levittämässä propagandaa tapahtumista ajaakseen omia näkemyksiään.⁷⁷

Ortodoksinen tulkinta syyttää Francoa ja Espanjan poliittista oikeistoa Asturian lakon brutaalista murskaamisesta. Vaikka eversti Yagüe oli Asturiassa paikan päällä johtamassa operaatiota, oli Franco ja oikeiston hallussa ollut sotaministeriö vastuussa siviilien teloittamisesta ja kiduttamisesta. Paul Prestonin mukaan Francon sai Asturian kapinan aikana maistaa huumaavaa vallantunnetta poliittisen ja sotilaallisen vallan sisältämänsä asemansa vuoksi. Prestonin mukaan Francon johdolla armeija hyökkäsi aseettomia ihmisiä kohtaan ja Asturian kapinaan tukahdutettiin, kuin marokkolaisia heimoja Espanjan Marokon siirtomaassa.⁷⁸ Gabrielle Ashford Hodges on samoilla linjoilla Paul Prestonin kanssa Asturian tapahtumista. Ashford Hodgesin mukaan Franco toimi Asturian kapinan aikana samalla tapaa kuin upseerina Afrikassa. Hän koordinoi sadistisia kauheuksia etäältä ja antoi muiden tehdä likaiset työt.⁷⁹ Kapinan osalta Ashford Hodges pitää armeijaa ja Francoa pahatekijöinä, ei niinkään kapinoitsijoita, kuten Payne ja Palacios teoksessaan.

Vuoteen 1936 mennessä elämäkerroissa on luotu Francosta varsin erilainen kuva ja tämä on huomioitavaa jatkon eli sisällissodan kannalta. Ortodoksinen tulkinta eli Preston ja Ashford-Hodges ovat luoneet teoksissaan Francosta ja Espanjan oikeistosta antagonistit.

⁷⁶ Asturian kapinasta: Beevor 2006, 75 – 79; Payne&Palacios 2014, 89 – 93; Preston 1994, IV In command.

⁷⁷ Payne&Palacios 2014, 89-91.

⁷⁸ Preston 1994, IV In Command.

⁷⁹ Ashford-Hodges 2002, III Will You Won't You Join the Dance?

Tarinan protagonisteja ovat Espanjan maltillinen vasemmisto, radikaalit anarkistit ja kommunistit näyttäytyvät marginaalisina. Teosten lukija on tässä kohdin ikään kuin tuotu esille tulevien tapahtumien keskeiset osapuolet ja annettu näille protagonistin tai antagonistin leimat.

2.3 Toisen tasavallan romahdus ja sisällissota

Presidentti Alcala-Zamora määräsi uudet parlamenttivaalit pidettäväksi helmikuussa 1936. Edellisestä tappiostaan opiksi ottanut vasemmisto lähti vaaleihin paremmin organisoituneena, muodostaen laajan vasemmistopuolueiden vaaliliiton. Vasemmisto lähti vaaleihin pyrkien muodostamaan ainoastaan vasemmistopuolueisiin perustuvan hallituksen, kun taas CEDA pyrki saamaan taustatukea keskustapuolueilta. Vaalien ensimmäinen kierros sujui varsin rauhallisesti ja lakeja noudattaen. Vasemmistoliittouma voitti vaalien ensimmäisen kierroksen äärimmäisen niukalla enemmistöllä helmikuun 16. päivä. Vaalitulokseen pohjaten väliaikainen hallitus erosi ja presidentti nimitti Manuel Azanan vasemmistohallituksen muodostajaksi. Itse vaalit olivat sujuneet rauhallisesti, mutta vaalituloksen selvittyä laittomuudet alkoivat levitä, vankeja vapautettiin vankiloista omavaltaisesti ilman asianmukaista ja laillista prosessia. Vasemmiston ja anarkistien militanttiryhmät häiriköivät oikeiston vaalikampanjaa toisella kierroksella. Vastanimitettyt vasemmistolaiset virkamiehet mitätöivät oikeiston voittamien vaalipiirien tuloksia ja uusintakierroksia määrättiin myöhemmälle keväälle. Yleisesti vaalien toinen kierros ei enää noudattanut demokratian periaatteita.

Presidentti Niceto Alcalá-Zamora.

Pian parlamenttivaalien jälkeen vasemmistoenemmistöinen parlamentti äänesti presidentti Alcala-Zamoran viraltapanolta puolesta. Yksi merkittävimmistä syistä presidentti Alcala-Zamoran viraltapon kannalta oli presidentin julistama sotatila Asturian maakuntaan levottomuuksien aikana. Sotatila käänsi parlamentin vasemmistopuolueet presidenttiä vastaan. Presidentti yritti viimeisteen asti vastustella tilannetta ja piti parlamentin toimintaan eräänlaisena vallankaappauksena. Vuosia maltilliseen keskustaan tukeutunut presidentti äänestettiin syrjään ja hänen tilalleen parlamentti valitsi kansanrintaman johtajan Azanan. Vasemmisto piti täten hallussaan parlamentin enemmistöä ja presidentin virkaa sekä muodosti parlamentin enemmistön. Ainoa kilpaileva voima näytti muodostuvan oikeistolaisten upseerien johtamasta armeijasta. Vallankaappausvaaran pelossa vasemmistohallitus ei voinut erottaa konservatiivisia upseereita, mutta määräsi nämä mahdollisimman kauas Madridista. Kenraali Emilio Mola lähetettiin Madridista katsottuna syrjäiseen Navarran maakuntaan pohjoiseen ja Francisco Franco Kanarialle.

Kesän 1936 aikana Espanjassa koettiin levottomuuksia, kuten hyökkäyksiä kirkkoja vastaan, maaomaisuuden laittomia haltuunottoja ja väkivaltaiseksi yltyneitä lakkoja. Mitä ilmeisimmin vasemmiston vaalivoitto oikeutti militanttiryhmien mielestä lain ottamiseen omiin käsiin. Oikeiston puolueita ja järjestöjä lakkautettiin ja kiellettiin vastanimitettyjen vasemmistolaisten virkamiesten toimesta. Keväällä ja kesällä 1936 tapahtuneet levottomuudet ja niiden yhteys sisällissodan alkamiseen jakavat Francon elämäkertojen kirjoittajia jyrkästi kahteen leiriin.

Osa Espanjan armeijaa oli suunnitellut salaliittoa vallankaappaamiseksi aina tasavallan perustamisesta lähtien. Kenraali Sanjurjon vallankaappaus oli epäonnistunut pahasti, eikä oikeistohallituksen aikana nähty tarvetta armeijan väliintulolle. Vuoden 1936 vasemmiston vaalivoitto, presidentin erottaminen ja yhä laajenevat levottomuudet muuttivat kuitenkin tilanteen. Francisco Franco oli pysytellyt salaliittojen ulkopuolella, mutta karkotus Kanarialle sai hänenkin päänsä lopulta kääntymään vallankaappauksen puolelle. Korkea-arvoiset upseerit muodostivat salaliiton vallan kaappaamiseksi. Franco pysytteli varsin varovaisena suunnitelmien suhteen, toisin kuin kenraali Mola, joka

salaliiton arkkitehtinä vaati nopeita toimia ennen Espanjan luisumista totaaliseen anarkiaan ja mahdollisesti kommunismiin Venäjän tapaan.⁸⁰

Vasemmiston valta-asemasta huolimatta väkivalta Espanjassa kiihtyi syksyä 1936 kohden mentäessä. Anarkistien ja kommunistien militanttiryhmät toimivat omavaltaisesti, eikä vasemmistohallitus tai presidentti olleet tarpeeksi päättäväisiä puuttumaan näiden ryhmien toimintaan. Omavaltaisuudet puolestaan aiheuttivat vastareaktion falangin, eli Espanjan fasistien jäsenmäärän räjähdysmäisen kasvun, falangin oltua tähän saakka hyvin marginaalinen ryhmä. Ääriryhmien vaikutusvalta kasvoi, siinä missä poliittisen keskustan kannatus pieneni jatkuvasti.

Poliittisesti motivoitunut väkivalta lisääntyi Espanjassa kesän 1936 aikana, niin falangi, kuin vasemmiston ja anarkistien ääriryhmät kiihdyttivät omavaltaisuuksia. Poliittinen väkivallanteko muodostui lopulta sytykkeeksi armeijan vallankaappaukselle. Heinäkuussa 1936 valtakunnallisesti tunnettu oikeistopoliitikko José Calvo Sotelo murhattiin Madridissa. Murhaan oli osallistunut santarmilaitoksen sotilaita sekä johtavan vasemmistopuolueen PSOE:n puheenjohtajan henkivartija. Viranomaiset eivät saaneet tapausta murhaan seuranneita päivinä selvitettyä, jolloin oikeistolaiset upseerit näkivät murhan vasemmistolaisen väkivallan kiihtymisen merkinä ja vallankaappaussuunnitelmat oli pantava täytäntöönpanoon. Kenraalit nousivat kapinaan 18.7.1936.

Tutkimusaiheen kannalta ei ole relevanttia mennä kovinkaan syvällisesti Espanjan sisällissodan tapahtumiin. Muutama päälinja tulee kuitenkin avata jatkon kannalta. Sisällissodan alussa muodostui kaksi rintalinjaa, pohjoinen ja eteläinen. Kenraali Mola otti joukot komentoon pohjoisessa Navarran maakunnassa. Franco puolestaan lensi Kanarialta Marokkoon, jossa hän otti siirtomaa-armeijan komentoonsa. Madridissa, Barcelonassa ja Valenciassa sotilaat ja aliupseerit saivat nujerrettua kapinoivat upseerit ja Espanjan suurimmat kaupungit jäivät tasavallan hallituksen haltuun. Myös valtaosa laivastosta jäi hallituksen joukkojen käsiin. Teknologisesti ja kokemuksen määrällä mitattuna Francon johtama siirtomaa-armeijan oli ylivoimainen muihin sisällissodan osapuoliin nähden. Kapinan keulakuvaksi oli tarkoitus nostaa kenraali Sanjurjo, joka oli

⁸⁰ Beevor 2006, 105 – 110; Crozier 1967, 167 – 186.

maanpaossa Portugalissa. Sarjurjo kuitenkin menehtyi kapinan ensipäivinä häntä kuljettaneen lentokoneen pudottua. Näin ollen Franco ja Mola jäivät kapinan johtoon.

Kenraali Molan johtamat joukot eivät edenneet toivotulla tavalla pohjoisesta. Sen sijaan Francon joukot etenivät Andalusian ja Extremaduran maakuntien läpi nopeaa vauhtia kohti Madridia. Francon joukot oli siirretty Afrikasta Espanjaan Saksan ja Italian ilmavoimien kalustolla, Espanjan laivaston ollessa hallituksen käsissä. Koska Francon joukot saivat viikko viikolta laajemman osan maata hallintaansa, muodostui Francosta puoli vahingossa kansallismielisten joukkojen komentaja, vaikka virallisesti hän oli kenraali Molan tavoin vain yhden rintamalinjan komentaja. Saksan ja Italia auttoivat kansallismielisiä ja nämä maat vaativat, että sotilaallinen apu tulee koordinoida yhden komentajan kautta. Näin ollen Francon esikunta muodosti linkin Saksan, Italian ja Espanjan kansallismielisten joukkojen kanssa. Francolla oli siten käsissään suurin armeija, laajin maa-alue ja yhteydet ystävällismielisiin maihin. Tässä tilanteessa kansallismielisten sodanjohto päätti tehdä Francosta ylipäällikön 1.10.1936. CEDA:n johtaja Gil Robles oli lähtenyt vapaaehtoiseen maanpakoon ja falangin johtaja Primo de Rivera oli jäänyt tasavallan joukkojen vangiksi, jouduttua sittemmin tasavaltalaisten murhaamaksi. Kenraali Mola kuoli kesken sisällissodan onnettomuudessa kesäkuussa 1937, joten Francon vallalle ei ollut kansallismielisten joukkojen keskuudessa haastajaa.⁸¹ Francon joukot valtasivat Barcelona tammikuussa 1939, Madrid antautui Francolle maaliskuussa ja tasavallan viimeinen tukikohta Alicantessa siirtyi kansallismielisten haltuun huhtikuun ensimmäisinä päivinä, päättäen Espanjan sisällissodan.⁸²

2.4 Revisionistinen näkemys

Espanjan toiseen tasavallan⁸³ aikaan kytkeytyy monia Francoa vastaan ja hänen puolestaan puhuvia argumentteja. Yksi vahvimista Francon puolesta puhuvista argumenteista liittyy tasavallan aikana tapahtuneisiin väkivaltaisuuksiin ja demokratiaa halventaviin tapahtumiin parlamenttivaalien yhteydessä. Erityisesti Stanley G Payne ja Jesús Palacios hyökkäävät Espanjan toista tasavaltaa vastaan ja antavat täten vuoden 1936 kenraalien aloittamalle kapinalle tukea. Payne ja Palacios toteavat, ettei toinen tasavalta

⁸¹ Beevor 2006, 220 – 222.

⁸² Beevor 2006, 531 – 548.

⁸³ Espanjan ensimmäinen tasavalta oli olemassa vuosina 1873-1874 kuningas Amadeus I luovuttua vallasta.

tai käytännössä sen hallitus enää vuonna 1936 kunnioittanut omia lakejaan tai yksityistä omaisuutta. Heidän mukaansa tasavalta oli muuttunut autoritaariseksi ja sisällissota oli vasemmiston provosoinnin tulosta. Kyseisten tutkijoiden mukaan sisällissota olisi alkanut joka tapauksessa, vaikka Franco olisi pidättäytynyt ottamasta osaa siihen.⁸⁴

Brian Crozier puolestaan huomauttaa, kuinka vähän toinen tasavalta sai aikaiseksi parantaakseen työläisten oloja, vaikka paljon yritettiin. Eräällä tavalla vasemmisto epäonnistui omassa projektissaan. Crozier huomauttaakin, että espanjalaisten olivat materiaalisesti vauraampia 1960-luvun francolaisessa Espanjassa kuin tasavallan aikana.⁸⁵ Crozier toteaa tasavallan oikeuskäytäntöjen olleen myös kyseenalaisia, sillä vasemmiston ollessa oikeisto kärsi epäoikeudenmukaisuuksista ja toisin päin. Crozier pitääkin francolaista oikeusjärjestelmää tasapainoisempana kuin 1930-luvun tasavallan oikeusjärjestelmää. Crozier toteaa francolaisessa oikeusjärjestelmässä olevan puutteensa, mutta puutteet tilanne on parantunut jatkuvasti 1960-luvun loppua kohden.⁸⁶ Onkin ilmeistä, että Crozier haluaa sanoa, ettei sosiaalisesti tasa-arvoisempaan yhteiskuntaan pyrkinyt toinen tasavalta onnistunut tavoitteissaan, mutta francolainen Espanja onnistui nostamaan espanjalaisten elintasoja ja kaventamaan taloudellista tasa-arvoa eri yhteiskuntaluokkien välillä.

Espanjan toisen tasavallan heikkouksien esille nostaminen saa Francon Espanjan ja erityisesti sen viimeisen vuosikymmenen näyttäytymään myönteisessä valossa. Osoittamalla, ettei viimeisinä kuukausina vallassa olleet vasemmistohallitukset kyenneet puuttumaan jatkuvasti kiihtyvään vasemmistoradikaalien tekemään väkivaltaan, saa Francon ja muiden kenraalien suorittama kapinan eräällä tavalla oikeutuksen.

Payne ja Palacios kuvaavat teoksessaan viimeisiä kuukausia Espanjassa ennen sisällissodan alkamista esivallankumoukselliseksi ajaksi, jossa lakeja ei noudatettu ja vasemmistoryhmittymät ottivat ajoittain lain omiin käsiinsä. Esimerkkeinä laittomuuksista Payne ja Palacios mainitsevat laittomat maatilojen haltuunotot, kirkon omaisuudet tuhoamisen, laittomat lakot sekä rikoksiin syyllistyneiden vasemmistoradikaalien tosiasiallisen syytesuojan. Payne ja Palacios huomauttavat, että erilaiset oikeistolaiset järjestöt joutuivat mielivaltaisesti lakkautetuiksi keväällä 1936.⁸⁷

⁸⁴ Payne&Palacios 2014, 506.

⁸⁵ Crozier 1967, 501.

⁸⁶ Crozier 1967, 504.

⁸⁷ Payne&Palacios 2014, 115-118.

Stanley G Payne on esittänyt jo vuosikymmenien ajan teoriaa, jonka mukaan poliittinen väkivalta Espanjassa oli pahempaa vuonna 1936 ennen sisällissotaa, kuin verrattuna muihin Euroopan maihin, ennen demokraattisten hallintojen romahtamista.⁸⁸

”With or without Franco, Spain would have had a civil war”⁸⁹

- Brian Crozier

Tasavaltaa kritisoivat revisionistiset tutkijat korostavat Francon passiivista asennoitumista hallituksen vastaiseen salaliittoon. Payne ja Palacios nostavat teoksessaan useita kertoja esille Francon vastahakoisuuden osallistua vallankaappaukseen.⁹⁰ Sen sijaan vallankaappauksesta syyllisinä osoitetaan muita korkea-arvoisia upseereita ja erityisesti kenraali Molaa.⁹¹ Mitä enemmän Franco saadaan näyttämään vastahakoiselta vallankaappaus suunnitelmia vastaan, sitä enemmän viedään pohjaa toisilta biografioilta, joissa Franco saadaan näyttämään jopa vallanhaluiselta ja pyrkineen kohti diktaattorin asemaa jo ennen sisällissotaa. Osoittamalla Francon olleen varsin passiivinen vallankaappauksen suunnittelussa, luodaan pohjaa narratiiville, jossa francolainen Espanjan pohjautuikin varsin erilaiselle taustalla, kuin kansallissosialistinen Saksa tai fasistinen Italia, jossa kummassakin diktatuurin taustalla oli autoritaariseen valtaan pyrkinyt puolue ja puoluejohtaja. Francoa vastustavat tulkinnat pyrkivät osoittamaan Francon kolmanneksi merkittäväksi fasistidiktaattoriksi Hitlerin ja Mussolinin rinnalla.

”The frequent overt violations of the law, assaults on property and political violence in Spain were without precedent for a modern European country not undergoing total revolution. These included massive, sometimes violent and destructive strike waves, large-scale illegal seizures of farmland in the south, a wave of arson and destruction of property, arbitrary closure of Catholic schools, seizure of churches and Church property in some areas, widespread censorship, thousands arbitrary arrests, virtual impunity for criminal action by members of Popular Front parties, manipulation and politicization of justice, arbitrary dissolution of rightist organizations.”⁹²

⁸⁸ Payne 1990, 286.

⁸⁹ Crozier 1967, 13.

⁹⁰ Payne&Palacios 2014, 504-505, 188, 108-110.

⁹¹ Ibid.

⁹² Payne&Palacios 2014, 117.

Itse sisällissodan tapahtumista on esitetty kahdenlaisia tulkintoja. Payne ja Palacios ilmoittamat teoksessaan, että osa tutkijoista on tulkinnut sisällissodan tapahtumia väärin, eikä väitteille ole perusteita. Payne ja Palacios kirjoittavat, että osa tutkijoista syyttää virheellisesti Francon armeijan edenneet suhteellisen hitaasti, koska Franco halusi tehdä poliittisia puhdistuksia valloitetuilla alueilla.⁹³

2.5 Ortodoksinen näkemys

Payne, Palacios ja Crozier pitivät sisällissodan syttymisen syinä vasemmistoryhmien väkivaltaisuutta ja vasemmistolaisten hallitusten kyvyttömyyttä puuttua kiihtyvään väkivaltaan. Samaiset tutkijat pyrkivät myös osoittamaan, että Francon osuus vallankaappauksen suunnittelussa oli varsin vähäinen ja kapina ylipäätään tehtiin äärimmäisessä hätässä Espanjan ollessa matkalla sosialistiseen vallankumoukseen. Gabrielle Ashford Hodges näkee toisen tasavallan viimeiset ajat ennen sisällissotaan toisessa valossa ja syyttää oikeistoa sisällissodan aloittamisesta.

Ashford Hodges myöntää ennen sisällissotaan tapahtuneet väkivaltaisuuDET, kuten kirkkojen polttamiset, mutta hän pitää näihin rikoksiin syyllisinä pieniä ja marginaalisia anarkistiryhmiä. VäkivaltaisuuDET eivät näytä olevan Ashford Hodgesille merkittävä tekijä sisällissodan taustalla. Ashford Hodges katsoo, että niin oikeisto kuin vasemmisto olivat provokatiivisia puheissaan ennen sisällissodan syttymistä, mutta suuremman vastuun Ashford Hodges sysää oikeistolle ja sen suurimmalle puolueelle CEDA:lle ja puheenjohtaja Gil Roblesille.⁹⁴

Ashford Hodgesin mukaan Espanjan oikeisto muuttui hysteriseksi, kun Espanjassa suoritettiin toisen tasavallan aikana maareformi ja Katalonia sai itsehallinnon.⁹⁵ Asia voidaan nähdä siten, että Ashford Hodgesin mukaan oikeistopuolueet huolestuivat turhaan maltillisista uudistuksista ja näkivät niissä mahdollisuuden sosialismiin. Ashford Hodgesin mukaan CEDA toteutti hallitusvastuunsa aikana ankaraa politiikkaa, kun se hyökkäsi ammattiyhdistysaktiiveja vastaan ja alensi palkkoja. Ashford Hodges näyttääkin suhtautuvan teoksessaan myötämielisesti vasemmistohallitusten politiikkaan ja arvostelevan oikeistohallitusten politiikkaa. Erityisesti Ashford Hodges syyttää CEDA:n puheenjohtajaa Gil Roblesia, joka ajoi CEDA:n entistä oikeammalle, joka johti Espanjan

⁹³ Ibid. 179.

⁹⁴ Ashford Hodges 2002, III Will you won't you join the dance?

⁹⁵ Ashford Hodges 2002, III Will you won't you join the dance?

politiikan jyrkkään polarisoitumiseen.⁹⁶ Toisin sanoen CEDA ei ollut kykenevä kompromisseihin vasemmiston kanssa. Ashford Hodges myös toteaa, että toinen tasavalta haastoi kaiken, joka oli pyhää Espanjan armeijan upseereille. Pyhällä voidaan olettaa tarkoitettavan upseerien suhteettoman suurta määrää miehistöön nähden, historiallisia sotilaspiirejä ja niiden komentajien tosiasiallista siviilihallinnollista valtaa monarkian aikana.

Ashford Hodges syyttää poliitikkoja puoluetustasta riippumatta liiallisesti provokatiivisuudesta ja kyvyttömyydessä kuunnella myös toisen mielipiteen omaavia henkilöitä. Tästä huolimatta Ashford Hodgesin kritiikki kohdistuu oikeistoon, eikä hän lähde analysoimaan vasemmistohallitusten osallisuudesta väkivaltaisuuksiin tai väkivaltaan puuttumattomuuteen liittyen. Poliittinen väkivalta vuonna 1936 saa Ashford Hodgesin teoksessa huomattavasti pienemmän osuuden, kuin Payne ja Palaciosin teoksessa, jossa vasemmiston väkivalta nähdään yhtenä merkittävimmistä tekijöistä, jotka johtivat sisällissotaan. Payne ja Palacios analysoivat vuoden 1936 väkivallan tekoja melko tarkkaan ja kuvailevat yksittäisiäkin tapauksia. Ashford Hodges puolestaan käyttää teoksessaan väkivallan kuvaamiseen vain pari riviä.

Francisco Francon Ashford Hodges katsoo olleen varovainen vallankaappaukseen tähtäävän salaliiton osalta. Tässä mielessä Ashford Hodges yhtyy Paynen, Palaciosin ja Crozierin näkemykseen. Sen sijaan Ashford Hodges katsoo Francon vihanneen tasavaltaa ja vielä kymmenien vuosien jälkeen Franco katsoi tasavallan olleen aikanaan uhka isänmaalle.⁹⁷ Tulkinta on selvästi jyrkempi verrattuna Payne ja Palaciosin tulkintaa, jonka mukaan Franco ei ollut mielissään tasavaltalaisesta hallitusmuodosta, mutta ammattisotilaana hän pysyi politiikasta pitkään erossa. Näin Ashford Hodgesin teoksesta saa kuvan, jonka mukaan Franco oli vastustamassa tasavaltaa, vaikka ei aktiivisin osallistuja salaliittoon ollutkaan. Ashford Hodgesin mukaan Franco uskoi vakaasti oikeistolaiseen propagandaan, jonka mukaan Espanjan vasemmistoa ohjailtiin Moskovasta käsin.

Paul Preston syyttää toisen tasavallan oikeistoa Espanjan ajamisesta sisällissotaan. Preston ei teoksessaan kiistä vuonna 1936 tapahtuneita väkivaltaisuuksia, kuten

⁹⁶ Ashford Hodges 2002, III Will you won't you join the dance?

⁹⁷ Ashford Hodges 2002, III Will you won't you join the dance?

hyökkäyksiä kirkkoja vastaan tai maaomaisuuden laittomia haltuunottoja.⁹⁸ Preston ei kuitenkaan puhu Espanjan olleen matkalla sosialistiseen vallankumoukseen, toisin kuin Payne ja Palacios väittävät. Keväällä 1936 tapahtuneet väkivaltaisuudet saavat Prestonin teoksessa varsin pienen huomion, verrattuna Payne ja Palaciosin teokseen, jossa kyseisiä väkivaltaisuuksia käytetään argumentteina puolustamaan kenraalien suorittamaa väliintuloa kesällä 1936.

Prestonin mukaan vasemmiston johtohenkilöt alkoivat vuodesta 1933 alkaen käyttämään vallankumouksellista retoriikkaa taivutellakseen presidentti Alcalá-Zamoran puuttumaan CEDA:n ajamaan taantumukselliseen politiikkaan.⁹⁹ Preston näyttääkin tulkitsevan tilannetta niin, että CEDA:n taantumuksellinen politiikka kärjisti vasemmiston retoriikan. Kyse oli kuitenkin retoriikasta, eikä todellisesta vallankumouksen tavoittelusta, toisin kuin Paynen ja Palaciosin teoksesta saa käsityksen. Preston syyttää oikeistolaista lehdistöä propagandan levittämisestä, jonka mukaan vasemmistopuolueita ohjailtiin Moskovasta käsin ja jonka mukaan vasemmiston johtohenkilöt olisivat olleet armeijavastaisia. Prestonin mukaan vasemmisto ajoi edistyksellistä poliittista ohjelmaa ja oikeiston propaganda halusi tämän näyttävän Neuvostoliiton ohjailuna.¹⁰⁰ Prestonin teoksessa korostuukin vasemmiston poliittiset päämäärät Espanjan tasavallan kehittämiseksi, siinä missä oikeisto näyttäytyy monarkistisena tai fasisistisena. Tässä Prestonin näkemys poikkeaa Brian Crozierin teoksesta, jossa kuvataan tasavallan vasemmistohallitusten poliittisia epäonnistumisia. Prestonin mukaan vasemmistopoliitikot olivat huolissaan fasismin noususta, joka oli tapahtunut muun muassa Italiassa, Itävallassa ja Saksassa.¹⁰¹

”The right saw its succes in November 1933 elections as an opportunity to put the clock back on the attempted reforms of previous nineteen months of Republican-Socialist coalition government. In the context of deepening economic crisis, with one in eight of the workforce unemployed nationally and one in five in the south, a series of governments bent on reversing reform could provoke only desperation and violence among urban and rural working classes. Employers and landowners celebrated victory by slashing wages,

⁹⁸ Preston 1994, III In the cold.

⁹⁹ Preston 1994, IV In command.

¹⁰⁰ Preston 1994, IV In command.

¹⁰¹ Ibid.

cutting their workforce, in particular sacking union members, evicting tenants and raising rents. The labour legislation of the previous governments was simply ignored.¹⁰²”

Prestonin mukaan Espanjan poliittisen kentän jakautumisen jyrkästi kahtia aiheutti armeijan väkivaltainen puuttuminen Asturian lakkoon. Lakon aikana vallassa ollut oikeistohallitus valtuutti tukahduttamaan lakon liian voimallisesti, eikä hallitus tehnyt mitään lieennyttääkseen tilannetta jälkeensä. Päinvastoin CEDA ja Gil Robles käyttivät jatkuvasti jyrkkenevää retoriikkaa, joka sai espanjalaisen ylä- ja keskiluokan pelkäämään sosialismin leviämistä ja äänestäjät kaikkoamaan poliittisesta keskustasta. Tästä puolestaan seurasi Espanjan politiikan täydellinen kahtiajako, jossa yhteistyö poliittisen vasemmiston ja oikeiston välillä ei ollut enää mahdollinen.¹⁰³

Tutkimuskysymysten asettelussa tutkimuksen tarkoituksena asetin etsiä vastaukset kysymyksiin, mistä tapahtumista tutkijat olivat erimieltä ja miten tulkintoja perustellaan. Suurin tutkijaleirien välillä näyttää olevan suhtautumien erityisesti vuoden 1936 väkivaltaan. Revisionistisen näkemyksen mukaan vasemmisto- ja anarkistiradikaalien väkivalta oli jatkuvasti laajenemassa ja kyseiset ryhmittyyvät oli vasemmistohallituksen kontrollin ulkopuolella. Tämä olisi puolestaan johtanut vallankumoukseen ja Espanjan olisi ollut siten samalla tiellä kuin Venäjä vuona 1917. Vaikka osa upseeristosta suunnitteli salaliittoa tasavaltaa vastaan, ei vallankaappaus pantu toimeen kuin äärimmäisessä hätäessä. Alkukesän 1936 väkivaltaisuuDET olivat merkki äärimmäisestä hädästä. Revisionistisen tulkinnan mukaan vallankaappauksesta ja sisällissodasta on turha syyttää Francoa, sillä hän oli varsin pitkään vastahakoinen kaappaus suunnitelmille ja suunnittelusta olivat muut kenraalit vastuussa. Sisällissota olisi alkanut ilman Francoa ja syttymisestä oli viime kädessä vasemmistohallitus, joka ei saanut lakia ja järjestystä turvattua. Franco oli pitkään uskollinen tasavallalle ja kääntyi sitä vastaan vasta lain ja järjestyksen romahdettua.

Ortodoksisen näkemyksen mukaan oikeisto oli pääasiassa vastuussa sisällissodan syttymisestä. Tämän näkemyksen mukaan vasemmisto- ja anarkistiradikaalien väkivalta oli varsin marginaalista, eikä Espanjan ollut matkalla vallankumoukseen. Sen sijaan oikeiston taantumuksellinen ideologia ja kyvyttömyys nähdä yhteiskunnallisesti uudistusten tarve ajoi Espanjan politiikan polarisoitumiseen. Taantumukselliset kenraalit

¹⁰² Preston 1994, IV In command.

¹⁰³ Ibid.

eivät myöskään kyenneet myöntämään uudistuksia, vaan halusivat Espanjan taantuvan autoritaariseksi ja äärikonservatiiviseksi valtioksi. Ortodoksisen näkemyksen mukaan Franco oli varovainen osallistumaan salaliittoon, mutta Franco oli tasavallan perustamisesta lähtien vastustanut sitä.

3. Kiistat toisen maailmansodan tapahtumista

3.1 Taustaa

Toisessa maailmansodassa Espanjan pysyi virallisesti sodan ulkopuolella. Espanjan kylläkin lähetti divisioonan¹⁰⁴ taistelemaan Neuvostoliittoa vastaan Saksan rinnalla, mutta ei suoranaisesti ollut sodassa, divisioonan ollessa alistettuna Saksan komennolle. Espanjan myös tarjosi saksalaisille sukellusveneille huoltopisteitä Atlantin rannikolla. Puolueettoman Ruotsin tavoin Espanja kävi sodan aikana Saksan kanssa kauppaa kaivostuotteita vastaan. Saksa olisi halunnut Espanjan liittyvän täysimittaisesti sotaan akselivaltojen puolella, mutta Franco ei tähän suostunut. Tutkijat ovat erimielisiä syistä, jotka pitivät Espanjan sodan ulkopuolella. Espanja ei miehittänyt Saksan painostuksesta Gibraltaria ja sulkenut liittoutuneiden pääsyä Välimerelle. Liittoutuneilla ei siten ollut syytä laajentaa sotaa Espanjaa, vaikka Franco osittain tukikin Saksaa.

Espanja ei taipunut Saksan painostuksen alla ja pysytteli sodan ulkopuolella. Saksalla ei ollut intressejä hyökätä myötämielistä maata vastaan, mutta Saksan ylin sodanjohto pelkäsi liittoutuneiden maihinnousua Espanjaan, josta hyökkäystä olisi jatkettu Etelä-Ranskaan. Saksa ja Espanja eivät kuitenkaan koskaan ajautuneet aseelliseen konfliktiin liittoutuneiden noustua maihin Normandiassa. Toisaalta maat eivät myöskään solmineet sotilasliittoa keskenään.

FET y de las JONS:n sisällä oli toisen sodan aikana jyrkkiä erimielisyyksiä suhtautumisesta Saksaan ja liittymisestä sotaan. Yksimielisiä oltiin siitä, että Neuvostoliitto oli uhka koko maailmalle ja Saksan ponnistukset kommunismin hävittämisessä olivat oikeutettuja. Sen sijaan suuri osa Espanjan valtapuolueesta vierasti natsien uskonnonvastaisuutta ja esimerkiksi katolisen Puolan miehittäminen koettiin järkytyksenä. FET y de las JONS oli enemmän kallellaan autoritaariseen konservatismiin, kuin radikaaliin fasismiin tai kansallissosialismiin. Tästä johtuen akselivallat eivät saaneet Espanjan johdolta ehdotonta tukea, vaikkakin akselivaltojen voittoa toivottiinkin.

Espanjassa toisen maailman sodan aika oli siviiliväestölle vaikeaa aikaa. Sisällissota oli raunioittanut maan ja jälleenrakentamiselle koitui ongelmia kansainvälisen kaupan

¹⁰⁴ División azul eli sininen divisioona, jonka komentajana oli kenraali Agustín Muñoz Grandes, myöhemmin 1960-luvulla Espanjan varapääministeri.

häiriinnyttyä maailmansodasta. Erityisesti puutetta oli polttoaineista. Rajallisista resursseja olisi tarvittu niin väestön ruokkimiseen, tuhoutuneen infrastruktuurin korjaamiseen, teollisen tuotannon uudelleen käynnistämiseen sekä armeijan modernisointiin.

Tuhansia kukistettuja tasavaltalaisia pidettiin edelleen vankileireillä 1940-luvulla ja vuoristoseuduilla antautumisesta kieltäytyneet osasto olivat aloittaneet sissisodan Francon hallintoa vastaan. Poikkeustilaa pidettiin yllä koko toisen maailmansodan ja armeijan yksiköitä oli komennettu partioimaan kaupunkien kaduilla. Armeija oli jatkuvassa valmiudessa, sillä maata uhkasivat mahdollinen liittoutuneiden eteneminen käyttäen hyväkseen Espanjan maaperää akselivaltoja vastaan.

Syksyllä 1943 Franco antoi määräyksen vetää espanjalaiset joukot itärintamalta. Liittoutuneiden painostuksesta Espanjan Saksaan toimittamien kaivostuotteiden määrä laski jatkuvasti, kunnes Ranskan vapauduttua Saksan miehityksestä toimitukset loppuivat kokonaan.

Espanjan tai oikeastaan Francisco Francon toiminta toisen maailmansodan aikana on yksi kiistelyimmistä aiheista Espanjan lähihistorian osalta. Espanja ei periaatteessa osallistunut sotaan, sillä se ei julistanut sota kumpaakaan osapuolta vastaan. Käytännössä maa oli kuitenkin vuoteen 1943 akselivaltojen puolella, lähettäen legioonan itärintamalle ja tarjoten saksalaisille sukellusveneille huoltopisteitä Espanjan rannikolta. Toisaalta Espanjan ei suostunut Saksan vaatimuksiin hyökätä Gibraltarille, eikä ajautunut aseelliseen konfliktiin Britannian ja USA:n kanssa Välimerellä.

Historiantutkimuksessa on kuitenkin eriäviä näkemyksiä siitä, pysyttelikö Francon sodan ulkopuolella käytännön syiden pakottamana vai toimiko hän taitavana pelurina pitäen Espanjan ulkona sodasta, jopa ennustaen kolmannen valtakunnan tappion. Toisen maailmansodan kautta voidaan myös määritellä francolaisen Espanjan suhdetta fasismiin ja kansallissosialismiin. Francon pyrkimykset liittyä sotaan akselivaltojen puolelle näyttävät joidenkin tutkijoiden mielestä selkeästi Francon ja falangin pyrkineen Saksan ja Italian rinnalle kolmanneksi osapuoleksi. Toisille tutkijoille Francon toiminta toisen maailmansodan aikana puolestaan osoittaa, kuinka kaukana Espanja oli Italiasta ja Saksasta ja näiden kahden poliittisista aatteista.

Kaikki biografioiden takana olevat tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että Franco oli ideologisesti akselivaltojen takana.¹⁰⁵ Pääasiallisena syynä tähän olivat Saksan ja Italian materiaallinen apu Espanjan sisällissodassa, joka osalta mahdollisti kansallismielisten joukkojen voiton sodassa. Toiseksi, Francon hallinto oli jyrkästi sosialismia ja kommunismia vastustava ja olikin luontaista, että Franco tuki kommunismin leviämistä vastustavia Italiaa ja Saksaa. Ranskan osittainen tuki Espanjan toiselle tasavallalle sisällissodan aikana puolestaan loi ongelmia Francon ja Ranskan välille. Francon liberalismiin ja demokratian vastaiset kannat etäännyttivät hänen hallintonsa niin ikään Britanniaa ja Yhdysvalloista.

3.2 Erimielisyydet toisen maailmansodan tapahtumista.

Tutkijat Crozier, Payne ja Palacios osoittavat, ettei Francon tuki Saksalle ollut ehdotonta ja maan toiminta erityisesti 1939-1940 näyttäytyi epäilyttävältä Francon hallinnon silmin. Franco oli tyrmistynyt Saksan ja Neuvostoliiton solmimasta Molotov-Ribbentrop -sopimuksesta. Franco piti varsin outona ja jopa tyrmistyttävänä, että Saksa solmi sopimuksen Neuvostoliiton kanssa, jonka Franco katsoi olevan yhteinen vihollinen koko Euroopalle. Saksan ja Neuvostoliiton suorittamana Puolan jakaminen aiheutti niin ikään Francolle järkytyksen. Puola oli Espanjan tavoin autoritaarinen katolinen maa, jonka joutuminen neuvostomiehityksen aiheutti huolta Espanjassa.¹⁰⁶

Franco ja Hitler tapasivat toisensa vain kerran. Tapaaminen järjestettiin Saksan miehittämän eteläisen Ranskan ja Espanjan rajalla sijaitsevassa Hendayen kaupungissa. Diktaattorien neuvotteluissa Hitler olisi halunnut Espanjan liittyvän sotaan mahdollisimman nopeasti. Erityisesti Hitler oli kiinnostunut saamaan Espanjan mukaan sotaan, sillä Espanjan kautta olisi ollut mahdollista katkaista Britannian pääsy Atlantilta Välimerelle valtaamalla Gibraltar. Gibraltarin sulkeminen olisi puolestaan hyödyntänyt suuresti akselivaltojen tavoitteita Pohjois-Afrikassa. Franco puolestaan vaati vastavuoroisesti huomattavia raaka-ainetoimituksia Saksasta Espanjaan, sekä alueluovutuksia Ranskan siirtomaista.¹⁰⁷ Brian Crozier esittää, että Franco esitti tarkoituksella liian suuria vaatimuksia Hitlerille, jotta Espanja ei tulisi vedetyksi mukaan

¹⁰⁵ Crozier 1967, 298 – 301; Payne&Palacios 2014, 236; Ashford Hodges 2002, VI Do you wanna be in my gang?; Preston 1994, XIV The man who would be emperor.

¹⁰⁶ Payne&Palacios 2014, 227.

¹⁰⁷ Crozier 1967, 318 – 319.

sotaan. Francon huomattavat aluevaatimukset Afrikasta olisivat toteutuessaan vahingoittaneet pahasti Saksan ja Vichyn Ranskan välejä.¹⁰⁸

Payne ja Palacios osoittavat diktaattorien tapaamisen puolestaan olleen muodollisesti ystävällinen, mutta kumpakaan osapuolta tyydyttävään sopimukseen ei päästy, eikä Hitler pitänyt Francosta henkilönä laisinkaan. Paynen ja Palaciosin mukaan Franco oli myös erittäin hyvin perillä mahdollisista riskeistä syksyllä 1940. Tutkijoiden mukaan Franco oli kertonut Hitlerille, että Britannia jatkaisi sotaa Kanadasta käsin, vaikka Saksa tekisi onnistuneen maihinnousun Britanniaan. Francon mukaan kuninkaallinen laivasto oli niin ikään vaarallinen ja ylivoimainen Atlantilla, uhaten näin Kanariansaaria. Myös Suezin pysyminen brittien hallussa näyttäytyi ongelmalliselta Francolle.¹⁰⁹ Edellä mainitut seikat eivät saa Francoa näyttäytymään impulsiiviselta nopeisiin aluevaltauksiin pyrkivältä diktaattorilta, toisin kuin Mussolini, joka hyökkäsi Kreikkaan ja Jugoslaviaan varsin heikosti valmistautuneena. Näillä perusteilla Francoa ei voida myöskään pitää Hitlerin käskyvallassa olevana, eikä Espanja pyrkinyt saamaan nopeita ja edullisia voittoja hyötymällä Saksan sotamenestyksestä.

Tutkijoiden Paynen, Palaciosin ja Crozierin teosten perusteella Saksa oli aktiivisempi osapuoli Espanjan saamiseksi osaksi akselivaltoja. Espanja ja Franco pysytteli näiden teosten perusteella varovaisena, odottaen, että Saksa olisi lyönyt Britannian ennen kuin Espanjan olisi liittynyt sotaan. Ashford Hodges ja Preston näyttävät olevan toista mieltä aktiivisemmasta osapuolesta. Ashford Hodges osoittaa, kuinka Franco osoitti heti sisällissodan päätyttyä uskollisuutta Saksalle ja Italialle, julistaen Espanjan armeijan olevan valmiudessa Britanniaa ja Ranskaa vastaan.¹¹⁰ Siinä missä Payne, Palacios ja Crozier katsovat Francon suhtautuneen varauksella liittolaisuuteen Saksan kanssa, katsoo Ashford Hodges Francon olleen jokin verran huolissaan Neuvostoliiton etenemisestä ja Puolan tullessa jaetuksi Saksan ja Neuvostoliiton kesken. Kuitenkin Franco osoitti Ashford Hodgesin mukaan ihailua Saksan sotamenestyksen puolesta Puolan vastaisessa sodassa.¹¹¹ Paul Preston jakaa Ashford Hodgesin tulkinnan, joka mukaan Franco oli erittäin kiinnostunut liittymään sotaan akselivaltojen puolelle. Prestonin mukaan Francon

¹⁰⁸ Crozier 1967, 6 – 9; 326 – 332.

¹⁰⁹ Payne&Palacios 2014, 240 – 247.

¹¹⁰ Ashford Hodges 2002, VI Do you wanna be in my gang?

¹¹¹ Ibid.

imperialistiset tavoitteen Espanjan imperiumin palauttamisesta olivat luontaista jatkumoa hänen edeltäville elämänvaiheille.¹¹² Prestonin teoksessahan rakennetaan Francosta kuvaa varsin vallan- ja kunnianhimoisena, ensin Marokossa päästäkseen ylenemään upseerina ja myöhemmin sisällissodassa pyrkimys diktaattoriksi. Hodges Ashfordin tavoin Preston myöntää Francon ymmärtäneen Espanjan heikon taloudellisen tilanteen, jonka johdosta Espanjan ei kyennyt liittymään sotaan.¹¹³ Prestonin mukaan Franco kuitenkin ilmoitti akselivalloille, että neutraaliksi julistautunut Espanjan auttaisi akselivaltoja kaikkein mahdollisin tavoin.

Paynen ja Palaciosin mukaan Francon ja hänen oikeana kätenään toimineen kapteeni (sittemmin amiraali) Luis Carrero Blancon asenteet Saksaan kohtaan muuttuivat kriittisimmiksi liittoutuneiden tehtyä maihinnousun Pohjois-Afrikkaan operaatio Torchin¹¹⁴ aikana. Francon ja Carrero Blancon mukaan koko Pohjois-Afrikan tilanne olisi ratkaistu ajoja sitten, mikäli Saksa olisi kuunnellut Espanjaa ja suostunut tämän ehtoihin sodan alkuvaiheessa. Joulukuuhun 1942 mennessä Franco ei enää edes uskonut Saksalla olevan mahdollisuuksia voittaa liittoutuneita Pohjois-Afrikan rintamalla. Kesällä 1943 Franco oli puolestaan tullut jo siihen tulokseen, ettei Saksan voisi voittaa Yhdysvaltoja. Franco alkoi osoittaa myös ideologista kritiikkiä natsseja kohtaa, kritisoiden natsien uskonnonvastaisuutta. Paynen ja Palaciosin mukaan eräässä muistiossa 1943 Carrero Blanco ja Franco jopa pohtivat Neuvostoliiton ja Saksan liittoutuvan, sillä maiden uskontoa vastustavat ideologiat eivät lopulta olleet kaukana toisistaan.¹¹⁵ Gabrielle Ashford-Hodgesin mukaan Francon usko Saksan voittoon loppui vasta puna-armeijan edettyä Berliiniin huhtikuussa 1945.¹¹⁶

Yhteenveto toisen maailmansodan aikaisista tapahtumista voidaan todeta, että revisionistisen tulkinnan mukaan Franco ei aktiivisesti halunnut liittyä sotaan. Francolla oli Neuvostoliiton vastaisista ideologisista syistä johtuen tuki Saksan laajentumispolitiikalle. Kuitenkin Franco ymmärsi Espanjan heikon taloudellisen tilanteen ja hänen onnistui suorastaan nerokkaasti voittaa aikaa antamalla Saksalle katteettomia lupauksia. Franco myös ymmärsi varsin vaiheessa, että Saksa tulisi häviämään sodan, eikä Espanja etu ollut liittyä sotaan tämän vuoksi. Francon sijaan

¹¹² Preston 1994, XIV – The man who would be emperor.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ 8-16.11.1942 liittoutuneet tekivät maihinnousut Ranskan Marokkoon ja Algeriaan.

¹¹⁵ Payne&Palacios 2014, 271 – 272.

¹¹⁶ Ashford Hodges 2002, VII Franco For Sale.

falangin keskuudessa oli sotaan haluavia henkilöitä, mutta nämä kyseiset henkilöt eivät päättäneet Espanjan ulkopoliitiikan toteuttamisesta. Voidaankin todeta, että Espanjan pysytteleminen sodan ulkopuolella oli Francon ansiota revisionistisen näkemyksen mukaan.

Ortodoksisen näkemyksen mukaan Francolla oli puolestaan halu liittyä sotaan Saksan puolelle, mutta käytännön taloudelliset tekijät estivät sodan julistamisen liittoutuneille. Franco haaveili ortodoksisen näkemyksen mukaan imperialismista ja Espanjan alueiden laajentamisesta. Toisin sanoen ainoastaan taloudelliset tekijät pitivät Espanjan toissa toisesta maailmansodasta, eikä tämä ollut mitenkään Francon ansoita. Franco myös uskoi Saksan voittoon aivan viimeisiin kuukausiin saakka.

4. Francon osuus Espanjan modernisoitumiseen

4.1 Francon osuus Espanjan talouskasvuun

Espanjan oli toisen maailmansodan aikana osittain akselivaltojen puolella, vaikka olikin virallisesti pysyttäytynyt erossa sodasta. Ideologisella tasolla Franco ja FET y de las JONS oli asettunut vastakkain paitsi sosialismin, niin myös liberaalin demokratian kanssa. Francolainen Espanja oli äärimmäisen konservatiivinen arvoiltaan ja uskoi autoritaariseen hallintoon. Myötämielinen suhtautuminen akselivaltoihin sodan aikana ja ideologinen kuilu sodan voittaneisiin maihin ajoi Espanjan eristykseen kansainvälisessä politiikassa 1940-luvun puolesta välistä aina 1950-luvun alkupuolella saakka. Espanjaa ei päästetty YK:n jäseneksi ennen vuotta 1955. Neuvostoliitto piti Espanjaa fasismin linnakkeena Länsi-Euroopassa ja levitti jopa huhuja, joiden mukaan Espanjaan paenneet natsit olisivat suunnittelemassa uutta nousua Francon avulla. Edelleen sisällissodan tuhojen seurauksista kärsivä Espanja ei tosiasiassa ollut uhka sotilaallisesti yhdellekään maalle toisen maailman sodan jälkeen. Maan talous oli heikossa kunnossa, eikä armeijan modernisointiin ollut varoja.

Heti toisen maailmansodan päätyttyä Franco kohtasi useita haasteita. Pyreneitten vuoristoseudulla Francon hallintoa vastustavat sissit aktivoituivat. Monarkistit alkoivat esittämään vaateita kuningaskunnan palauttamiseksi ja osa kenraaleista kannatti Francon väistymistä maan johdosta kansainvälisen paineen hellittämiseksi. Sissit eivät saaneet mainittavaa vahinkoa aikaiset Francon hallinnolle, eikä totaalisesti sisällissodassa lyödyllä vasemmistolla ollut voimavaroja haastaa Francon hallintoa.¹¹⁷ Yhdenkään kenraalin arvovalta ei olisi puolestaan riittänyt haastamaan Francoa ja asevoimien enemmistö pysyi kansainvälisestä paineesta huolimatta uskollisena Francolle. Monarkistien ei olleet kyenneet järjestäytymään merkittäväksi oppositioksi ja Francon palautettua Espanjan kuningaskunnaksi 1947 taittui pahin monarkistien kritiikki.

Pian toisen maailmansodan päättymisen jälkeen Franco hallinto asetti voimaan useita muutoksia, joilla pyrittiin vähentämään länsimaiden suunnalta tulevaa painetta ja eristämistä Espanjaa kohtaan. FET y de las JONS:n vaikutusvaltaa kavennettiin huomattavasti. Hallinto pyrki vähentämään falangin näkyvyyttä ja alkoi nojaamaan enemmän katoliseen kirkkoon. Voidaankin puhua eräänlaisesta siirtymästä falangismista

¹¹⁷ Payne&Palacios 2014, 285 – 286.

katolis-konservatiiviseen autoritarismiin. Oikeuslaitosta muutettiin lähemmäksi oikeusvaltion periaatteita muistuttavaksi, joskaan Espanja ei 1940-luvulla oikeusvaltioksi muuttunut. Myös sananvapautta lisättiin, vaikkakin valtio säilytti edelleen sensuuri-oikeutensa. 1945 säädettiin myös laki, joka mahdollisti kansanäänestysten pitämisen tärkeissä kysymyksissä. Espanjaan säädettiin myös eräänlaiset kunnallisvaalit mahdollistava laki, jonka perusteella perheenpää saivat äänestää yhden kolmasosaa valtuutetuista, korporaatiot äänestivät niin ikään yhden kolmasosaa ja loput valittiin jo valittujen edustajien päätöksellä.

Tärkein 1940-luvulla säädetty laki oli kuitenkin Ley de Sucesión en la Jefatura del Estado vuodelta 1947. Kyseinen laki palautti Espanjan kuningaskunnaksi ja antoi Francolle käytännössä diktaattorin valtuudet eliniäksi. Franco sai valtuudet nimittää tulevan Espanjan kuninkaan, mutta edustuslaitoksen Cortesin tuli kuitenkin antaa hyväksyntänsä valinnalle. Laki loi Espanjaan myös valtaneuvoston Consejo del Reinon, joka koostui katolisen kirkon edustajasta, ilmavoimien edustajasta, laivaston edustajasta sekä maavoimien edustajasta. Myös korkeimman oikeuden presidentillä oli paikka valtaneuvostossa. Edustuslaitos Cortes sai myös äänestää edustajansa valtaneuvostoon. Valtaneuvoston pääasiallisena tehtävänä oli neuvoa valtiopäämiesten valitsemaan pääministerin. Franco itse toimi pääministerinä vuoteen 1973, jolloin amiraali Luis Carrero Blanco korvasi hänet. Ley de Sucesión en la Jefatura del Estadosta pidettiin myös kansanäänestys, jossa francolaisten viranomaisen mukaan 95,1% äänestäneistä kannatti lakia.

Vuosina 1945-1950 länsimaiden ja Neuvostoliiton eristämä Espanja muodosti tiiviit suhteet Juan Perónin johtamaan Argentiinaan. Perón näki Francon Espanjan eräänlaisena sukulaisvaltiona ja maat solmivat tiiviit taloussuhteet. Vuonna 1948 jopa 25% Espanjaan suuntautuvasta tuonnista oli peräisin Argentiinasta. Espanjan ja Argentiinan välinen kauppa olikin Francon hallinnolle elintärkeää pahimpien eristysvuosien aikana 1940-luvulla, jolloin länsimaalaiset sijoitukset Espanjaan olivat käytännössä olemattomia.

USA:n ja Neuvostoliiton suhteen huononivat 1940-luvun lopulle tultaessa, lopulta tilanteen muuttuessa kylmäksi sodaksi. Espanjalle kylmä sota avasi mahdollisuuden päästä pois länsimaiden eristyksestä. USA alkoi entistä enemmän tukea kommunismin leviämistä vastustavia hallintoja, pyrkien rajoittamaan Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvua. Francon Espanjaa voitiin pitää varsinaisena kommunismia vastustavana

linnakkeena, jossa vasemmisto poliittinen toiminta oli käytännössä kuollut 1950-luvulla. 1950-luvun alussa länsimaat alkoivat vähentää talouspakotteitaan Espanjaa kohtaan, tunnustaen, ettei Francon hallinnolle näyttänyt olevat todellisesta vaihtoehdosta tuolloin. Espanjan sisäinen oppositio ei kyennyt Francoa haastamaan, eivätkä kansainväliset pakotteet olleet Francoa kaatanee. Kylmän sodan kiihtyessä USA päätti ottaa Espanjan etupiiriinsä ja neuvottelut sotilaallisen ja taloudellisen yhteistyön käynnistämiseksi aloitettiin 1953. Eristetty Espanja ei hyödyntänyt USA:n geopolittisia tavoitteita mitenkään, mutta ottamalla Espanjan osaksi etupiiriään, USA sai Välimeren suun valvontansa alle.

USA alkoi antamaan Espanjalle satojenmiljoonien dollarien taloudellista apua ja amerikkalaista investointirahaa alkoi virrata maahan. Vastavuoroisesti Espanja luopui tiukasti säädellystä talouspolitiikastaan, sekä antoi USA:n rakentaa maaperälleen useita sotilastukikohtia. Espanja ja USA solmivat myös salaisen puolustusopimuksen Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle. NATO:n jäseneksi Espanja ei vielä 1950-luvulla päässyt, mutta USA:n geopolitiikassa Espanja oli 1950-luvun loppuun mennessä osa USA:n etupiiriä Neuvostoliittoa vastaan. USA:n ja Espanjan suhteiden lähentymistä juhlistettiin vuonna 1959 presidentti Eisenhowerin tekemällä valtiovierailulle Espanjaan.

Investointien kasvaessa Franco hallinto luopui 1940-luvulta asti voimassa olleista kapitalisminvastaisista tavoitteistaan ja säädöksistään. Täydellisen omavaraisuuden ja tiukan säännöstelyn nimiin vannoneet virkamiehet korvattiin markkinatalouteen myönteisemmin suhtautuvilla henkilöillä. Käytännössä tämä tarkoitti, että upseerit, jotka olivat vastanneet taloudesta, korvattiin teknokraateilla. Vielä 1945 Francon hallinto oli julistanut vastustavansa kommunismia ja kapitalismia, 1950-luvun lopulle tultaessa oli Espanjan muuttunut jo käytännössä kapitalistiseksi maaksi.

El Milagro español, kirjaimellisesti espanjalainen ihme on termi Espanjan talouskasvulle 1950-luvun lopulta aina 1970-luvun öljykriisiin saakka. Historiantutkijat ovat varsin erimielisiä Espanjan talousihmeen syistä ja erityisesti Francon hallinnon osallisuudesta asiaan.

Kiistatonta on kuitenkin se, että Espanjan BKT per asukas oli vuonna 1940 2000\$ ja Francon kuollessa vuonna 1975 puolestaan ylittänyt jo 8000\$. Espanjan teollinen kehitys alkoi näkyä jo tilastojen valossa 1950-luvulla alussa, sillä vuosina 1953-1956 teräksen

tuotanto kasvoi 1,4 kertaisesti ja sementin tuotanto 1,8 kertaisesti. Samalla aikahaarukalla Espanjan maaseudulta siirtyi kaupunkeihin yli 250 000 ihmistä.¹¹⁸

Erityisen nopea taloudellinen kasvu ajoittui kuitenkin 1960-luvulle. Vuonna 1958 Espanjan liittyi OEEC:n jäseneksi ja oli perustamassa OEEC:n seuraajaa OECD:tä vuonna 1961. Samaan aikaan Espanja liittyi myös kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n jäseneksi. Näiden järjestöjen kautta Espanja integroitui yhä tiiviimmin osaksi kapitalisista järjestelmää ja Francon hallinnon oli sopeuduttava kansainvälisten järjestöjen antamiin taloudellisiin reunaehdoihin.

1950-luvulla Espanja ja USA solmivat keskinäisen sotilaallisen avunantosopimuksen, vaikkei Espanja NATO:n jäseneksi tullutkaan. Sotilaallisen yhteistyön lisäksi USA päätti kytkeä Espanjan osaksi omaa vaikutuspiiriään myös taloudellisesti. Vuonna 1959 USA sijoitti 5,4 miljoonaa dollaria tukikohtien rakentamiseksi Espanjaan ja samalla USA myönsi investointipankin kautta 17 miljoonan dollarin edestä lainoja espanjalaisille yrityksille.¹¹⁹

1960-luvulla Espanja oli muuttunut maatalousvaltaisesta maasta teollisuusvaltioksi ja väestöä oli siirtynyt merkittävässä määrin asumaan kaupunkeihin. Kaupungistumisen ohella toinen merkittävä seikka oli keskiluokan kasvu. 1960-luvun luvun keskiluokkaisesta elämästä Espanjassa kertoivat materiaalisesti muun muassa auton, television ja jääkaapin omistaminen, sekä ruokailutottumusten muuttuminen. Esimerkiksi vuosina 1963-1965 sokerin kulutus per asukas kasvoi 11%, lihan kulutus kasvoi 3,23% ja kalan kulutus 18% samana aikavälinä. Samana aikavälinä vuosina 1963-1965 myös televisioiden valmistusmäärä kasvoi yli 70%, jääkaappien valmistus yli 140% ja yksityisautojen määrä Espanjassa lisääntyi yli 800 000 kappaleella samaisella aikavälillä.

Yhdeksi merkittävimmäksi ulkomaisen rahavirran lähteeksi nousi myös turismi. Vielä 1950-luvulla Espanja ei juuri houkutellut ulkomaalaisia vierailijoita, eikä massaturismi ollut muutenkaan alkanut maailmanlaajuisesti tarkasteltuna. Sen sijaan 1960-luvun loppuun mennessä Espanjassa vieraili vuosittain jo yli 20 miljoonaa turistia turistien määrän kasvaen vuosi vuodelta. Niin Espanjan aurinkorannikko, Baleaarit, kuin Kanariansaaret houkuttelivat turisteja erityisesti Länsi-Euroopasta. Massaturismin nousu

¹¹⁸ Gallo 1969, 224-225.

¹¹⁹ Gallo 1969, 226.

vauhditti rakennusteollisuuden kasvua suurten hotelli- ja infrahankkeiden kautta. Turismi mahdollisti myös valtaisan palvelusektorin kasvun turistien suosimilla alueilla. Turismin kautta espanjalaiset loivat kontakteja Länsi-Euroopasta kotoisin oleviin ihmisiin ja tämän puolestaan toi Espanjaan länsimaista populaarikulttuuria ja toi espanjalaisia lähemmäs läntistä Eurooppaa.

Sisällissodan päätyessä Espanjan talous oli ollut raunioina. Valtaosa espanjalaisista työskenteli maataloudessa, eikä kaupungistuminen ollut lähelläkään Saksan tai Britannian luokkaa. 1940-luvulla maaomaisuudessa oli Espanjassa suuri merkitys ja maataomistavalla aatelilla siten varsin suuri painoarvo. Francon kuollessa 1975 Espanja ei enää kuulunut Kreikan ja Turkin kaltaisten taloudellisesti kehittymättömien maiden joukkoon.¹²⁰ Maatalouden merkitys oli vuonna 1975 dramaattisesti vähentynyt, eikä aatelilla ollut enää vaikutusvaltaa. Useita satoja maalaistryöläisiä oli autioitunut kokonaan ja Madridin, Barcelonan, Valencian ja Santanderin kaltaiset kaupungit olivat kasvaneet ja teollistuneet voimakkaasti. Espanjaan oli muodostunut suuri keskiluokka, joka tuli tasoittamaan tietä maan demokratisoitumiselle.

Talousihmeen tapahtumisesta ei ole kiistaa historiantutkijoiden välillä. Sen sijaan Francon ja hänen hallintonsa vaikutuksesta talouskasvuun voidaan olla kahta mieltä. Oliko Espanjan ihme Francon ansiota vai olisiko talousihme tapahtunut Francosta huolimatta? Tutkimuksen aineistona olevat teokset voidaan tässäkin asiassa jakaa kahteen ryhmään. Payne ja Palacios yhdessä Crozierin kanssa lukevat Espanjan talousihmeen Francon ansioksi. Sen sijaan Ashford Hodges ja Preston eivät anna Francolle kunniaa talousihmeen tapahtumisesta.

Brian Crozier on kirjauttanut teoksensa Espanjan talouskasvun voimakkaimpien vuosien aikana 1960-luvun puolella välissä. Crozierin teoksessa USA:n ja Espanjan välisten suhteiden kehityksen yhteydestä ei juurikaan puhuta. Sen sijaan Crozier korostaa ennen Espanjan talouden tapahtumia ennen kansainvälisten eristyksen purkua 1950-luvun lopulla. Crozier antaa huomattavan arvon vuonna 1941 perustetun Instituto Nacional de Industrián (INI) toiminnalle. INI oli käytännössä valtion omistama holding-yhtiö, joka omisti suoraan kokonaisia teollisuuslaitoksia ja teki sijoituksia yksityisten omistamiin yhtiöihin. INI:n johtoon Franco nimitti hyvän ystävänsä laivastoinisöörin Juan Antonio

¹²⁰ Gallo 1969, 323.

Suanzesin. Crozier esittää INI:n taloudellisia saavutuksia ennen 1950-luvun loppua, eli ennen Espanjan kansainvälisen erityksen päättymistä.¹²¹ Tämä puolestaan sotii sitä argumenttia vastaa, jonka mukaan Espanjan talous alkoi vasta 1950-luvun lopulla ja oli amerikkalaisten ansiosta. Payne ja Palacios esittävät myös, ettei ilman vuosien 1949-1959 talouskasvua 1960-luvun talousihme olisi ollut mahdollinen. Payne ja Palacios myös huomauttavat, että 1950-luvun talouskasvu usein unohtuu puhuttaessa Espanjan talousihmeestä.¹²²

Payne ja Palacios kritisoivat teoksessaan sellaisia argumentteja vastaan, joiden mukaan Espanjan talousihme olisi tapahtunut Francosta tai hänen hallinnostaan huolimatta. Paynen ja Palaciosin mukaan Franco pyrki määrätietoisesti modernisoimaan Espanjan talouden ja ymmärsi väestön lukutaidon kasvattamisen ja koulutuksen olevan avain kehitykseen. Tutkijoiden mukaan osa uudistuksista oli suoraan Francon hallinnon suunnittelemia ja toteuttamia. Osa uudistuksista tapahtui Francosta huolimatta, mutta yksikään uudistuksista ei olisi voinut toteutua, mikäli Franco olisi päättänyt vastustaa niitä.¹²³ Näin ollen Payne ja Palacios näkevät Francolla kaksi roolia Espanjan talousihmeen takana, hallinnon talouden modernisaatioprojektit, sekä olematta asettumatta ulkopuolelta tulleita uudistuksia vastaan. Espanjan taloudellinen nousu muutti espanjalaista yhteiskuntaa 1960-1970-luvuilla. Ihmiset siirtyivät teollisten tuotteiden kuluttajiksi ja palvelusektori työllisti yhä useampia. Kauppa ja tiiviimmät suhteet Yhdysvaltoihin ja Länsi-Eurooppaan toivat länsimaista kulttuuria ja ajatuksia Espanjaan, muuttaen espanjalaista yhteiskuntaa lähemmäksi läntisen Euroopan yhteiskuntia. Sisällissodassa kansallismielisten joukkojen vahvimman tukijan, eli maanomistajien luokka pieneni ja menetti merkitystään 1960-luvulla. Paynen ja Palaciosin mukaan kaikki nämä muutokset eivät Francoa miellyttäneet, mutta hän ei tehnyt mitään estääkseen kehitystä.¹²⁴

”One of the most widely read books about a moderns dictators, Allan Bullock’s *Hitler: A study in tyranny*, concludes with a description of Germany in ruins and cites the Roman aphorism ”if you seek his momument, look around”. Viewing Franco in light of this

¹²¹ Crozier 1967, 456-457.

¹²² Payne&Palacios 2014, 516.

¹²³ Payne&Palacios 2014, 431-433.

¹²⁴ Ibid. 441-445.

aphorism, the observer finds a country raised to the highest level of prosperity in its long history, converted into ninth industrial power in the world.”¹²⁵

Ashford Hodges on teoksessaan täysin eri linjoilla Francon suhteesta Espanjan talousihmeeseen. Siinä missä Payne, Palacios ja Crozier tuovat esille Espanjan talouden kehitystä jo ennen 1960-luvun alkua, toteaa Ashford Hodges Espanjan talouden olleen 1950-luvun lopulla suurissa vaikeuksissa. Ashford Hodgesin mukaan ainoastaan Kansainvälisen Valuuttarahaston aikaansaama talouden tasapainotusohjelma sai talouden kääntymään nousuun täydellisen tuhon partaalta. Franco ei saa Ashford Hodgesilta tunnustusta lainkaan, sillä hän toteaa Francon harrastaneen kalastusta, jättäen taloudenpidon virkamiesten käsiin. Yhdeksi Espanjan talousihmeen aikaansaajaksi Ashford Hodges mainitsee työläisiä syrjivän lainsäädännön, joka houkutteli maahan investointeja.¹²⁶ Ashford Hodges ei puhu teoksessaan INI:n toiminnasta ja teollisuuden kehitymisestä 1940-1950-luvuilla lainkaan. Sen sijaan hänen teoksestaan välittyy varsin synkkä kuva Espanjan taloudesta ennen 1960-lukua. Ashford Hodges kirjoittaakin työväestön lakoista ja mellakoista, siinä missä Payne, Palacios ja Crozier esittelevät talouden modernisaatiosta kertovista hankkeista.

Paul Preston on niin ikään Ashford Hodgesin kanssa samoilla linjoilla Francon osallisuudesta Espanjan talousihmeen syntymiseen. Vuonna 1957 falangin jäsenistä ja upseereista koostuneet henkilöt syrjäytettiin talouden suunnasta päättävistä viroista. Sisällissodan päättymisestä asti viroissa istuneet upseerit korvattiin nuoremman polven teknokraateilla. Hallitus uusiutui niin ikään 1957 ja vanhoja upseereita korvattiin nuoremman polven miehillä. Prestonin mukaan Francosta tuli vuoden 1957 jälkeen lähinnä seremoniallinen valtionpäämies ja todellinen valta keskittyi amiraali Carrero Blancoon käsiin. Carrero Blanco alaisuudessa puolestaan toimi valtiosihteeri López Rodó, jonka ansioksi Preston katsoo teknokraattien nousun.¹²⁷ Preston tunnustaa Espanjan talouskasvun, mutta toteaa Francon ja falangin olleen este talouskasvun alkamiselle aikaisemmin.¹²⁸ Prestonin teoksesta välittyykin kuva Francosta, joka on sysätty syrjään päätöksenteosta 1960-luvulla, jolloin Espanjan talous lähti voimakkaaseen nousuun.

¹²⁵ Ibid. 515.

¹²⁶ Ashford Hodges 2002, IX Pandora's box.

¹²⁷ Preston 1994, XXV Learning to delegate.

¹²⁸ Preston 1994, Epilogue.

Prestonin teoksen mukaan Espanjan talouskasvusta voidaan kiittää aivan muita henkilöitä kuin Francoa.

Talouskasvu ja Espanjan modernisointi jakavat tutkijat niin ikään kahteen leiriin. Talouskasvusta ollaan sinänsä samaa mieltä, mutta talouskasvun syistä puolestaan täysin eri mieltä. Revisionistisen narratiivin mukaan Franco pelasti Espanjan kommunismilta, pitäen maan myös toisen maailmansodan ulkopuolella. Kaiken lisäksi Franco ohjasi myös maan talouden kasvuun ja nosti espanjalaisten elintason lähelle Länsi-Euroopan tasoa. Näin muodostuukin kuva diktaattorista, joka näyttää olevan parempi vaihtoehto toisille kehityskuluille. Kommunistiset ja sosialistiset maat jäivät länsimaiden taloudellisesta kehityksestä jälkeen, toisin kuin Francon autoritaarinen Espanja. Revisionistinen näkemys ei pidä yksin Francon ansiona Espanjan taloudellista nousua, mutta francolaisen hallinnon päätökset olivat kokonaisuutena talouskasvun takana. Strateginen liitto USA:n kanssa lisäsi taloudellista menestystä entisestään, mutta talouskasvun siemenet oli kylvetty jo ennen liittoa USA:n kanssa.

Ortodoksinen näkemys on puolestaan suora hyökkäys revisionistista näkemystä vastaan. Francolla ei ollut tekemistä talouskasvun kanssa ja taloudellinen menetys oli lähinnä USA:n ansioita. Toisin sanoen USA:n äärimmäisen kommunistivastainen ulkopoliittikka veti Espanjan mukanaan taloudelliseen menestykseen. Yksittäiset virkamiehet olivat päättämässä konkreettisesta talouspolitiikasta, Francon ollessa lähinnä sivustakatsoja. Tämän narratiivin mukaan Francon totaalisen voittoon tähdännyt sisällissota oli tuhonnut Espanjan talouden, joka saatiin nousuun ulkomaisella tuella ja polkemalla espanjalaisen työväestön työehtoja. Siinä missä revisionistinen näkemys pyrkii osoittamaan Francon ajan myönteiset vaikutukset, katsoo ortodoksinen näkemys kaiken myönteisenkin kehityksen olevan muiden kuin Francon ansiota.

4.2 Franco ja Espanjan demokratisoituminen

Francisco Franco julisti vuonna 1947 Espanjan kuningaskunnaksi kuitenkin valitsematta kuningasta. Franco hallitsi itse eräänlaisena varakuninkaana, muuttaen ennen kuninkaallisille kuuluneeseen linnaan Madridin ulkopuolelle. Franco pukeutui myös univormuihin, jotka perinteisesti olivat kuuluneet kuninkaille ja käytti niin ikään kuninkaille kuulunutta valtaa ritarikuntien päämiehenä. Franco ei kuitenkaan koskaan

nimittänyt itse itseään kuninkaaksi, vaan hallitsi nimikkeellä Jefe de Estado, eli kirjaimellisesti valtionpäämiehenä.

Vuonna 1931 kruunusta luopunut ja Italiassa maanpaossa asunut entinen kuningas Alfonso XIII kuoli Roomassa vuonna 1941, joten luonnollisesti hänen palauttamisensa valtaistuimelle ei ollut vaihtoehto. Francon julistettua Espanjan kuningaskunnaksi, valtaistuimesta kiinnostuivat useat henkilöt. Viimeisen kuninkaan Alfonso XIII:n pojat Juan ja Jaime vaativat kumpikin valtaistuinta itselleen. Myös toisen Bourbon-suvun haaraan kuuluneet henkilöt tavoittelivat kruunua karlistien¹²⁹ edustajina. Prinssi Jaime oli kuuro, hän joutui tämän rajoitteensa vuoksi syrjään kilpailusta kruunuun. Prinssi Juanin kanssa Franco ei tullut henkilökohtaisesti toimeen, eikä prinssi Juan päässyt pysyvästi palaamaan Espanjaan Francon valtakaudella. Sen sijaan Franco tukijoiheen oli kiinnostunut nostamaan valtaistuimelle prinssi Juanin pojan Juan Carlosin. Juan Carlos lähetettiin Espanjaan yhdessä veljensä Alfonso kanssa 1950-luvun alussa. Francon mukaan prinssi Juanin pojat tuli kouluttaa Espanjassa, mikäli nämä pyrkisivät Espanjan kuninkaaksi. Vaikka prinssi Juan lähetti poikansa Francon valvonnan alaisuuteen Espanjaan, ei prinssi itse luopunut vaateistaan kruunuun, vaan katsoi sen kuuluvan itselleen, olihan hän entisen kuninkaan poika.

Prinssi Alfonso kuoli veljensä Juan Carlosin ampumana tapaturmaisesti. Juan Carlos kuitenkin jatkoi opintojaan espanjalaisessa sotilasakatemiassa ja valmistui vuonna 1959. Vaikka Juan Carlos oli oleskellut Espanjassa jo vuosikymmenen Francon valvonnassa, ei Franco kuitenkaan ollut valmis nimittämään tätä tulevaksi Espanjan kuninkaaksi. Juan Carlosin lisäksi Franco piti jatkuvasti yllä mahdollisuutta, että jokin toinen henkilö jostain toisesta Bourbon-suvun haarasta saattaisi nousta kuninkaaksi. Francolaisessa hallinnossa oli vaikuttajia, jotka eivät kannattaneet kuninkaan valitsemista lainkaan, vaan kannattivat sotilasdiktatuuria. Toisaalta Francon tukijoissa oli kovanlinjan karlisteja ja toisaalta prinssi Juanin kannattajia.

¹²⁹ Karlismi on poliittinen liike Espanjassa, joka katsoo Espanjan kruunun kuuluvan Molinan kreivin Carlos de Borbón (1788 – 1855) jälkeläisille. Laajemmin Karlismiin liittyy myös poliittinen konservatismi.

Prinssi Juan Carlos ja Francisco Franco vuonna 1969.

1960-luvun puoliväliin tultaessa Juan Carlos oli saavuttanut Francon suosikin aseman kruununtavoittelijoiden joukossa. Vuonna 1968 Juan Carlos täytti kolmekymmentä vuotta, joka oli lain mukaan vähimmäisikä hallitsijaksi nousemiseksi. Seuraavana vuonna eli 1969 Franco lopulta päätti nimittää Juan Carlosin tulevaksi Espanjan kuninkaaksi, joka tulisi perimään Francon valtaoikeudet Francon kuoltua. Franco kuitenkin tulisi pysymään Espanjan valtionpäämiehenä elämänsä loppuun saakka. Edustuslaitos Cortes hyväksyi Francon vallinnan ja Juan Carlos alkoi edustamaan Espanjaa Francon kanssa, ottamalla osaa esimerkiksi sotilasparaateihin ja edustamaan valtiollisissa tilaisuuksissa.

1960-luvun loppua kohden Espanjan hallinnossa tapahtui useita muutoksia. Espanjan varapääministeri kenraali Agustín Muñoz Grandes väistyi paikaltaan vuonna 1967 sairastuttuaan vakavasti. Muñoz Grandes oli ollut Espanjan johdossa heti toisena itsenä Franco jälkeen. Muñoz Grandes oli vuosina 1962-1967 paitsi Espanjan varapääministeri, myös armeijan pääesikunnan päällikkö, Francon itsensä pitäen hallussaan valtionpäämiehen ja pääministerin tehtäviä. Muñoz Grandes suhtautui epäillen monarkiaan ja ajoi hallituksessa FET y de las JONS:n asiaa. Hallituksessa vastavoimana puolestaan oli amiraali Carrero Blanco, joka puolestaan ajoi prinssi Juan Carlosia Espanjan kuninkaaksi ja toimi yhteistyössä talouden modernisoinnissa niin sanottujen

teknokraattien kanssa.¹³⁰ Kenraali Muñoz Grandes väistyi 1967 varapääministerin tehtävistä ja amiraali Blanco nimitettiin hänen tilalleen. Francon terveydentilan heiketessä amiraali Carrero Blanco sai huomattavaa vaikutusvaltaa Espanjan politiikassa, ollen ajoittain jopa tosiasiallinen valtionpäämies. Carrero Blanco myötä myös uskonnollinen järjestö Opus Dei sai merkittävää vaikutusvaltaa.

Amiraali Luis Carrero Blanco.

Vuonna 1967 sensuuriasetuksia kevennettiin huomattavasti ja sanomalehdissä julkaistiin ensikerran virallisesta tulkinnasta poikkeavia näkemyksiä sisällissodasta. Sensuurin heikentämisestä huolimatta viranomaiset pysyivät halutessaan estämään minkä tahansa kirjoituksen julkaisemisen. Myös Cortesin edustajien määrää lisättiin 1960-luvun loppua kohden. Vaikka Cortesilla ei lainsäädäntövaltaa ollutkaan, alkoi 1960-luvulla Cortes kuitenkin esittämään muutoksia hallituksen lakiesityksiin ja ensikerran esiintyi myös jonkinlaista kritiikkiä Cortesin edustajien keskuudessa.

Franco luovutti pääministerin paikkansa kesäkuussa 1973 varapääministerille Carrero Blanco, jolloin Francon vuodesta 1938 alkanut pääministeriaika päättyi. Etenevä Parkinsonintauti heikensi Francon kykyä hoitaa tehtäviään ja tosiallinen valta luisui Carrero Blancoon käsiin. Carrero Blanco oli toiminut Francon alaisuudessa jo ennen sisällissotaa ja oli vuosikymmenet Francon luottohenkilönä. Franco oli jo määrännyt prinssi Juan Carlosin seuraajakseen Espanjan johdossa ja Franco suunnitelmien mukaisesti Carrero Blanco tuli turvata hallinnon jatkuvuus Francon kuoltua ja Juan

¹³⁰ Payne&Palacios 2014, 414-418.

Carlosin noustessa Espanjan kuninkaaksi. Carrero Blanco olisi saanutkin jatkaa Espanjan diktaattorina Francon kuollessa, Juan Carlosin ollessa vain maan keulakuvana.

Carrero Blancoon pääministerikausi katkesi jo kuitenkin joulukuussa 1973 terroristijärjestö ETA:n autopommin räjähdysten seurauksena. Carrero Blanco kuoleman jälkeen Espanjan hallinnossa ei ollut luonnollista jatkajaa diktatuurille, sillä kenelläkään yksittäisellä henkilöllä ei ollut samanlaista vaikutusvaltaa kuin Muñoz Grandesilla tai Carrero Blancolla oli ollut. Pääministeriksi nousi Carrero Blanco kuoleman jälkeen Carlos Arias Navarro, joka oli saanut sisällissodan aikana lisänimen ”Malagan teurastaja” jaettuaan suuren määrän kuolemantuomioita ollessaan sota-oikeuden tuomarina. Navarrolla ei ollut Carrero Blanco kaltaista vaikutusvaltaa ja hänen voidaan katsoa olleen edeltäjään liberaalimpi. Carrero Blanco liittolaiset ja Opus Dei -järjestöön kuuluvat henkilöt poistettiin hallituksesta ja ensi kertaa sitten sisällissodan siviilitaustaiset henkilöt ottivat hallituksessa merkittävimmät ministeritehtävät.

Heinäkuussa 1974 Francon tilan heikkeni nopeasti ja hänet jouduttiin siirtämään sairaalahoitoon. Samalla valtionpäämiehen tehtävät siirtyivät väliaikaisesti prinssi Juan Carlosille. Ensi kertaa sitten vuoden 1939 Espanjan johdossa oli ei ollut Franco. Francon tilan kuitenkin koheni ja valtiopäämiehen asema siirtyi hänelle takaisin.

Syksyllä 1975 Francon tila kuitenkin heikkeni lopullisesti hänen saatuaan sairaskohtauksen. Hänelle jouduttiin tekemään useita leikkauksia, jotka kuitenkin vain viivyttivät kuolemaa. Syykuussa 1975 Juan Carlos nousi jälleen virkaatekeväksi valtiopäämieheksi. Lokakuun lopussa Franco ei enää herännyt tietoisuuteen ja 20.11.1975 hän kuoli. Valtionpäämiehen eli käytännössä diktaattorin valtuuden siirtyivät prinssi Juan Carlosille ja hänet kruunattiin Espanjan kuninkaaksi. Kuninkaana Juan Carlos ohjasi Espanjan 1970-luvun loppuun mennessä demokraattiseksi valtioksi ja luopui Francolta perityistä valtiopäämiehen lähes diktatuurisista valtuuksista uuden perustuslain myötä.

Diktatuurin viimeiset vuodet 1960-luvun lopusta Francon kuolemaan 1975 näyttäytyvät eri elämänerikoissa varsin erilaisessa valossa. Paul Prestonin teoksessa Francosta luodaan kuva varsin seniilinä miehenä, joka ei kyennyt hallitsemaan Espanjaan viimeisinä vuosinaan. Sen sijaan päätösvalta oli liukunut ministereille, joihin Franco oli menettänyt kontrollinsa. Vaikka virallisten valtaoikeuksien puolesta Francon valtaa ei kukaan

kyennyt uhkaamaan, oli tosiallinen valta luisunut häneltä pois. Prestonin mukaan Franco ei juuri poistunut viimeisinä vuosinaan El Pardon palatsistaan, tapaamiset prinssi Juan Carlosin kanssa vähenivät, eikä Franco juuri kommentoinut poliittisia tapahtumia hallituksen kokouksissa.¹³¹

Sen sijaan Payne ja Palacios eivät jaa kuvaa otteensa menettäneestä Francosta 1970-luvulla. Teoksessaan he kyllä myöntävät Francon kunnon heikenneen vuosi vuodelta, mutta mistään ulkomaailmasta eristyneestä tai seniilistä diktaattorista ei teoksessa puhuta. Sen sijaan Francon viimeisten vuosien politiikasta saa Paynen ja Palaciosin teoksesta sen vaikutuksen, että vaikka Francon osallistuminen päivänpolitiikkaan väheni, oli hän silti mukana päätöksenteossa.¹³² Brian Crozierin teosta ei voida ottaa huomioon liittyen Francon viimeisiin vuosiin, sillä kyseinen teos julkaistiin 1960-luvun puolessa välissä.

Paul Prestonin näkemys seniilistä Francosta kytkeytyy mielenkiintoisella Francon osuuteen Espanjan talouskasvuun. Prestonin ja koko ortodoksisen tulkinnan mukaanhan Francon osuus talouskasvuun oli olematon. Saman ajatuksen voidaan nähdä olevan myös Francon suhteesta Espanjan demokratisoitumiseen. Mikäli Franco oli täysin sivussa politiikasta viimeisinä elinvuosinaan, eli hänellä varmaankaan ollut merkittävää vaikutusta tapahtumiin, jotka edesauttoivat demokratisoitumisessa. Francon kuollessa hallituksen ministerit olivat ensi kerran sitten 1930-luvun kaikki siviilejä ja Opus Dein vaikutusvalta oli politiikan huipulla vähentynyt huomattavasti. Tällainen ajattelu vie pohjan pois teorialta, jonka mukaan Espanjan demokratisoituminen oli joiltain osin Francon ansioita.

Samalla tapaa revisionistinen näkemys jatkaa samalla linjalla, mitä tulee Espanjan talouskasvuun ja Espanjan demokratisoitumiseen. Revisionistisen näkemyksen mukaan yksikään talousuudistus ei olisi voinut tapahtua ilman Francon suostumusta. Revisionistisen näkemyksen mukaan Franco oli perillä politiikan tapahtumista aina syksyyn 1975 asti. Näin ollen voidaankin katsoa, että ilman Francon suostumusta mitkään uudistukset 1970-luvulla eivät olisi edenneet, mikäli hän olisi niitä vastustanut. Samalla tapaa kuin Espanjan talousuudistusten kanssa 1960-luvun alussa.

¹³¹ Preston 1994, XXVIII The Long Goodbye.

¹³² Payne&Palacios 2014, 475 – 495.

5. *Franco diktaattorina*

5.1 *Rauha vuodesta 1939 – Francon ansiota vai ei?*

Espanjan sisällissodan päätyttyä vuonna 1939, ei maa ole joutunut varsinaiseen sotaan sittemmin. Toisen maailmansodan aikana Espanjan lähetti divisioonan taistelemaan itärintamalle Neuvostoliittoa vastaan, mutta käytännössä kyse oli vapaaehtoisen joukkojen asettaminen osaksi Saksan armeijaa, eikä kyse ollut varsinaisesti Espanjan ja Neuvostoliiton välisestä sodasta. Toisen maailmansodan aikana Espanja myös miehitti Tangierin kansainvälisen valvonnan alaisena olleen kaupungin. Vähäinen aseellinen konflikti käytiin myös Marokon kanssa maan itsenäistyessä vuonna 1956. Espanja ei ajautunut laajamittaisiin siirtomaasotiin, toisin kuin naapurimaa Portugali, joka kävi sotaa Angolassa ja Mosambikissa vielä 1970-luvulla. Espanjalaisia joukkoja on osallistunut myös 2000-luvulla Yhdysvaltain johtamaan terrorismin vastaiseen sotaan.

Espanjassa vallinnut rauha vuodesta 1939 lähtien on sinänsä kiistaton asia, mutta Francon vaikutuksesta siihen on kuitenkin erimielisyyksiä tutkijoiden välillä. Tutkijoista Brian Crozier korostaa Francon valtakauden rauhaa. Crozier huomauttaa, että Francon Espanjalla on hyvät välit rajanaapureidensa Portugalin ja Ranskan kanssa, eikä Espanjalla ole ollut Francon aikana laajenemispolitiikkaa näiden maiden suuntaan. Crozierin mukaan Espanjan ei myöskään millä tavalla yrittänyt viedä poliittista järjestelmäänsä rajojensa ulkopuolelle, toisin kuin 1960-luvulla Kiina ja Neuvostoliitto tekivät.¹³³ Tässäkin kohdin voidaan nähdä yhden revisionistisen näkemyksen keskeisistä argumenteista, Franco Espanjan oli muihin saman aikakauden diktatuureihin tai autoritaarisiin valtioihin verrattuna huomattavasti parempi paikka tavalliselle kansalaiselle.

Crozier esittää, että Francolla oli suunnitelmia laajentaa Espanjan imperiumia Ranskan kustannuksella toisen maailmansodan aikana, mutta nämä suunnitelmat hylättiin nopeasti vuoteen 1945 mennessä. Crozier kirjoittaa, että falangin hallitsema Espanjan ei olisi luopunut imperialismista yhtä helposti kuin Francon teki.¹³⁴ Tässä kohdin voidaankin huomata Crozierin näkemys, jonka mukaan Franco esti falangin pääsyn valtaan ja Espanjan siirtymisen fasismiin. Crozier myös huomauttaa, että Espanjan politiikka

¹³³ Crozier 1967, 498-499.

¹³⁴ Crozier 1967, 475.

Marokon protektoraatissa oli edistyksellisempää 1950-luvulla verrattuna demokraattiseen Ranskaan, joka hallitsi niin ikään omaa aluettaan Marokossa.¹³⁵ Tässä Crozier selvästi ajattelee, että vaikka Espanja oli diktatuuri, oli sen politiikka joissakin asioissa ikään kuin parempaa länsimaihin verrattuna.

”Franco’s sense of himself as a latter-day El Cid leading his people to imperialist triumph was harshly exposed as futile fantasy.”

- Gabrielle Ashford Hodges

Ashford Hodges on tulkinnassaan eri linjoilla Crozierin kanssa liittyen Marokon tapahtumiin 1950-luvulla. Ashford Hodgesin mukaan Francolla oli jo 1920-luvulta saakka ollut imperialistisia ajatuksia, eikä hän näistä vapaaehtoisesti koskaan luopunut.¹³⁶ Siinä missä Crozier syyttää lähinnä falangia imperialismista, on Ashford Hodgesin mukaan Franco myös vastuussa imperialistisista pyrkimyksistä. Ashford Hodgesin teoksesta välittyikin kuva, jonka mukaan Espanja kukisti tylysti marokkolaisten vastarinnan ja vain pakon sanelemana luopui protektoraatistaan 1956. Ashford Hodgesin mukaan Francon otti Marokon menetyksen raskaasti ja se oli kova takaisku hänen imperialistisille unelmilleen.¹³⁷ Ashford Hodgesin tulkinnoista välittyikin kuva Francosta, joka olisi halunnut laajentaa Espanjan siirtomaita mahdollisesti sotien kautta, kun taas Crozierin tulkinnat katsovat Francon olleen rauhan takaajan ja luopuneen siirtomaista ilman vastarintaa.

Stanley G Payne ja Jesús Palacios nostavat esille francolaisen Espanjan tekemistä toimista, jotka edesauttoivat rauhaa. Payne ja Palacios nostavat esille Francon tekemät toimenpiteet, jotka vähensivät armeijan vaikutusvaltaa 1950- ja 1960-luvuilla. 1950-luvulla armeijaan käytettäviä määrärahoja karsittiin runsaasti, verrattuna vuosiin 1936-1945, jolloin armeijalle osoitettiin varsin suuri osa maan budjetista. Payne ja Palacios myös toteavat, että Franco teki armeijasta yhden korporaation muiden korporatioiden joukossa, jolloin armeija ei saanut valtiosta erillistä asemaa. Tämä puolestaan vähensi Francon kuoleman 1970-luvun puolivälin jälkeen armeijan väliintulon riskiä huomattavasti ja Espanjassa päästiin demokratisoitumisen tielle.¹³⁸ Payne ja Palacios

¹³⁵ Crozier 1967, 475.

¹³⁶ Ashford Hodges 2002, VIII Mirror, Mirror on the Wall.

¹³⁷ Ashford Hodges 2002, VIII Mirror, Mirror on the Wall.

¹³⁸ Payne&Palacios 2014, 518.

muistuttavat myös Francon Espanjan luopuneen viimeisistä Afrikassa sijainneista siirtomaistaan käytännössä ilman taisteluita.¹³⁹ Payne ja Palacios eivät suoraan viittaa muiden maiden käymiin siirtomaasotiin, mutta heidän argumenttinsa ovat tulkittavissa siten, että diktatuurinen Espanja oli siirtomaihin liittyen edistyksellisempi kuin esimerkiksi demokraattinen Ranska, joka kävi siirtomaasotaa Indokiinassa ja Algeriassa.

”Paradoxically, another feature of institutional modernization achieved by Franco was the relative depoliticizing of the military, even though Franco was always explicit in his reliance on the military to avoid destabilization. He maintained a special relationship with his generals while also holding them at a certain distance, manipulating them, switching and rotating top posts, and avoiding any concentration of power.”¹⁴⁰

Paul Preston syyttää teoksessaan Francoa ja francolaista hallintoa ongelmista, jotka kohtasivat demokraattista Espanjaan 1970-luvun puolivälin jälkeen. Prestonin mukaan francolaisen Espanjan voimakkaasti keskittynyt hallinto ja Espanjan maakuntien itsehallinnon polkeminen johtivat ETA:n terrorismiin. Samalla tapaa Francon hallinnon aikana koulutuksensa saaneet upseerit muodostivat tyytymättömän mielipiteen, joka johti puolestaan vuoden 1982 vallankaappausyritykseen.¹⁴¹ Preston ei anna tässäkään kysymyksessä katsoa Francon saaneen aikaiseksi myönteistä kehitystä. Siinä missä revisionistinen tulkinta näkee Francon hallinnon toiminnan jollakin tasolla tasoittaneen tien demokratiaan, katsoo Preston Francon hallinnon perinnön aiheuttaneen nuoren demokratian suurimmat ongelmat.

5.2 Oliko Franco fasisti?

Historiantutkimuksessa on eriäviä näkemyksiä Francon Espanjan suhteesta fasismiin. Francoa voidaan pitää yhtensä kolmesta fasistidiktaattorista Mussolinin ja Hitlerin kanssa. Toisaalta Franco voidaan nähdä ennemminkin sotilasdiktaattorina, joka otti hallintoonsa fasistisia elementtejä. Suhde fasismiin on hankala jo pelkästään terminologian puolesta. Fasismi voidaan määritellä usealla tavalla. Joidenkin tulkintojen mukaan fasismi kattaa terminä alleen kaiken oikeistolaisen autoritarismin, kun taas

¹³⁹ Ibid. 511&523.

¹⁴⁰ Ibid. 519.

¹⁴¹ Preston 1994, Epilogue.

toisaalta fasismina voidaan tiukan määrittelyn mukaan pitää vain Mussolinin hallitsemaa Italiaa.

Ismael Saz Campos on vuonna 2004 julkaisemassaan artikkelissaan käsitellyt francolaisen Espanjan ja fasismin suhdetta ja sitä miten asiaan on käsitelty historiantutkimuksessa. Camposin mukaan francolaisen Espanjan suhdetta fasismiin voidaan käsitellä puhtaasta Espanjan kautta tai laajemmassa kansainvälisessä mittakaavassa. Espanjan kautta tarkasteltaessa voidaan pohtia francolaisen Espanjan politiikan suhdetta fasismiin. Kansainvälisesti voidaan taas pohtia ylipäättään fasismin luonnetta ja francolaisuutta osana laajempaa keskustelua fasismista.¹⁴²

Camposin mukaan osa historiantutkijoista on esittänyt, ettei Franco perustanut Espanjaan fascistista valtiota. Tätä näkemystä on puolestaan perusteltu Espanjan takapajuisuudella. Espanjan keskiluokka oli hyvin ohut ja perinteisessä oikeistossa valtaa käytti jopa feodaaliherroiksi kutsuttu ryhmä. Espanjaan ei myöskään ollut kehittynyt voimakasta nationalismia.¹⁴³ Espanjan keskiluokka modernissa mielessä kasvoi voimakkaasti vasta 1950-luvulta alkaen, jolloin myös maataomistavan luokan vaikutusvalta kapeni huomattavasti. Italiaan tai Saksaan verrattavaa nationalistista heräämistä ei Espanjassa 1800-luvulla ole koettu, sillä Espanjan alue oli muodostanut yhden kokonaisuuden jo 1400-luvulta alkaen, käsittäen koko eurooppalaisen espanjankielisen alueen. Espanja tai mikään sen osaksi katsottu alue ei ollut toisen valtion vallan alaisena. Päinvastoin, Espanjan sisällä alkoi kasvaa nationalistisia liikkeitä baskien ja katalaanien keskuudessa.

Camposin mukaan toiset tutkijat ovat puolestaan esittäneet, että Espanjan eräänlainen takapajuisuus oli syynä siihen, että espanjalaisesta fasismista muodostui omanlaisensa. Keskiluokan pienuudesta johtuen armeija ja kirkko saivat espanjalaisessa fasismissa suuren roolin, mutta joka tapauksessa francolainen Espanja oli fascistinen. Tähän puolestaan on esitetty vasta-argumentteja, joiden mukaan Francon Espanjassa oli niin paljon omalaatuisia piirteitä fascistisiin valtioihin verrattuna, ettei Francon Espanjaa voida mitenkään pitää fascistisena.¹⁴⁴

” By ‘Fascism’ they mean, roughly speaking, something cruel, unscrupulous, arrogant, obscurantist, anti-liberal and anti-working-class. Except for the relatively small number

¹⁴² Campos 2004.

¹⁴³ Ibid. 2004.

¹⁴⁴ Ibid. 2004.

of Fascist sympathizers, almost any English person would accept ‘bully’ as a synonym for ‘Fascist’. That is about as near to a definition as this much-abused word has come”¹⁴⁵

- George Orwell

Termin fasisti voidaan katsoa olevan jotakin liberalismien ja länsimaisen demokratian vastakohtaa ja ainakin moderneissa länsimaissa fasismilla terminä voidaan katsoa olevan negatiivinen kaiku. Fasismi voidaan määritellä monella eri tavoin. Se voi toimia sateenvarjoterminä kattaen alleen kaikki autoritaariset oikeistohallinnot. Tämä laajan käsityksen mukaisesti fasistiseksi hallinnoiksi voitaisiin kutsua esimerkiksi Francon Espanjan (1939–1975) lisäksi Antonio Oliveira Salazarin Portugalia (1933–1974), Juan Peronin Argentiinaa (1946–1955) tai Miklós Horthy Unkaria (1920–1944). Toisaalta fasistiseksi tai uusfasistiseksi voidaan kutsua 2000-luvulla toimivia äärioikeistolaisia järjestöjä tai puolueita. Uusfasistiseksi kutsuttuja puolueita ovat olleet esimerkiksi Kultainen Aamunkoitto¹⁴⁶ Kreikassa ja Kansallinen liitto¹⁴⁷ Italiassa. Toisaalta fasismi voidaan terminä nähdä hyvin kapeasti liittyen ainoastaan Mussolinin Italiaan ja Italian fasistipuolueeseen.¹⁴⁸ Modernien ideologioiden joukossa fasismi onkin yksi vaikeimmin määriteltävä.¹⁴⁹ Onkin todettu, että on helpommin määriteltävissä, mitä asioita fasismi vastustaa, kuin mitä se on ajanut eteenpäin.¹⁵⁰

Francosta tehtyjen tulkintojen kannalta on kuitenkin merkittävää, että fasismi terminä viittaa länsimaisen demokratian ja liberalismien vastaisuuteen. Fasismi liitetään terminä usein kansallissosialismiin. Termin negatiivisen assosiaation vuoksi, termin liittämällä Francoon ja francolaiseen Espanjaan saadaan luotua negatiivinen mielikuva lukijalle. Tosin sanoen, osoittamalla Francon olleen fasisti, saa tutkija liitettyä Francoon negatiivisia mielikuvia. Mikäli taas tutkija osoittaa Francon olleen jotakin muuta kuin fasisti, saadaan mielikuva Mussolinin ja Hitlerin kanssa yhteistyötä tehneestä miehestä muutettua positiivisempaan suuntaan.

Brian Crozier ottaa teoksessaan selvän kannan, jonka mukaan Francisco Franco ei ollut fasisti. Crozier perustelee näkemystään sillä, ettei Francolla koskaan ollut selvää

¹⁴⁵ Orwell 2004, 51.

¹⁴⁶ Kreikaksi: Laïkós Síndesmos – Chrysí Avgí

¹⁴⁷ Italiaksi: Alleanza Nazionale

¹⁴⁸ Fasismi -termin ongelmallisuudesta esimerkiksi: Sternhell 2004, 81 – 85.

¹⁴⁹ Haddock 2008, 229.

¹⁵⁰ Heywood 2007, 208.

poliittista ideologiaa Hitlerin tapaan. Franco oli sotilas, eikä niinkään poliitikko.¹⁵¹ Crozierin mukaan Franco käytti eri poliittisia suuntauksia välineinä omien päämäärien saavuttamiseksi ja tässä mielessä Espanjan fasistit eli falangi oli vain yksi väline muiden joukossa. Esimerkkinä Crozier mainitsee Francon pyrkimyksen parantaa työläisten ja maaseudun pienviljelijöiden oloja. Falangi tarjosi tähän välineeksi kansallis-syndikalismia, jossa työnantajan ja työntekijät muodostivat yhteisiä korporaatiaa yhteisten etujen saavuttamiseksi. Crozierin mukaan Franco otti kansallis-syndikalismin käyttöön omien tavoitteidensa vuoksi, ei falangin miellyttämiseksi. Crozierin mukaan Franco laittoi falangin taka-alalle, kun hän ei sitä tarvinnut. Francolaisen Espanjan suurin fasismin puolesta puhuja oli Francon lanko Ramón Serrano Suñer¹⁵², jonka Franco laittoi niin ikään syrjään falangin tapaan, kun ei häntä enää tarvittu. Francon yhdeksi suurimmaksi saavutukseksi Crozierin mukaan voidaan itse asiassa nimetä fasismin pitämistä kontrollissa. Crozierin mukaan 1960-luvulle tultaessa Franco oli kaventanut falangin vaikutusvallan olemattomiin ja tehnyt aatteesta vaarattoman.¹⁵³

Crozierin teoksesta välittyy Francosta varsin pragmaattinen kuva, jonka mukaan Francon osasi taitavasti pitää falangin liittolaisenaan, kuitenkin antamatta fasismille falangin muodossa vaikutusvaltaa. Sen sijaan Crozier syyttää vasemmistoa valheellisen kuvan levittämisestä fasistisesta Francosta. Crozier ihmettelee, miksi eurooppalainen vasemmisto oli 1960-luvulla huolissaan muka fasistisesta Espanjasta. Crozierin mukaan vasemmiston olisi kannattanut olla enemmän huolissaan Itä-Euroopasta, jossa ihmisten liikkumista maasta toiseen estettiin muurein ja piikkilangoilla toisin kuin Francon Espanjassa. Francon Espanja ei myöskään uhkaillut naapurimaitaan tai yrittänyt levittää ideologiaa toisin kuin sosialistiset Neuvostoliitto tai Kiina, kuten Crozier toteaa.¹⁵⁴

Payne ja Palacios ovat Crozierin kanssa yhtä mieltä, ettei Franco ollut fasisti, vaan otti fasismista elementtejä hallintoonsa, sikäli kun katsoi ne hyödyllisiksi. Fasismi ei ollut Paynen ja Palaciosin mukaan koskaan itse tarkoitus Francolle, kuten ei ollut äärikonservatiivinen karlismikaan. Kuten karlismiin, myös fasismin falangin muodossa Franco otti mukaan hallintoonsa ja yhdisti monien muiden oikeistolaisten järjestöjen kanssa ne FET y de las JONS -liikkeen alle. FET y de las JONS ei kuitenkaan koskaan

¹⁵¹ Crozier 1967, 7 – 8.

¹⁵² Ramón Serrano Suñer (1901-2003) toimi 1940-luvulla Espanjan sisä- ja ulkoministerinä. Hän vetäytyi julkisesta elämästä 1947, toimien kuitenkin 1960-luvun lopulle saakka Cortesin jäsenenä.

¹⁵³ Crozier 1967, 7&496 – 497.

¹⁵⁴ Crozier 1967, 496 – 497.

saanut samanlaista mahtiasemaa, kuin kansallissosialistinen työväenpuolue Saksassa tai kommunistiset puolueet Neuvostoliitossa ja Kiinassa.¹⁵⁵

Payne ja Palacios syyttävät teoksessaan suoraan joidenkin toisten tutkijoiden levittävän väärää tietoa, jonka mukaan Franco järjesti Espanjassa fasistisen kaappauksen demokratiaa vastaan. Paynen ja Palaciosin mukaan kyseinen tulkinta on täysin väärä, sillä ensinnäkin fasisteille eli falangilla oli vain marginaalinen rooli armeijan suorittamassa vallankaappausyrityksessä, joka muuttui lopulta sisällissodaksi. Vallankaappaus oli kenraali Molan suunnitelmien mukaisesti avoin projekti ja Espanjan tulevaisuudesta tehtäisiin päätöksiä vasta kaappauksen onnistumisen jälkeen. Kyseessä ei siten ollut falangin masinoima projekti, vaikka falangi aktiivisesti osallistuikin kansallismielisten joukkojen mukana sotaan. Toiseksi Payne ja Palacios muistuttavat teorian Francon fasistisesta kaappauksesta olevan väärä, sillä Franco ei päättänyt kaappauksen alkamisesta, eikä ollut vallankaappaukseen tähdänneen salaliiton merkittävin tekijä.¹⁵⁶

Crozierin tavoin Payne ja Palacios ihmettelevät Francoon kohdistuvaa arvostelua ”Euroopan viimeisenä fasistidiktattorina”. Payne ja Palacios vertaavat Francon ja Jugoslavian diktaattorin Titon tilannetta kylmän sodan aikana. Francon tavoin Tito tuli valtaan sisällissodan jälkeen ja sai sisällissodassa apua ulkomailta. Titon valtakaudella jugoslaaveja kuoli enemmän, kuin espanjalaisia Francon valtakaudella vuoden 1939 jälkeen. Jugoslavia ei kokenut samanlaista modernisaatiota Titon aikana, kuin Espanja Francon aikana. Jugoslavia ei myöskään kyennyt siirtymään demokratiaan Titon jälkeen, toisin kuin Espanja Francon jälkeen. Payne ja Palacios ihmettelevätkin, miksi Francoa arvosteltiin länsimaissa ja Titoa sekä hänen hallintoaan pidettiin arvossaan, Titon saadessa länsimailta materiaalista tukea enemmän kuin Francon Espanja.¹⁵⁷

Crozier, Payne ja Palacios pyrkivät osoittamaan, että vaikka Franco oli tullut valtaan osaksi Mussolinin ja Hitlerin avulla ja hänen hallinnossaan oli fasistisia elementtejä, ei Franco hallinto ollut kuitenkaan ollut yhtä paha kuin monien muiden diktaattorien. Hallinnon fasistiset elementit eivät tarkoittaneet kansanmurhaa Hitlerin Saksan tavoin, tai ekspansiivista ulkopolitiikkaa Mussolinin ja Hitlerin tavoin. Tutkijat pyrkivät myös

¹⁵⁵ Payne&Palacios 2014, 506 – 514.

¹⁵⁶ Payne&Palacios 2014, 505.

¹⁵⁷ Payne&Palacios 2014, 513-515.

osoittamaan, että samaan aikaan Francon kanssa vallassa olleet vasemmistodiktaattorit olivat pahempia kuin Franco.

Payne ja Palacios myöntävät, että Franco kuului samaan diktaattorien aikakauteen Hitlerin, Mussolinin ja Stalinin kanssa. Paynen ja Palaciosin mukaan Franco oli kuitenkin kaikkein normaalein ihmisenä näiden diktaattorien joukossa. Mussolini kärsi emotionaalisesta tasapainottomuudesta, toisin kuin Franco, joka oli hyvin tasapainoinen ihmisenä. Francolla ei ollut sadistisia piirteitä ja hän kärsi vainoharhaisuudesta vain pienissä määrin, toisin kuin monet muut diktaattorit. Franco ei koskaan myöskään määrännyt entisiä ystäviään tai liittolaisia teloitettavaksi, ystävyys tai liittolaisuus päättyttyä. Payne ja Palacios toteavat, ettei Franco koskaan raivostunut, menettänyt malttiaan tai puhunut juuri pahaa kenestäkään julkisesti.¹⁵⁸ Francon eräänlainen ammattimaisuus ja rauhallisuus esiintyvät Paynen ja Palaciosin teoksessa jo kappaleessa, jossa käsitellään Francon Afrikassa viettämiä vuosia. Voidaan todeta, että Payne ja Palacios kuljettavat läpi teoksessaan kuvaa Francosta, joka ei menettänyt koskaan malttiaan, ei ollut kostonhaluinen, isänä ja aviomiehenä hän oli jopa esimerkillinen. Tätä kuvaa pohjustetaan jo Francon nuoruuden osalta, jolloin hän oli ammattimainen ja kurinalainen sotilas ilman monien muiden upseerien paheita.

” He belonged to the age of European dictators, of Mussolini, Stalin and Hitler. Franco was no more than the fourth most important of this group, but, in some ways, he was arguably the most normal person among them and perhaps for this reason the most succesful dictator. Mussolini suffered from emotional bipolarity, while Franco was as level as could be. Hitler and Stalin revealed profound psycho-emotional aberrations that had no counterpart in Franco. There was no element of sadism in his makeup and only limited paranoia.”¹⁵⁹

Paynen ja Palaciosin teoksesta välittyy kuva, jonka mukaan Francon hallinnon fasistisia elementtejä ei voidaan myöskään pitää syynä Espanjan eristämiseen länsimaiden toimesta toisen maailmansodan päättyttyä. Espanjan naapurimaassa Portugalissa oli Antonio Oliveira de Salazarin johtama hallinto, joka muistutti vahvasti Francon hallintoa. Kuitenkaan Portugalia ei eristetty länsimaiden toimesta millään tavalla toisen

¹⁵⁸ Payne&Palacios 2014, 502-503.

¹⁵⁹ Payne&Palacios 2014, 502.

maailmansodan päätyttyä. Toisin sanoen Espanjan erityis täytyi johtuen jostakin muusta kuin ideologisista syistä, koska muuten Portugalikin olisi eristetty.

Tutkijat Crozier, Payne ja Palacios tulkitsevat Francon käyttäneen fasismia eli falangia vain välineenä saavuttaakseen omat tavoitteensa, eikä niinkään tukeneen falangia ideologisista syistä. Falangi oli francolaisessa Espanjassa fasismia, mutta falangi oli syrjäytetty korkeimmasta poliittisesta päätöksenteosta.

Ashford Hodgesin mukaan sen sijaan Franco oli fasisti, joka toisen maailmansodan lopputuloksesta johtuen joutui pakon sanelemana piilottamaan fasisminsa tulevilla vuosikymmenillä. Ashford Hodges toteaa teoksessaan useaan kertaan Francon olleen kiinnostunut fasismista (*enthusiasm for fascism*).¹⁶⁰ Siinä missä Payne, Palacios ja Crozier perustelevat seikkoja, jotka osoittavat Francon hallinnon olleen jotakin muuta kuin fasistinen, käyttää Ashford Hodges teoksessaan jatkuvasti adjektiivia *fascist* kuvaamaan erilaisia Francon hallinnon osa-alueita. Esimerkiksi Espanjan tiedustelupalvelun kuvaaminen fasistiseksi.¹⁶¹ Ashford Hodges ei teoksessaan käy keskustelua fasismin teoriasta, tai fasismin suhteesta Espanjaan. Sen sijaan hän näyttää yksiselitteisesti määritelleen Francon fasistiksi, ilman sen erikoisempia perusteluja. Tämä onki huomionarvoista juuri termien fasismi tai fasisti negatiivisten assosiaatioiden vuoksi.

Gabrielle Ashford Hodgesin teos on kokonaisvaltaisesti Francoa vastaan hyökkäävä. Teoksessa luodaan kuva vallanhimoisesta Francosta, jonka pyrkimys oli alusta asti päästä valtaan, toteuttaakseen imperialistiset ja fasistiset tavoitteensa. Teoksen mukaan Franco kylmäverisesti murhautti tuhansia ihmisiä sisällissodan aikana ja heti sodan jälkeisinä vuosina. Tukeakseen väitteitään Ashford Hodges käyttää perusteena psykologiasta tulevia argumentteja. Tämä luo Francosta varsin erilaisena kuvan verrattuna Payne&Palaciosin tulkintaan, jossa Francosta luodaan kuva rauhallisena ja tasapainoisena henkilönä.

”One clue to the contradictions unherent within General Franco’s personality lies in the fact that – like the other European dictators – he displayed from an early age the sort of blinkered ideas and prejudices that Erich Fromm links to the sado-masochistic

¹⁶⁰ Ashford Hodges 2002, IX Pandora’s Box.

¹⁶¹ Ibid.

personality, and to the authoritarian personality with which it closely linked. Extensive research indicates that – like Franco such people come from cold families who, anxious about their status in society, maintain rigid and prurient ideas about sexuality and aggression, and impose their values upon their children with a heavy hand”.¹⁶²

Ashford Hodgesin erittäin negatiivinen Francoa kohtaan on huomattu myös William F. Gavinin tekemässä kirja-arviossa koskien Ashford Hodgesin teosta. Kirja-arvostelussa arvostellaan Ashford Hodgesin tapaa käyttää psykoanalyysin keinoja tuhotakseen kirjassaan Francon, henkilön, jota Ashford Hodges ei itse koskaan henkilökohtaisesti tavannut. Arvostelun mukaan Ashford Hodgesin teosta ei voida pitää analyyttisenä ja koko teos on kyseenalainen.¹⁶³

”In four years of reviewing well over 100 biographies for this column, I have never come across a book filled with so much bitter, snarling, contempt for its subject as Gabrielle Ashford Hodges' *Franco: A Concise Biography*”¹⁶⁴

Siinä missä Ashford Hodges määrittelee Francon täysin fasistiseksi ja Payne, Palacios ja Crozier määrittelevät fasismin koskeneen vain falangia, asettuu Paul Preston kannassaan välimaastoon. Preston pitää Francoa ja Espanjaan vuosina 1939-1945 fasismiin kallellaan olevana, mutta Prestonin teoksesta saa myös sen käsityksen, että Francon luopui fasismista toisen maailmansodan jälkeen. Prestonin mukaan Franco hylkäsi fasismin ja korvasi sen katolilaisuuden ja monarkismin yhdistelmällä.¹⁶⁵

Ennen vuotta 1945 Preston kuitenkin Francoa fasistina. Noustuaan valtaan Franco nostettiin kansalliseksi keulakuvaksi fasistiseen tyyliin.¹⁶⁶ Prestonin mukaan Franco tyrmäsi vuonna 1937 Mussolinin lähettämän Roberto Farinaccin¹⁶⁷ ehdotukset italialaisen prinssin nostamiseksi Espanjan kuninkaaksi, mutta oli sen sijaan varsin kiinnostunut Farinaccin neuvoista muodostaa Espanjaan fasistinen puolue.¹⁶⁸ Prestonin mukaan FET y de la JONS:in toimielimet muodostettiin Italian fasistipuolueen mallin mukaisesti. Toisaalta Preston toteaa, että FET y de la JONS:in sisällä falangi yritti vielä

¹⁶² Ashford Hodges 2002, General Franco – Fact and Fantasy.

¹⁶³ The Washington Times 7.7.2002, A dictator, a pioneer, an abrasive loner.

¹⁶⁴ The Washington Times 7.7.2002, A dictator, a pioneer, an abrasive loner.

¹⁶⁵ Preston 1994, Epilogue ja a winning hand

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Roberto Farinacci (1892-1945) oli yksi Italian fasistipuolueen merkittävimpiä jäseniä.

¹⁶⁸ Preston 1994, IX The axis connection.

puoluetta totalitaristiseen suuntaan ja samalla monarkistit yrittivät kammata falangin vallasta, Francon tasapainotellessa näiden ryhmien välillä.¹⁶⁹

Yhteenvetona voidaan todeta, että revisionistinen näkemys haluaa osoittaa Francon olleen varsin pragmaattinen johtaja tai henkikohtaisten ominaisuuksien puolesta jopa väritön tai tylsä hahmo, mikäli häntä vertaillaan muihin diktaattoreihin. Tämä puhuu sen puolesta, ettei Franco oikeastaan edes sovi samaan kategoriaan Hitlerin tai Mussolinin, toisin kuin ortodoksiset tutkijat yrittävät tulkita. Revisionistinen näkemys ei kiistä francolaiset Espanjan jotainkin fasistisia piirteitä, mutta johtopäätös on, ettei Francoa voida pitää fasistina. Francon Espanja ei muutenkaan revisionistisen näkemyksen mukaan sovi samaa viitekehykseen fasistisen Italian tai kansallissosialistisen Saksan kanssa. Maa on ollut rauhantilassa Francon voitettua sisällissodan, eikä Espanjan Francon aikana yrittänyt puuttua mitenkään muiden maiden asioihin sotimalla tai levittämällä poliittista ideologiaa. Revisionistinen tulkinta haluaa osoittaa, että francolaista Espanjaa pahempia autoritaarisia valtioita oli useita, joten Franco on saanut osakseen turhaakin kritiikkiä joiltakin tutkijoilta. Revisionistinen näkemys ei puolusta diktatuuria, mutta osoittaa, että Francon diktatuuri ei ollut millään tavalla pahimmasta päästä.

Ortodoksisen näkemyksen mukaan Franco oli todellisuudessa fasisti, kuten vuodet 1936 – 1945 osoittavat. Ainoastaan kansainvälisen tilanteen muuttuminen pakotti Francon piilottamaan fasismin. Vaikka Espanjan ulkopoliittikka ei Francon aikana ollut aggressiivista, oli maalla imperialistisia tavoitteita, mutta nämäkin jouduttiin piilottamaan kansainvälisen paineen vuoksi. Franco käyttäytyi julmasti, kuten sisällissodan ja sitä seuranneissa jälkiselvittelyissä tapahtuneet teloitukset osoittavat. Alempia sosiaaliluokkia syrjittiin francolaisessa Espanjassa, eikä Francon kovia otteita voida puolustella. Kolmannen valtakunnan luhistuminen ja myöhemmin Espanjan liittoutuminen Yhdysvaltain kanssa pakotti Francon hyväksymään muutoksia Espanjassa. Fasismi oli piilotettava ja siirtomaista luovuttava pakon sanelemana.

¹⁶⁹ Ibid.

6. Selityksiä tulkintojen eroavaisuuksiin

6.1 Arkisto- ja henkilölähteet

Teoksessaan *Franco a personal and political biography* kirjoittajat Stanley G Payne ja Jesús Palacios ovat ottaneet lähdemateriaaliksi useiden espanjalaisten poliitikkojen omaelämäkertoja, toisten henkilöiden tekemiä elämäkertoja, kuten espanjaksi julkaistuja Francon biografioita. Myös alkuperäislähteitä arkistoista on käytetty, mutta painopiste on toisen käden lähteissä. Francon henkilökohtaisen elämän kuvaamiseen Payne ja Palacios ovat käyttäneet Francon tyttären Carmen Francon haastatteluja. Nämä haastattelut avaavatkin mielenkiintoisella tavalla Francisco Francon yksityistä elämää, sillä Franco itse jätti jälkeensä suhteellisen pienen kirjallisen tuotannon. Francon tyttären haastatteluiden kautta Payne ja Palacios saattavat Francon varsin positiiviseen valoon yksityisenä henkilönä. Kuten aikaisemmin todettua, Payne ja Palacios kuvaavat Franco hyvänä isänä ja aviomiehenä, jolla ei ollut riitoja tai skandaaleja perheessä. Francosta ei myöskään välity kuvaa henkisesti tasapainottamana tai pakkomielteisiin taipuvana.

Carmen Franco tyttären haastatteluita ei ole käytetty kolmen muun teoksen lähteinä, joten tässä mielessä Paynen ja Palaciosin teoksen kuvauksia Francon henkilökohtaisesta elämästä voidaan pitää muita teoksia tarkempana. Toisaalta on otettava huomioon Carmen Francon haastatteluiden henkilökohtaisen motiivit. Carmen tai kukaan muukaan Francon perheestä ei ole julkisesti kritisoinut edesmennyttä valtionpäämiestä, vaan päin vastoin. Eläessään Carmen Franco vieraili Francon syntymän vuosipäivinä Valle de los Caidosin mausoleumissa, samalla kun äärioikeistolaiset kunnioittivat Francon muistoa mausoleumin ulkopuolella.¹⁷⁰ Tänä päivänä Francon elossa olevat sukulaiset ovat puolestaan sitkeästi vastustaneet Francon ruumiin siirtämistä pois mausoleumista.¹⁷¹ Onkin hyvä pohtia, antoiko Carmen Franco haastatteluissaan tarkoituksella erittäin positiivisen kuvan isästään, jättämällä negatiiviset asiat kertomatta, vai eikö hänellä rehellisesti ollut kritisoitavaa isästään. Carmen Francoa tutkijat eivät voi enää haastatella, sillä hän kuoli vuonna 2017 91-vuotiaana.

Carmen Francon haastatteluiden käyttäminen lähteinä valaisee paremmin Francisco Francon henkilökohtaista elämää kuin mikään muu tiedossa oleva lähde. Kuitenkin Carmen

¹⁷⁰ Tremlett 2006, 66 – 67.

¹⁷¹ BBC 24.10.2019, Franco exhumation: Spanish dictator's remains moved.

Franco muodostaa isästään subjektiivisen narratiivin, joka on otettava huomioon historiatutkimuksessa. G.R. Elton on pohtinut valmiiden narratiivien ongelmia historiantutkimuksen lähteinä. Elton on todennut, että valmiit narratiivit näkevät historialliset tapahtumat subjektiivisesti. Lisäksi valmiit narratiivit saattavat pitää sisällään jonkin tarkoituksen, kuten hyökkäyksen jotakin aihetta vastaan tai vaikkapa narratiivin kertojan itsepuolustuksen. Elton ei pyri rajoittamaan valmiiden narratiivien käyttöä historiantutkimuksen lähteenä, mutta hän korostaa suuresti lähdekritiikin merkityksen, jonka kautta mitataan myös historiantutkijan ammattimaisuutta.¹⁷²

Payne ja Palacios ovat saneet lähdemateriaalikseen asiakirjoja FNFF:n arkistosta. FNFF pitää hallussaan huomattavaa arkistoa, jossa säilytetään itse Francon laatimia asiakirjoja ja hänen kirjeenvaihtoaan. FNFF on yksityinen toimija ja saa päättää tutkijoiden pääsystä tutkimaan arkistojaan. Tunnettua onkin, ettei FNFF päästä tutkimaan arkistojaan, mikäli tutkija on aikaisemmissa kirjoituksissaan kritisoinut Francoa tai francolaista Espanjaa.¹⁷³ Tämän tiedon valossa voimmekin olettaa, että Payne tai Palacios eivät ole ainakaan voimakasta kritiikkiä Francoa kohtaan esittäneet, sillä heidät on teosta varten päästetty arkistoon FNFF:n toimesta. FNFF:n arkistojen käyttö puolestaan vahvistaa Payne ja Palaciosin teoksen tulkintoja, sillä iso osa Francon yksityisestä materiaalista jää toisen käden lähteiden varaan, mikäli tutkija ei saa lupaa tutustua säätiön arkistoon.

Brian Crozier on kirjoittanut teoksensa 1960-luvun puolivälissä, jolloin Franco oli täysissä voimissaan Espanjan johdossa. Mikäli espanjalaiset arkistot ovat tutkijoiden vaikeasti saavutettavissa vielä 2000-luvulla, on arkistojen käyttäminen historiantutkimukseen ollut varmasti vaikeaa 1960-luvullakin. Crozier itse ottaa asian myös esille teoksessaan, harmitellen espanjalaisten arkistojen pitkiä salassapitoaikoja. Tosin Crozier myös kiittää espanjalaisia viranomaisia, jotka ovat avanneet hänelle salaisina pidettyjä arkistoja liittyen Espanjan ja Britannian suhteisiin 1940-luvulla.¹⁷⁴

Historioitsija Hayden Whiten mukaan historiantutkijan tulee tehdä tulkintoja jo pelkästään lähdemateriaalin vuoksi. Lähteitä voi olla liikaa tai lähteissä voi olla liiaksi aukkoja. Osa lähteiden tarjoamista tiedoista on jätettävä pois, koska ne eivät palvele tutkijan muodostamaa narratiivia. Toisaalta tutkijan on otettava narratiiviinsa mukaan

¹⁷² Elton 1970, 77-84.

¹⁷³ Tremlett 2006, 66 – 67.

¹⁷⁴ Crozier 1967, Forewords.

monimutkaisia tapahtumaketjuja, koska ne puolestaan palvelevat hänen muodostamaansa narratiivia. Whiten mukaan tämä tarkoittaa, että tutkijan on tulkittava menneisyyttä. Whiten mukaan lähteet voivat kertoa mitä tapahtui, mutta tutkijan on käytettävä tulkintaa, vastatakseen miksi tapahtumat tapahtuivat, koska lähteet eivät itsessään anna tähän vastausta.¹⁷⁵ Voidaan olettaa, että Francisco Francon elämäkertoja varten lähdemateriaalia on olemassa varsin suuri määrä, vaikka osa lähteistä onkin saatavuudeltaan edelleen kokonaan tai osittain rajattua. Francon elämä kattaa kuitenkin usean vuosikymmenen ja jo pelkästään hallinnon muodostamia lähteitä täytyy olla huomattava määrä, puhumattakaan sanomalehtilähteistä. Näin ollen tutkijoiden on ollut pakko tehdä Haydenin teorian mukaista tulkintaa jo pelkästään valikoidessaan lähdemateriaalia. Pohdinnan alaiseksi jää kuitenkin kysymys siitä, ovatko Francon elämäkertojen kirjoittajat valikoineet lähteitä palvellakseen omia jo ennalta päätettyjä näkökulmia vai onko näkökulmia muodostettu lähteiden pohjalta. Koska elämäkerrat on suunnattu suurelle yleisölle, eivät tutkijat ole teoksiinsa avanneet lähteisiin ja lähdekritiikkiin liittyviä kysymyksiä.

Lähteisiin ja niiden tulkintoihin liittyvät kysymykset palautuvat koko historian tutkimuksen peruskysymyksiin. Brittiläisen historioitsija E. H. Carrin mukaan historian tutkimus on dialogia faktojen ja tutkijan välillä.¹⁷⁶ Historiantutkija muodostaa lähteiden ja niistä ilmenevien faktojen kautta tulkinnan. Tämä käy näkemys käy toteen myös tässä tutkimuksessa, sillä Francosta esitettävät tulkinnat vaihtelevat suuresti, vaikka lähteet olisivatkin suuressa määrin samoja.

6.2 Aikaisempi tutkimus

Joaquin Arrarasin teos *Francisco Franco* vuodelta 1938 tulee tässä kohdin nostaa tarkempaan tarkasteluun. Arrarasin teos on ensimmäinen Francisco Francon elämäkerta ja kirjoitettu varsin varhaisessa vaiheessa Espanjan sisällissodan ollessa vielä käynnissä vuonna 1938. Teos käsittelee Francon elämän aina syntymästä sisällissodan tapahtumiin vuoteen 1938. Kyseessä on noin kahdensadan sivun mittainen teos, eikä se analysoi kovinkaan tarkasti Espanjan politiikan kehittymistä. Sen sijaan teos kattaa varsin laajasti Francon toiminnan nuorena upseerina Espanjan Marokon protektoraatissa. Olen tätä tutkimusta varten lukenut Arrarasin teoksen englanninkielisen version ja lukemani

¹⁷⁵ White 1973, 281 – 284.

¹⁷⁶ Carr 1961, 24.

perusteella teos on varsin vasemmistovastainen ja Francoa kritisoimaton. Teos ei kuitenkaan nosta Franco mitenkään jalustalle, eikä hänen saavutuksiaan tarpeettomasti teoksessa suurennella, vaan lähinnä hänen elämänsä selostetaan kronologisesti. Teoksessa toisen tasavallan viimeiset vuodet kuvataan hirvittävänä aikana ja kenraalien aloittama sisällissota saa teoksessa täten oikeutuksensa.¹⁷⁷

Joaquin Arraras ei ole teoksessaan ilmoittanut tarkasti lähteitä, vaan teoksen lopuksi hän lähdeaineistona listamaisesti Francon päiväkirjat, armeijan rekisterit ja muutaman sanomalehden.¹⁷⁸ Kuitenkin teoksessa käsitellään Francisco Francon toimintaa sellaisesta kulmasta, etteivät pelkät armeijan rekisterit ja muutama sanomalehti riitä lähteiksi. Voidaankin olettaa, että yhtenä lähteenä teoksessa on itse Francisco Franco ja hänen lähellään toimineet ihmiset. Oletan Francon itse olevan lähteenä, sillä Joaquin Arraras toimi *El Debate* -lehden kirjeenvaihtajana Espanjan Marokossa, jossa hän myös tutustui henkilökohtaisesti Francoon.¹⁷⁹ Sisällissodan aikana Joaquin Arraras toimi kansallismielisten joukkojen propagandatoimiston palveluksessa ja tämä asema tarjosi hänelle mitä ilmeisimmin henkilölähteitä, jota teoksen lähdeluettelossa ei ole ilmoitettu.

Joaquin Arraras oli lehtimiesuransa aikana katolisen *El Debate* ja konservatiivisen varsin tasavaltalaisvastaisen *Acción Española* -lehden palveluksessa.¹⁸⁰ Kun vielä tiedetään, että Arraras toimi kansallismielisten joukkojen propagandaosaston palveluksessa, voidaan olettaa hänen olleen varsin myönteinen kansallismielisiä joukkoja ja Francoa kohtaan. Kun otetaan huomioon teoksen julkaisuvuosi sisällissodan aikana ja Arrarasin työskentely propagandaosastolle, voidaan myös jonkin verran epäillä teoksen tarkoitusta osana propagandaa. Arrarasin teoksella on kuitenkin kiistatta historiatutkimuksellista arvoa, sillä se valottaa Francon varhaisempia vaiheita, jossa on muuten aukkoja muun lähdemateriaalin suhteen.

Joaquin Arrarasin teoksen käyttäminen lähteenä ilman asianmukaista lähdekritiikkiä saattaa aiheuttaa tulkintojen kääntymisen Francon kannalta myönteiseen suuntaan. Brian Crozier on teoksessaan käyttänyt Arrarasin teosta lähteenä luvuissa, joissa käsitellään Francon elämää sisällissodan alkamiseen saakka. Crozier ilmoittaa heti kirjansa alussa, ettei vasemmiston tuottamat tulkinnot, kuten eivät myöskään kansallismielisten

¹⁷⁷ Arraras 1938, 151 – 163.

¹⁷⁸ Arraras 1938, 223.

¹⁷⁹ El País 24.2.1991, Expolio de la memoria.

¹⁸⁰ Acción Española -lehden kirjoituksista esimerkiksi: Payne 1987, 49.

tulkinnatkaan ole täysin rehellisiä. Tästä voidaan päätellä, että Crozier kohdistaa kritiikkiä francolaiseen propagandaan, mutta mitään erityistä lähdekritiikkiä Crozier ei esitä Arrarasin teosta kohtaan, vaikka tämä merkittävänä lähteenä Crozierin teoksessa onkin. Pohdittavaksi jääkin Arrarasin teoksen vaikutus Crozierin tulkintoihin.

Arraras saattaa vaikuttaa Crozierin tulkintojen taustalla, mutta Paynen ja Palaciosin tulkintoihin Arraras ei näytä vaikuttavan ainakaan Paynen ja Palaciosin teoksen lähdeluettelon perusteella. Itse teoksen luvuissa Arraras mainitaan vain sivulauseen yhteydessä, eikä Arrarasin teoksilla näytä olevan Paynen ja Palaciosin teoksessa lähdearvoa. On otettava huomioon myös Stanley G Paynen mittavat tutkimukset Francoon liittyen ennen vuoden 2014 teosta. Missä määrin Paynen lähteet ja ajattelu pohjautuvat hänen omiin aikaisempiin tutkimuksiinsa ja niiden lähteisiin jää myös pohdittavaksi.

Gabrielle Ashford Hodges ilmoittaa lähdeluettelossaan käyttäneensä Arrarasin teosta, mutta viitetietoihin perustuen Arrarasiin on viitattu vain osioissa, jossa Ashford Hodges käsittelee Francon vanhempien taustaa. Sen sijaan on huomionarvoista, että Ashford Hodgesin teos nojaa lähdeviitteiden perusteella vahvasti Paul Prestonin teoksiin. Onkin hyvä pohtia kuinka paljon Ashford Hodges pohjautuu Prestonin teoksiin ja onko Ashford Hodgesin tutkimus itse asiassa ainoastaan Prestonin tutkimusten jatke?

Paul Preston on käyttänyt Joaquin Arrarasin teosta lähteenä, mutta Preston selkeästi ilmoittaa Arrarasin olleen Francon ystävä ja työtoveri, asettaen täten Arrarasin tulkinnat Francoa tukeviksi. Joissakin kohdissa Preston ilmoittaa Arrarasin kertoman olleen ainoita lähteitä ja Arrarasin kertomaan viitataan ”väitteenä”.¹⁸¹ Paul Prestonilla on selvästi kriittinen asenne Arrarasin teosta kohtaan.

6.3 Tutkimuskysymyksistä johtuvat erot

Historiantutkimuksessa tulkintojen eroja voidaan selittää lähteiden kautta, kuten edellä on todettu. Payne, Palacios, Crozier, Ashford Hodges ja Preston ovat osaksi käyttäneet samoja läheteitä ja osaksi eri lähteitä. Pelkästään lähteistä ja niiden eroista nousevat tekijät eivät selitä tulkintojen eroavaisuuksia Francon elämäkertojen. Ylipäättään historiantutkimuksessa tulkintojen eroavaisuuksien perusteleminen pelkästään vetoamalla

¹⁸¹ Preston 2014, IV In Command.

lähteisiin on yksistään riittämätön selitys, kuten historian emeritusprofessori Heikki Ylikangaskin toteaa.¹⁸²

Heikki Ylikankaan mukaan tutkimustulosten ristiriidat saattavat olla motivaationa esittää uusia tutkimuskysymyksiä ja tämän kautta tehdä uutta tutkimusta aiheesta, josta on jo olemassa olevaa tutkimusta.¹⁸³ Tämän pohjalta tässä tutkimuksessa tuleekin katse kääntää tutkimuksen kohteina olevien teosten johdanto-osioon.

Paul Prestonin mukaan idea teoksen kirjoittamiseen on tullut aikaisemman Francon liittyvän tutkimuksen polarisoitumisesta. Prestonin mukaan Francon kannattajat ovat luoneet Francosta lähes myyttisen henkilön, jonka saavutuksia voidaan verrata sellaisiin historiallisiin henkilöihin kuten Ranskan keisari Napoleoniin, Reconquistan aloittajaan El Cidiin tai Espanjan kuninkaaseen Felipe II:een. Prestonin mukaan Francon vastustajat ovat puolestaan luoneet Francosta kuvaa, jonka mukaan Franco pysyi Espanjan johdossa ainoastaan sorron ja Hitlerin tuen voimin. Preston toteaa Francon vastustajien näkökulman olevan lähempänä totuutta kuin Francon kannattajien näkökulman, mutta kummankin näkökulman olevan riittämätön.¹⁸⁴

Paul Prestonin mukaan Francon ympärillä on myös paljon myyttejä ja selvittämättömiä kysymyksiä, joihin hänen teoksensa lupaa antaa vihdoinkin selvyys. Prestonin mukaan selvittämättömiä kysymyksiä on esimerkiksi Francon osallisuudesta vallankaappauksen suunnitteluun vuonna 1936 sekä Francon ja Yhdysvaltain presidenttien suhteissa kylmäsodan aikana.¹⁸⁵

Gabrielle Ashford Hodgesin mukaan hänen miehensä Paul Preston ja hänen tutkimuksensa Francosta innoittivat kirjoittamaan Francon elämäkerran. Ashford Hodges kertoo, että hän on yli viidentoista vuoden ajan seurannut vierestä Paul Prestonin tutkimuksia Francosta ja keskustellut tämän kanssa Espanjan historiasta. Paul Prestonin tutkimusten kautta Ashford Hodges on kokenut, että myös hänellä itsellään on sanottavaa Francosta ja haluaa tuoda nämä näkemyksensä esille kirjoittamansa teoksen kautta. Ashford Hodges kiittää miestänsä Paul Prestonia avustaan tutkimusprosessin aikana,

¹⁸² Ylikangas 2015, 74-75.

¹⁸³ Ylikangas 2015, 75-76.

¹⁸⁴ Preston 1994, Prologue.

¹⁸⁵ Preston 1994, Prologue.

mutta hän ilmoittaa myös jättäneensä Prestonin ideoita ja mielipiteitä huomioita.¹⁸⁶ Ashford Hodgesin omat sanat teoksensa alussa sekä lähdeluettelo viittaavat vahvasti hänen tutkimuksensa olevan vain Prestonin tulkinnan jatkoa pienillä painotuseroilla.

Paul Prestonin osalta näyttääkin olevan selvää, että aikaisemman tutkimuksen riittämättömyys on ollut tutkimuksen innoittajana. Koska Preston suhtautuu varsin negatiivisesti Francoon ja francolaiseen Espanjaan, on perusteltua esittää, että Prestonin mielestä aikaisempi tutkimus on suhtautunut liian myönteisesti Francoon. Tätä väitettä tukee myös Prestonin itsenä esittämä näkemys, jonka mukaan Francon vastustajien liian negatiivinen kuva on lähempänä totuttua kuin Francoon myönteisesti suhtautuvien näkemys.¹⁸⁷

Prestonin teos on julkaistu vuonna 1993, joten teoksen kirjoitusprosessi ajoittuu 1980-luvun loppuun ja 1990-luvun alkuun. Paul Preston ei suoraan teoksessaan mainitse nimeltä aikaisempia teoksia, jotka olisivat näkemyksissään liian positiivisia tai negatiivisia. Ennen vuotta 1993 englanniksi Francosta tutkimusta on julkaissut ainakin Stanley G Payne¹⁸⁸, Joaquín Arrarás, Max Gallo, ja Brian Crozier. Edellä mainitut henkilöt eivät ole Arrarásia lukuun ottamatta mitenkään ylitsevuotavan positiivisesti Francosta kirjoittaneet. Arrarásin teoskaan ei yritä Francosta myyttistä henkilöä tehdä, vaan jättää ennemminkin osan tapahtumista kertomatta, jolloin muodostuu kaunisteltu kuva Francosta.

Brian Crozierin mukaan myös hänen tutkimuksensa innoittajana on aikaisemman tutkimuksen riittämättömyys. Crozier viittaa aikaisempaan englanniksi julkaistuun tutkimukseen ja erityisesti Arthur Koestlerin teokseen *Spanish Testament*.¹⁸⁹ *Spanish Testament* on teos, jossa unkarilais-brittiläinen toimittaja Arthur Koestler kertoo kokemuksistaan Espanjan sisällissodasta ja erityisesti ajastaan kansallismielisten joukkojen vankina. Crozierin mukaan aikaisempi tutkimus keskittyy varsin paljon Espanjan sisällissodassa kansallismielisten joukkojen tekemiin rikoksiin ja jättää tasavaltalaisten tekemät rikokset selvittämättä. Toinen ongelma on Crozierin mukaan aikaisemman tutkimuksen jakautuminen kahteen leiriin. Toinen leiri näkee Francon

¹⁸⁶ Ashford Hodges 2002, Acknowledgements.

¹⁸⁷ Preston 1994, Prologue.

¹⁸⁸ Stanley G Paynen teoksia: The Franco Regime, 1936-1975, Franco's Spain, Falange: A History of Spanish Fascism, ja The Spanish Revolution.

¹⁸⁹ Crozier 1967, Forewords.

sankarina, kristityn maailman pelastajana ja toinen leiri murhanhimoisena hirviönä. Crozier haluaakin tutkimuksessaan luoda selvän kuvan Francosta välittämättä aikaisemman tutkimuksen myyteistä ja jakaantumisesta kahteen leiriin. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan olettaa Crozierin nähneen aikaisemman tutkimuksen liian ortodoksiseen näkemykseen kallellaan olevana, sillä Crozier itse liittyy vahvasti revisionistiseen leiriin.

Stanely G Payne ja Jesús Palacios ilmoittavat myös teoksessaan aikaisemman tutkimuksen olevan riittämätöntä. Erityisesti aikaisempien Francon elämäkertojen ongelmana on ollut tutkimuksen polarisoituminen. Payne ja Palacios mainitsevat teoksessaan erityisesti Paul Prestonin, jonka teosta syytetään suoraan liian negatiivisen kuvan luomisesta Francosta. Payne ja Palacios perustelevatkin teoksensa tarpeellisuutta antaa tasapainoinen ei polarisoitunut kuva Francosta.¹⁹⁰

”There are many accounts of Franco, but the most extensive biographies are strongly polarized between extreme positive and negative portraits. The chief expression of the latter is thousand-page work by Paul Preston (1994).”¹⁹¹

Jorma Kalelan mukaan historiantutkija joutuu tutkimuspoliittisten valintojen eteen. Kalelan mukaan tutkimuskohteen ja näkökulman valinta, sekä näkökulman merkittävyyden arviointi muodostavat tutkimustyön lähtökohdat. Tutkimusta ei voi tehdä kaikista mahdollisista näkökulmista, vaan lähtökohdat on valittava samalla tapaa kuin koko tutkimuksen kohdekin. Kalelan mukaan historiantutkijan tutkimuskohdetta ja näkökulmaa koskevista ratkaisuista voidaan päätellä, miltä osin tutkija katsoo olemassa olevien historiankuvien olevan korjaamisen tarpeessa.¹⁹² Kalelan esittämän näkemyksen pohjalta voidaan katsoa, että revisionistiseen ja ortodoksiseen leiriin kuuluvat tutkijat muodostavat jo varsin erilaiset lähtökohdat tutkimuksilleen toisiinsa nähden.

6.4 Poliittiset ja yhteiskunnalliset näkemykset

Kaikki tutkijat perustelevat teostensa alkusanoissa oman tutkimuksensa tarpeellisuutta aikaisemman tutkimuksen puutteilla. Crozier, Payne ja Palacios kokevat, että Francosta on kirjoitettu liian negatiivisia tulkintoja ja tästä syystä tutkimuskenttää on

¹⁹⁰ Payne&Palacios 2014, Preface.

¹⁹¹ Payne&Palacios 2014, Preface.

¹⁹² Kalela 2000, 73 – 77.

tasapainotettava kirjoittamalla tutkimusta, joka ei luo liian negatiivista tai positiivista kuvaa Francosta. Sen sijaan Paul Preston kokee aikaisemman tutkimuksen luovan liian positiivisen ja vääristyneen kuvan Francosta. Preston haluaakin tutkimuksensa olevan ei polarisoitunutta.

Näyttääkin vahvasti siltä, ettei tutkijoiden keskuudessa Francosta ja francolaisen Espanjan olemuksesta päästä koskaan yksimielisyytteen, eikä missään tieteessä tai tutkimuksessa yksimielisyys tietysti oles edes tarkoituskaan. Francoa käsittelevät tutkimukset syyttävät tosiaan vääristyneistä tulkinnoista, vaikka lähteetkin olisivat suurelta osin samoja. Historiantutkimus ei ole koskaan objektiivista ja täyden totuuden löytävää, vaikka 1800-luvun tieteellisen historiantutkimuksen kehittäjät näin halusivatkin uskoa.¹⁹³ Tutkija ei voi lähteä tutkimus prosessiin täysin objektiivisesti ympäristöstään eristettynä.

Historiantutkija, kuten kuka tahansa ihminen on ympäristönsä luomus. Kotitausta, koulutus, koulutuksen aikana saadut vaikutteet, ympäröivä yhteiskunnallinen keskustelu ja henkilökohtaiset kokemukset muokkaavat jokaisen yksilön ajattelua.¹⁹⁴ Ympäristön vaikutteet muokkaavat puolestaan henkilön poliittisia ja yhteiskunnallisia näkemyksiä.

Poliittiset ja yhteiskunnalliset näkemykset ovat osa yksilöä ja ne tulevat vääjäämättä vaikuttamaan historiantutkimukseen, vaikka tutkija ilmoittaisikin objektiivisuuttaan. Vaikka tutkija etenisikin lähteet ja lähdekriittinen suhtautuminen edellä näennäisen objektiivisesti, vaikuttavat omat näkemykset kuitenkin moniin seikkoihin. Historiantutkimuksessa on pelkästään tutkimuskysymysten asettamiseen ja muotoiluun vaikuttavat omat ennakoasenteet. Esimerkiksi voidaan ajatella, pyrkiikö tutkimus esimerkiksi osoittamaan tutkimuskysymyksillä tasavallan olleen syyllinen Espanjan sisällissotaan vai halutaanko tutkia kansallismielisten syyllisyyttä sodan aloittamiseen. Professori Arvi Korhosen mukaan maailmankatsomukselliset tekijät vaikuttavat historiantutkimukseen. Maailman katsomukselliset tekijät puolestaan muuttuvat ja tämä vaikuttaa osaltaan siihen, miksi myös tulkinnat historiasta muuttuvat.¹⁹⁵ Korhosen mainitsemat tekijät ovat juuri poliittisia ja yhteiskunnallisia näkemyksiä, jotka mitä ilmeisemmin ovat vaikuttaneet tämänkin tutkimuksen lähteinä olevien teosten sisältöön.

¹⁹³ Suolahti 1953, 83 – 85.

¹⁹⁴ Jonker 2015, 253.

¹⁹⁵ Korhonen 1953, 10.

Yksitaisen sanavalinnat ovat myös tutkijat omien käsitysten vaikutusten alaisia. Vaikka kaksi tekstiä sisältäisivät käytännössä saman asian samoilla lähteillä, voidaan sanavalinnoilla ja kielikuvilla ohjata lukijaa. Esimerkiksi Paul Preston liittää usein francolaiseen Espanjaan termin holokausti tai Espanjan holokausti.¹⁹⁶ Holokausti on vahva termi ja saa lukijan yhdistämään Espanjan tapahtumat kolmannen valtakunnan rikoksiin. Mikäli sisällissodan jälkeisen Espanjan teloituksiin ja nälkäkuolemiin viitattaisiin yksinkertaisesti teloituksiin ja nälänhätänä, jäisi ajatusyhtymä kolmanteen valtakuntaan syntymättä. Toinen esimerkki sanavalinnoista on termin fasismi käyttö. Ashford Hodges käyttää Francosta jatkuvasti termiä fasisti ja kuvaa francolaista Espanjaa fasistiseksi. Crozier, Payne ja Palacios eivät puolestaan käytä fasismia terminä kuvaamaan kuin falangia, eikä niinkään koko francolaista Espanjaa tai Francoa itseään.

Tutkijan tekemät sanavalinnat ja tutkimuksen kohteina olevien tapahtumien ja henkilöiden asettaminen tiettyihin rooleihin ovat tekijöitä, jotka merkittäväällä tavalla vaikuttavat lukijalle välittyvään mielikuvaan. Sanavalintojen lisäksi tutkija voi vaikuttaa tekstinsä vaikuttavuuteen alaviitteillä ja lainauksilla. Lainauksia on mahdollista ottaa toisista teksteistä palvelemaan tutkijan haluamia tarkoituksia, kuten J. H. Hexter artikkelissaan osoittaa.¹⁹⁷

Näyttääkin siltä, että vahvin selittäjä tutkimustulosten eroavaisuuksille on tutkijoiden väliset erot poliittisissa ja yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Voidaankin olettaa, että ainakin Paul Prestonin tulkintoihin ovat vaikuttaneet hänen vasemmistolaiset yhteiskuntanäkemyksensä. Preston on melko avoimesti myöntänyt omaavansa vasemmistolaisen taustan ja tämä vaikuttaa hänen sympatioihinsa Espanjan toista tasavaltaa kohtaan.¹⁹⁸

Brian Crozier puolestaan voidaan määritellä oikeistolaiseksi tutkijaksi ja toimittajaksi. Kylmän sodan aikana Crozier toimi tutkijana CIA:n hyväksi, oli eräänlainen neuvonantaja Britannian konservatiivipuolueen johdolle, puolueen ollessa oppositiossa 1970-luvulla.¹⁹⁹ Brian Crozier on myös ilmoittanut suorastaan vihanneensa kommunismia.²⁰⁰ Nämä edellä mainitut tekijät eivät ainakaan ole lisänneet Crozierin

¹⁹⁶ Esimerkiksi: Paul Prestonin teos, *The spanish holocaust*.

¹⁹⁷ Hexter 1967.

¹⁹⁸ *The Volunteer* 7.6.2013, The man who can't say no: Preston is working harder than ever.

¹⁹⁹ *The Telegraph* 8.8.2012, Brian Crozier.

²⁰⁰ Crozier 1967: Foreword

sympatioita Espanjan toisen tasavallan viimeistä vasemmistohallitusta tai vuosina 1939-1975 ulkomailla toiminutta Francoa vastustanutta vasemmisto-oppositiota kohtaan. Stanley G Payne on puolestaan arvostellut melko kovin sanankääntein Espanjan vasemmistohallituksia ja erityisesti historian muistamiseen liittyviä lakeja, kuten hänen *The Critic* -lehteen kirjoittamansa artikkeli osoittaa.²⁰¹

²⁰¹ The Critic 29.10.2019, Digging up Franco, burying history.

7. Lopuksi

Tutkimuksen kautta nousi mielenkiintoisella tavalla esille eri tulkintojen välillä vallitseva narratiivinen ero. Kaikki neljä elämäkertaa muodostavat tarinan, jossa eri menneisyyden toimijat laitetaan rooleihin. Revisionistisessa tulkinnassa Francosta rakennetaan jo hänen nuoruusvuosiltaan alkaen kuvaa tiukkaa sotilaskuria noudattavasta miehestä, jolla ei juurikaan henkilökohtaisessa elämässä ollut paheita. Kurinalaisena ammattisotilaana Franco oli niin ikään melko halutun liittymään tasavallan vastaiseen salaliittoon ja hän muuttikin mielensä vasta viime hetkillä keväällä 1936. Vastakohtana nuorelle Francolle oli tasavallan anarkisti- ja vasemmistoryhmittymät revisionistisessa tulkinnassa. Vasemmistoradikaalit ja anarkistit tuhosivat tasavaltaa ottamalla lain omiin käsiinsä ja jättämällä vaalien yhteydessä demokratian periaatteet huomioitta. Revisionistisessa narratiivissa pahantekijöitä olivatkin muut kuin Franco. Francolla ja muilla kenraaleille ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin kaapata valta, sillä muuten Espanjan olisi ajautunut anarkian kautta sosialismiin.

Revisionistisen narratiivin mukaisesti Franco oli diktaattorina niin ikään tasapainoinen ja varsin pragmaattinen mies. Hän ei ollut mielipuoli monen muun diktaattorin tavoin, eikä tehnyt itsestään Espanjan kuningasta, vaikka tähän mahdollisuudet olivatkin. Henkilökohtaisessa elämässä Franco oli hyvä aviomies ja isä. Revisionistinen tulkinta vertaakin Francoa muihin diktatuureihin ja autoritaarisiin valtoihin, huomauttaen, että francolainen Espanja oli tavalliselle kansalaiselle parempi paikka, kuin moni muu autoritaarisesti johdettu valtio samalla ajanjaksolla. Revisionistinen tulkinta ei argumentoi diktatuurisen hallintomallin puolesta, mutta suhteellisesti Francon diktatuuri oli parempi kuin muut diktatuurit.

Ortodoksinen tulkinta muodostaa Francosta varsin erilaisena narratiivin revisionistiseen tulkintaa verrattuna. Ortodoksinen tulkinta muodostaa jo nuoresta Francosta kuvaa kylmänä ja säälimättömänä miehenä, joka osallistui Espanjan siirtomaa-armeijan mukana hirmutöihin jo 1900-luvun alkuvuosina. Tämän tulkinnan mukaan kenraalien vallankaappausyritys oli taantumuksellisten ja fasististen voimien hanke, joka tuhosi Espanjan demokraattisen ja tasa-arvoisen kehityksen. Diktaattorina Franco oli ortodoksisen tulkinnan mukaan kylmä ja säälimätön, kuten sisällissodan hävinneen osapuolen kohtalo vuosina 1939 – 1945 osoittaa. Ortodoksinen tulkinta ei vertaile Francoa muihin diktatuureihin, jotka revisionistisen tulkinnan mukaan olivat francolaista

Espanjaa pahempia, vaan ortodoksinen tulkinta yksiselitteisesti tuomitsee Francon ja hänen hallintonsa. Ortodoksisessa tarinassa Franco ja taantumukselliset voimat ovat pahatekijöitä ja Espanja toinen tasavalta näiden uhri. Ortodoksisesta tulkinnasta puuttuu kaikenlainen inhimillisyys, joka revisionistisessa tulkinnassa liitetään Francoon.

Yksi tämän tutkimuksen tarkoituksista oli löytää mahdollisia selityksiä, miksi revisionistinen ja ortodoksinen tulkinta eroavat toisistaan. Historiantutkimus on jatkuvaa keskustelua paitsi lähteiden, niin myös edellisen tutkimuksen kanssa. Tuskin missään aiheessa historiantutkimuksen kohteena olevasta aiheesta päästää yksimielisyyteen tutkijoiden välillä, eikä yksimielisyys saisikaan olla itse tarkoitus. Erilaiset näkemykset vievät tutkimusta eteenpäin ja menneisyyden tapahtumia voidaan siten selittää tarkemmin ja monipuolisemmalla näkökulmalla. Vaikka yksimielisyys ei ole historiantutkimuksessa itse tarkoitus, voidaan tulkintojen välillä olevia eroja kuitenkin historiografisen tutkimuksen kautta selittää ja analysoida.

Revisionistinen ja ortodoksinen tulkinta kenraali Francosta ja Francolaisesta hallinnosta eroavat toisistaan jo pelkän lähtökohdan vuoksi. Tutkimukset lähtevät liikkeelle aivan erilaisista lähtökohdista ja tämä vaikuttaa merkittäväällä tavalla tutkimustulosten sisältöön. Revisionistisen näkökulman mukaan edellinen Francoa käsittelevä tutkimus on ollut liian negatiivista ja Francoon jopa vihamielisesti suhtautuvaa. Tämän vuoksi revisionistinen näkökulma pyrkii omasta mielestään korjaamaan tilannetta ja antamaan Francosta objektiivisemmän kuvan, kuin mitä vääristynyt edeltävä ortodoksinen tulkinta on tehnyt. Toisin sanoen revisionistisen näkökulman mukaan ortodoksinen näkökulma on liian negatiivinen ja tämä ongelma on revisionistisen tulkinnan korjattava.

Ortodoksinen näkökulma ei näe itseään Francoon liian negatiivisesti suhtautuvana, eikä se varsinaisesti pyri korjaamaan tilannetta, toisin kuin revisionistinen näkökulma. Tämä johtuu osaltaan siitä, että ortodoksinen näkökulma on laajemmin hyväksytty kuin revisionistinen näkökulma, joka on altavastajan asemassa tulkintojen kamppailussa. Voidaankin sanoa, että tutkimustulokset eroavat toisistaan, koska lähtökohtaisesti revisionistinen tulkinta yrittää haastaa ortodoksinen näkökulman, joka on hallitsevassa asemassa. Tutkimusten lähtökohdat ovat siten yksi selittävä tekijä tulkintojen eroavaisuuksiin.

Tämän tutkimuksen perusteella tulkintojen eroavaisuuksia voidaan selittää myös tutkijoista itsestään lähtevistä tekijöistä. Minkään alan tutkija tee tutkimustaan ympäröivästä maailmasta irrallisena, vaan tutkimusprosessi ja itse tutkija ovat erilaisten ympäristöstä johtuvien vaikutusten alaisena, tiedosto tutkija sitä tai ei. Tutkija muodostaa omat poliittiset ja yhteiskunnalliset näkemyksensä ja väistämättä tutkijan omilla näkemyksillä on vaikutusta tutkimuskysymyksiin ja tuloksiin. Tässä tutkimuksessa päädyin siihen, että osa tutkijoista ovat varsin julkisesti tukeneet toisistaan poikkeavia poliittisia linjoja kotimaissaan. Voidaankin sanoa, että ortodoksista tulkintaa edustavat tutkijat ovat poliittisesti vasemmalla ja revisionistiset tutkijat oikealla.

Tulkintojen eroavaisuuksia voidaan selittää myös lähdemateriaalista johtuvilla tekijöillä. Espanjan lähihistorian osalta ja varsinkin Francisco Francon elämän osalta osa alkuperäislähteistä on rajoitetun käytön piirissä. Francisco Francon säätiö pitää ortodoksisen tulkinnan edustajina pitämänsä tutkijat poissa arkistoistaan ja toisaalta armeijan arkistot on osittain suojattu ja salattu lainsäädöllä. On myös huomioitava merkittävien arkistomuodostajien hävittäminen 1970-luvun puolella välissä. Tutkijoiden on aina punnittava aikaisemman tutkimuksen tuloksia ja suhtauduttava niihin lähdekriittisesti. Erilainen suhtautuminen aikaisempaan tutkimukseen toisen käden lähteenä vaikuttaa myös uusien tutkimustulosten muodostumiseen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli täyttää tutkimuskentällä oleva aukko, sillä aikaisempi tutkimus on kiinnittänyt huomiota tulkintojen välillä vallitseviin eroihin liittyen Espanjan sisällissodan taustoihin. Tässäkin tutkimuksessa suurimman huomion sai sisällissodan tausta, mutta toisaalta tämä on perusteltua. Mikäli kenraalien kapinan nähdään edes jollain tasolla välttämättömäksi, antaa se eräänlaisen oikeutuksen koko Francon hallinnolle. Tämä puolestaan vaikuttaa tulkintoihin liittyen myöhempien vuosien tapahtumiin. Tämä tutkimus osoittaa, etteivät kiistat historian tutkimuksessa rajoitu ainoastaan sisällissodan taustoihin, vaan kiistanalaisia tapahtumaketjuja on aina vuoteen 1975 saakka. Jokainen positiiviseksi katsottu tapahtuma, kuten Espanjan pysyminen toisen maailmansodan ulkopuolella tai Espanjan voimakas talouskasvu 1960-luvulla voidaan nähdä kahdella tavalla. Revisionistinen näkemys osoittaa positiiviset tapahtumat Francon tai hänen hallintonsa meriiteiksi, kun taas ortodoksinen näkemys osoittaa, että positiiviset kehityskulut tapahtuivat Francosta huolimatta, tai ainakin Franco oli ulkoa tulevan paineen vuoksi pakotettu tekemään muutoksia Espanjassa. Tutkimuksen aikana nousi esille myös, ettei kysymys ole ainoastaan kiitoista, miksi jotakin tapahtui, vaan

esille nousi myös tutkimuksessa käytetty kieli. Vaikka syy ja seuraus olisivat samoja molempien tulkintojen osalta, voidaan asia kertoa käyttämällä Francosta negatiivista tai positiivista kieltä.

Lopuksi pohdintoja mahdollisista jatkotutkimuksista. Tähän tutkimukseen oli lähteiksi otettu neljä teosta, joista kaksi edustavat revisionistista ja kaksi ortodoksista tulkintaa Francisco Francosta ja Espanjasta Francon diktatuurin aikana. Tutkimusta voisi laajentaa ottamalla mukaan useampia teoksia, mahdollisesti jopa kaikki englanniksi julkaistut Francon elämäkerrat. Näin saataisiin laajempi otos, mutta tulee ottaa huomioon, että varsin monet muut elämäkerrat ovat lyhyitä ja pohjautunut toisen käden englanninkieliseen tutkimukseen. Toinen mielenkiintoinen lähestymistapa oli vertailla elämäkertojen kehitystä aina 1930-luvulta tähän päivään saakka. Tähän voisi ottaa mukaan myös analyysiä lähdemateriaalien avautumiseen ja kehittymiseen vuosikymmenten aikana. Oman tutkimuksensa saisi aikaiseksi myös tutkimalla elämäkertojen retoriikkaa. Tähän kysymykseen on kiinnitetty huomiota tässä tutkimuksessa esimerkiksi nostamalla fasismi- ja holokausti -termien yhteys mielikuvien luomiseen. Vaikka tulkinat ja lähdemateriaalit olisivat samoja, on tutkijan valitsemalla kielellä suuri vaikutus siihen, minkälaisen kuvan tutkija haluaa tutkimuskohteestaan välittää lukijalle. Tutkimusta voisi myös laajentaa moneen suuntaan ottamalla mukaan espanjankielisiä lähteitä. Oma espanjataitoni on riittävä joidenkin artikkelien tarkastelemiseen, mutta laajempaa espanjankielisten materiaalien käyttö varten on tutkijan hallittava laajempi kielitaito.

Kiistat Espanjan lähihistoriasta ovat varsin mielenkiintoinen tutkimusaihe. Kysymys ei ole vain tavanomaisen elämäkerran lukijalle välittymistä mielikuvista, vaan asialla on laajempikin merkitys. Käsitykset lähihistoriasta vaikuttavat Espanjan politiikkaan. Vaikka ajankohtaiset ja päivänpoliittiset asiat ratkaisevat lopulta esimerkiksi vasemmiston ja oikeiston väliset hallitusneuvottelut, ovat historian tulkinat ja niiden vaikutus puolueiden ideologisiin kysymyksiin merkittäviä. Espanjassa käydään jatkuvia kiistoja historian tutkimuksen rahoituksesta ja historian opetuksesta sekä historian julkisesta muistamisesta. Englanninkieliset Francon elämäkerrat vaikuttavat myös muuhun historian esittämiseen. Esimerkiksi keväällä 2019 Suomen Yleisradion esittämässä dokumentissa Francisco Francosta asiantuntijoina on käytetty yksinomaan

ortodoksisen tulkinnan kannattajia.²⁰² Tämä puolestaan vääristää kuvaa lähihistoriasta, koska tutkijat esittävät omia tulkintojaan, toisten tulkintojen ja historian tutkimuksellisten kiistojen jäädessä pimentoon.

²⁰² YLE: Franco – Unohdettu diktaattori.

8. Lähteet

8.1 Lähdeteokset

Ashford Hodges Gabrielle: *Franco, a Concise Biography*. Thomas Dunne Books. 2002.

Crozier Brian: *Franco, a Biographical History*. Eyre&Spottiswoode. 1967.

Payne Stanley G ja Palacios Jesús: *Franco, A personal and political biography*. The Univesity of Wisconsin Press. 2014.

Preston Paul: *Franco, a Biography*. Harper Press. 1994.

8.2 Tutkimuskirjallisuus

Anderson Peter&Blanco Miguel Ángel: *Property, the forging of Francoism and collective memory*. International Journal of Iberian Studies, 06/01/2017, Vol.30(2), pp.73-92

Arraras Joaquin: *Franco*. Englanninkielinen painos, Obscure Press 2006. Alkuperäinen espanjaksi julkaistu teos vuodelta 1938.

Balfour Sebastian: *The concept of historical revisionism: Spain since the 1930s*. international Journal of Iberian Studies, December 2008, Vol.21(3), pp.179-186

Beevor Antony: *Taistelu Espanjasta*. WSOY. 2006.

Bernhard Patrick: *Renarrating Italian Fascism: New Directions in the Historiograph a European Dictatorship*. *Contemporary European History*. 2014. Volume 23, Issue 1.

Casanova Julia: *Republic, Civil War and Dictatorship: The Peculiarities of Spanish History*. *Journal of Contemporary History*. Volume 52 (1) 2017.

Cattini Giovanni C: *Historical Revisionism, The Reinterpration of History in Contemprorary political debate*. *Journal of Contemporary Culture*, 2011.

Carr E. H.: *What is history?*. Pagrave macmillan.

Carr Raymond: *How Franco Made It*. Julkaisussa The New York Review of Books. Helmikuu 1988.

Campos Ismael Saz: *Fascism, fascistization and developmentalism in Franco's dictatorship*. Julkaisussa: Social History 01 August 2004, Vol.29(3), pp.342-357

Ciaurriz Iker Itoiz: *The Wheel that never ceases*. Teoksessa *Far-Right Revisionism and the End of History: Alt/Histories*. Toimittanut: Louie Dean Valencia-García. Routledge 2020.

Ealham Chris: *The Emperor's New Clothes: 'Objectivity' and Revisionism in Spanish History*. Journal of Contemporary History. Vol. 48, No. 1, pp. 191-202

Elton G.R: *Political History Principles and Practice*. Allen Lane The Penguin Press. 1970.

Evans Richard J.: *In Defence of History*. Granta Books. 1997.

Fradera Josep M.& Schmidt-Nowara Christopher: *Spanish Colonial Historiography: Everyone in Their Place*. Julkaisussa Social History. Vol. 29, No. 3, Spain. 2004.

Francisco Sevillano Calero: *El revisionismo historiográfico, sobre el pasado reciente en España*. Pasado y Memoria Revista de Historia Contemporanea, 6, 2007.

Gallo Max: *Spain under Franco*. Dutton. 1974.

Haddock Bruce: *A history of political thought*. Polity Press. 2008.

Heywood Andrew: *Political ideologies*. Palgrave macmillan. 4. painos. 2007.

Hexter J. H.: *The Rhetoric of History*. Julkaisussa: *History and Theory*. Vol. 6, No. 1. 1967.

Jonker Ed: *Memory, morality and history*. Teoksessa *Boundaries of History*. Toim. Myhre Jan Eivind. Scandinavian academic press. 2015.

Kagan Richard L: *Prescott's Paradigm: American Historical Scholarship and the Decline of Spain*. The American Historical Review. Vol. 101, No. 2. 1996.

Kalela Jorma: *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus. 2000.

Korhonen Arvi: *Miksi historia muuttuu?* Teoksessa: *Historiankirjoitus*. Historian ystävien liitto. 1953.

Orwell George: *What is Fascism?*. Teoksessa *Fascism: The nature of fascism*. Toim. Griffin Roger, Feldman Matthew. Routledge. 2004.

Payne Stanley G: *Spain's comrade*. The New Criterion. Vol. 33, Iss. 9. May 2015.

Payne Stanley G: *The Franco Regime, 1936–1975*. University of Wisconsin Press. 1987.

Payne Stanley G: *Political Violence during the Spanish Second Republic*. Journal of Contemporary History. Vol. 25, No. 2/3 (May - Jun., 1990), pp. 269-288.

Ruiz Torres Pedro: *Political uses of History in Spain*. Mediterranean Historical Review. Number 1 Volume 16. 2001.

Ruiz Julius: *Seventy Years On: Historians and Repression During and After the Spanish Civil War*. Journal of Contemporary History. 2009.

Slater John & López-Terrada Maríaluz: *Being beyond: The Black Legend and how we got over it*. History of Science. Volume: 55. 2017.

Sternhell Zeev: *Fascist Ideology*. Teoksessa: *Fascism: The nature of fascism*. Routledge. 2004.

Tremlett Giles: *Ghosts of Spain: Travels Through Spain and Its Silent Past*. Bloomsbury USA. 2006.

Tucker Aviezer: *Historiographic Revision and Revisionism*. Teoksessa *Past in the making*. Central European University Press. 2013.

Ylikangas Heikki: *Mitä on historia ja millaista on sen tutkiminen*. Art House. 2015.

White Hayden: *Interpretation in History*. New Literary History. Winter 1973, Vol.4. pp. 281-314.

8.3 Digitaaliset lehdet

BBC 24.10.2019,

<https://www.bbc.com/news/world-europe-50164806>

Viitattu 12.7.2020.

El Pais 8.10.2013,

https://english.elpais.com/elpais/2013/10/08/inenglish/1381233605_231882.html

Viitattu 24.5.2020.

El Pais 12.6.2011.

https://elpais.com/diario/2011/06/12/opinion/1307829612_850215.html.

Viitattu 11.1.2020.

El Pais 24.2.1991.

https://elpais.com/diario/1991/02/24/cultura/667350006_850215.html.

Viitattu 2.11.2019.

El Pais 24.10.2019

https://english.elpais.com/elpais/2019/10/24/inenglish/1571900395_914719.html

Viitattu 5.5.2020.

Foreign Policy 28.10.2019.

<https://foreignpolicy.com/2019/09/28/digging-up-a-dictator-wont-end-spains-divisions-franco-valle-los-caidos-exhumation-civil-war-abascal-rivera-sanchez-iglesias/>.

Viitattu 2.11.2019.

Politico 18.7.2017. Catalonia's muted anti-independence voices.

<https://www.politico.eu/article/catalonias-muted-anti-independence-voices/>.

Viitattu 21.3.2020.

The Critic 29.10.2019.

<https://thecritic.co.uk/issues/november-2019/digging-up-franco-burying-history/>

Viitattu 29.6.2020.

The Telegraph 8.8.2012. <https://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/politics-obituaries/9462513/Brian-Crozier.html>.

Viitattu 28.12.2019

The Washington Times 7.7.2002.

<https://www.washingtontimes.com/news/2002/jul/7/20020707-033411-9737r/>.

Viitattu 25.1.2020.

The Volunteer 7.6.2013. <http://www.albavolunteer.org/2013/06/the-man-who-cant-say-no-paul-preston-is-working-harder-than-ever/>.

Viitattu 28.12.2019

8.4 Kuvalähteet

Paul Prestonin kuva sivulla 15.

Wikimedia Commons, alkuperäinen lähde Museu d'Història de Catalunya, kuvaaja Pep Parer.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paul_Preston_MHC.jpg

Stanley G Paynen kuva sivulla 15.

Alchetron.com -sivusto.

<https://alchetron.com/Stanley-G-Payne>

Kuva Valle de los Caidosin mausoleumista sivulla 25.

Kuvaaja Henry Saarinen, henkilökohtainen kuva-albumi.

Kuva Presidentti Niceto Alcalá-Zamorasta sivulla 33.

Wikimedia Commons, alkuperäinen lähde Saksan Kansallisarkisto, tuntematon kuvaaja.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_102-12783,_Alcala_Zamora.jpg

Kuva Francosta ja prinssi Juan Carlosista sivulla 58.

Wikimedia Commons, alkuperäinen lähde Alankomaiden kansallisarkisto, tuntematon kuvaaja.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:In_Madrid_is_herdacht_dat_Franco_30_jaar_geleden_de_burgeroorlog_\(1936_1939\)_w,_Bestanddeelnr_922-4913_\(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:In_Madrid_is_herdacht_dat_Franco_30_jaar_geleden_de_burgeroorlog_(1936_1939)_w,_Bestanddeelnr_922-4913_(cropped).jpg)

Kuva Amiraali Luis Carrero Blancosta sivulla 59.

Wikipedia, kuvaaja Gianni Cattaneo.

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Luis_Carrero_Blanco.jpg

8.5 Muut lähteet

Cambridge Dictionary: Hakusanan *Revisiónism* määritelmä.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/revisionism>

FNFF: *Manifiesto por la Historia y la Libertad*.

<https://fnff.es/comunicados/773630282/manifiesto-por-la-historia-y-la-libertad.html>.

Viitattu 24.3.2020.

FNFF: *Los Impostores*. Por Jaime Alonso.

<https://fnff.es/cultura/428825727/Los-Impostores.-Por-Jaime-Alonso.html>.

Viitattu 24.3.2020.

Yle: Historia: Franco – Unohdettu diktaattori. YLE Areena. <https://areena.yle.fi/1-4583678>.

Viitattu 9.4.2020.

8.6 Lyhenteet

CEDA - Confederación Española de Derechas Autónomas

CNT - Confederación Nacional del Trabajo

ETA - Euskadi Ta Askatasuna

FET y de las JONS - Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista

FNFF - Fundación Nacional Francisco Franco

INI - Instituto Nacional de Industria

PP - Partido Popular

PRR - Partido Republicano Radical

PSOE - Partido Socialista Obrero Español

RAH – Real Academia de la Historia